

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
Ústav pro dějiny umění
Studijní obor: Obecná teorie a dějiny umění a kultury

Monika Pujmanová

Zahradní města na severozápadě Prahy ve 20. letech 20. století

Garden cities in the northwest of Prague in the 1920s

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 28. 7. 2022

Monika Pujmanová

Na tuto práci se vztahuje autorskoprávní ochrana podle zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon). V souladu s tímto zákonem je dílo duševním vlastnictvím autora a jeho užití, kopírování nebo vydání (včetně fotodokumentace) je možné jen s autorovým svolením autora a názvu díla.

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu bakalářské práce panu PhDr. Richardu Biegelovi, Ph.D. za odborné vedení práce, za podporu a trpělivost při jejím vypracovávání. Dále bych chtěla poděkovat soukromým osobám a odborným institucím za poskytnutí archivních materiálů z jejich vlastních sbírek. Poděkování patří také panu doc. Ing. arch. Zdeňku Lukešovi a Ing. arch. Ottu Dvořákovi AIA za velmi přínosné konzultace, panu prof. Ing. arch. Michalu Kohoutovi za jeho čas a ochotu při konzultaci a panu Mgr. Václavu Mikulovi za připomínky.

Anotace

Bakalářská práce „*Zahradní města na severozápadě Prahy ve 20. letech 20. století*“ se zabývá urbanistickým fenoménem zahradních měst v rámci výstavby severozápadního sektoru Velké Prahy. Cílem je zmapování situace vybraných zahradních měst v porovnání s původní koncepcí Ebenera Howarda a některými zahraničními realizacemi, které ať už úspěšně či nikoliv tuto utopistickou koncepci převedly do reality. Důležité je i zmínění celkové urbanistické situace Velké Prahy po vytvoření regulačního plánu ve 20. letech 20. století. Podrobně se práce zabývá konkrétními realizacemi vilových čtvrtí v dnešní městské části Prahy 6 – Ořechovkou, Hanspaulkou a Vokovicemi. Důraz je kladen především na porovnání ideálního zahradního města s realizacemi takzvaných „zahradních předměstí“ Velké Prahy a vytyčení hlavních rozdílů mezi nimi.

Klíčová slova: Zahradní město, architektura 20. století, Praha, Ořechovka, Hanspaulka, Vokovice, Velká Praha, Státní regulační komise, regulační plán

Abstract

Bachelor thesis „*Garden towns in the northwest of Prague in the 1920s*” deals with the urban phenomenon of garden towns within the construction of the northwestern sector of Great Prague. The aim is to map the situation of selected garden towns in comparison with the original conception of Ebenezer Howard and some foreign realizations that, whether successfully or not have transformed this utopian conception into reality. It is also important to mention the overall urban situation of Prague after the creation of a regulatory plan in the 1920s. The work deals in detail with specific realizations of residential areas in today's city district of Prague 6 – Ořechovka, Hanspaulka and Vokovice. Emphasis is placed on the comparison of the ideal garden city with the realization of the so-called “garden suburbs” of Great Prague and outlining the main differences between them.

Key words: Garden city, architecture of 20th century, Prague, Ořechovka, Hanspaulka, Vokovice, Great Prague, State regulátory commission, regulatory plan

OBSAH

ÚVOD	7
1. ZAHRADNÍ MĚSTO JAKO UTOPIE	10
1.1. <i>Garden cities of To-morrow</i>	12
1.2. <i>Ohlas a kritika reformy ve světě</i>	24
2. ZAHRADNÍ MĚSTA V ČECHÁCH	28
2.1. <i>Velká Praha</i>	33
3. SEVEROZÁPADNÍ SEKTOR	48
3.1. <i>Ořechovka</i>	53
3.2. <i>Hanspaulka</i>	59
3.3. <i>Vokovice</i>	64
ZÁVĚR	71
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	78
OBRAZOVÁ PŘÍLOHA	84
SEZNAM VYOBRAZENÍ	117

Úvod

„Architekturu je třeba chápat prostřednictvím architektury. Jejím účelem je vytvářet místa, na nichž může probíhat život.“¹

Zahradní města jsou zastoupena v celých dějinách architektury a urbanismu. Lidstvo mělo vždy potřebu žít v čistém a zelení obklopeném prostředí, zejména pak obyvatelstvo žijící v moderní době 20. století. Zahradní města v tomto období jsou však mnohem složitějším a propracovanějším systémem založeným mimo jiné i na vzrůstajícím socialistickém smýšlení.

20. století bylo obdobím mnoha revolucí. Ať už ve sféře společenské, politické nebo kulturní. Radikálně se změnil náhled lidí na jejich život, národ nebo jejich vztah k Zemi. Jednalo se o období „extrémů“, dějinných událostí, které silně ovlivnily dění ve všech oblastech života. Tyto revoluce a extrémy ovlivnily urbanismus a architekturu, a to jak v pozitivním, tak i negativním slova smyslu. Odborníci v těchto odvětvích reagovali svými teoriemi a pracemi na rychle se měnící společnosti.²

Tyto revoluce ovlivnily i pohled na obyčejný lidský příbytek. Vzhledem k pro tu dobu typickému upřednostňování každodenních potřeb obyčejného člověka bylo nutné přehodnotit i nazírání na samotný obytný dům. V této době již nebylo třeba dosáhnout monumentálnosti a reprezentativnosti, jež byly stavěny do popředí v předcházejících staletích, ale vytvořit prostor, kde si prostý člověk najde své klidné místo a ve kterém se bude cítit šťastně, ale zároveň mu bude sloužit i jako opěrný bod pro jeho činnosti mimo něj.³

Ve 20. století byla urbanizace na vzestupu a rozrůstající se velkoměsta tak musela ve stále větší míře plnit nejen hospodářskou, ale i kulturní a politickou funkci. Pro uspořádání takto velkých struktur bylo nutné stanovit určitá pravidla a jejich další rozvoj tak patřičně regulovat.⁴ Nárůst počtu obyvatel zapříčinil bytovou krizi, městská doprava se stala kapacitně nedostatečnou, počet obyvatel se však neustále zvyšoval.⁵ Negativní následky nárůstu počtu obyvatel v centrech měst přiměly část obyvatelstva k přesunu na jejich předměstí, kde tato

¹ Christian Norberg-Schultz: Předmluva, in: Principy moderní architektury, Londýn, 2016.

² Jiří Hrůza: Vývoj urbanismu II. díl, Praha, 2007, 269.

³ SCHULTZ 2016 (pozn. 1) 49-50.

⁴ Jiří Hrůza: Stavitelé měst, Praha, 2011, 90.

⁵ Jiří Hrůza: Teorie města, Praha, 1965, 5.

část obyvatelstva našla čistší a klidnější prostředí pro život. Tato migrace části obyvatel města ovšem zapříčinila vznik nových problémů, se kterými se musely rozrůstající se metropole vypořádat, zejména pak spojených s dopravou do a z těchto předměstí.⁶

Pro počátek století je typický vznik velkoměst, útvarů s miliony obyvatel a stále přibývajících problémy. V této době narůstal počet teoretických prací a konferencí, které se touto problematikou zabývaly, a právě na tomto základě byl v prvním desetiletí poprvé použit termín urbanismus.⁷ Stejně jako my si i naši předchůdci kladli otázky typu, jaká bude naše budoucnost? Jak budeme žít? Jak budou vypadat města a naše příbytky? Urbanismus hledá na všechny tyto otázky odpověď. Hledal je v každém historickém období při zohlednění soudobých podmínek, společnosti a technického rozvoje. Nejedná se o pouhé městské plánování v praxi, ale o sled myšlenek a představ, které utvářejí města tak, jak je známe dnes.⁸

„Vývoj obydlí je tak rychlý, tak zásadní, že dnešek se stává téměř před očima včerejškem a včerejšek minulostí.“⁹

Jedním z pokusů o vyřešení problémů nastupující moderní doby byla teorie zahradních měst Ebenezera Howarda, podle které bylo budoucností bydlení propojení městského života s vesnickým. Teorie zahradních měst byla velmi úspěšná a Howard za svého života vychoval mnoho následovníků, kteří rozvíjeli koncepci zahradních měst i po jeho smrti. Právě díky nim se tato teorie rozšířila po celém světě a dnes je výstavba dle podmínek zdravého bydlení již ustálenou praxí.

První část bakalářské práce bude tudíž věnována právě analýze této koncepce a výčtu vybraných realizací ve světě, které měly na vývoj zahradních měst a městského plánování největší dopad. V těchto kapitolách se bude práce zabývat nejen publikací *„Garden cities of To-morrow“*, ale i jejími ohlasy ve světě a některými kritiky, kteří se k předmětné koncepci vyjadřují kladně i negativně. V této části bude také nastíněna problematika *„zahradních předměstí“*, jejichž koncept nás bude provázet v celé této práci a jejich problematika bude shrnuta v závěru této práce.

⁶ HRŮZA 2007 (pozn. 2) 270-271.

⁷ Ibidem.

⁸ HRŮZA 1965 (pozn. 5) 6.

⁹ Jan Emil Koula: Věnování, in: Obytný dům dneška, Praha, 1931.

Druhá část práce se pak bude zabývat rozvojem zahradních měst v podmínkách Československa, důraz pak bude kladen zejména na vznik Velké Prahy a ustanovení Státní regulační komise jakožto skutečností zásadních pro utváření nové podoby hlavního města. Rozvoj moderních urbanistických teorií a bytová krize po první světové válce přinesly mnoho otázek a teoretických prací pojednávajících o tom, jakým směrem by mělo městské plánování a architektura směřovat. Jsou zde zastoupeny názory největších odborníků meziválečného období, z nichž někteří se i podíleli na regulaci Velké Prahy.

V poslední části bude blíže nastíněna situace severozápadního sektoru Velké Prahy se třemi vybranými oblastmi spadajícími do dnešního území Prahy 6, jmenovitě pak Ořechovka, Hanspaulka a Vokovice. Jednotlivé čtvrtě byly vybrány, jelikož vznikaly každá jiným způsobem a v různém časovém rozmezí. Jejich citlivá zástavba reaguje na členitý terén a starší zástavbu v podobě barokních usedlostí a novorenesančních staveb. Nejvíce se od dvou zbývajících čtvrtí odlišuje Ořechovka, na kterou byla vypsána samostatná soutěž, a důraz byl kladen především na celistvost zástavby, kterou Vokovice a Hanspaulka postrádají. Přestože byly řešeny na základě platného regulačního plánu, architektura jednotlivých staveb je velmi variabilní a podobnosti lze nalézt u budov spadajících do jedné stavební etapy. Je nutno podotknout, že archivní materiály pro oblast Vokovic a Hanspaulky jsou velmi omezené, z čehož vyvstává otázka, zdali jim v době jejich výstavby nebyla věnována taková pozornost jako Ořechovce, nebo zdali byly materiály v průběhu času ztraceny.

Pro pochopení urbanistické situace je nutné nastínit stavební vývoj v těchto oblastech s větším důrazem na meziválečné období. Zároveň je nutné přesáhnout stanovené období 20. let do let 30., jelikož výstavba podle regulačních plánů probíhala až do začátku druhé světové války a analýza nedokončené koncepce by byla bezpředmětnou.

1. Zahradní město jako utopie

Fantaskní idea dokonalého města pro každého s čistým životním prostředím a stabilním průmyslem nebyla nikdy v plném rozsahu realizována. Uskutečnění nebylo možné zejména kvůli vysoké náročnosti výstavby nového města. Za mnohem praktičtější řešení tak bylo z hlediska uspokojování bytových potřeb obyvatelstva považováno postupné rozšiřování již rostlých měst. Nejinak je tomu i dnes.

Nehledě na značnou míru využití teorie zahradních měst ve 20. století se tato teorie stále řadí mezi takzvané utopie. Obdobně jako v případě urbanismu samotného jsou i utopie výsledkem zájmu o uspořádání lidských sídel, zlepšení životního prostředí a uspokojení potřeb obyvatelstva dané epochy. I přes své ušlechtilé cíle jsou utopie jakýmsi „*únikem od skutečnosti*“. Ve většině případů jsou s realitou neslučitelné, a jelikož zůstanou pouze na papíře, velmi často zůstávají v zapomnění. S utopiemi se lze shledat v mnoha oblastech, lze je nalézt ve filosofických spisech, společenských reformách i vědecko-fantastických románech. Je tak velmi nesnadné vymezit jejich hranice. To však nikterak neubírá na jejich pozoruhodnosti spočívající v bohatosti jejich idejí a prezentaci myšlenek předbíhající svou dobu.¹⁰

Přestože utopie nejvíce čerpají z vědeckých a technických poznatků dané doby, nepočítají se společenskými a sociálními aspekty každodenního života. Podle „*nejutopičtějších*“ představ jsou totiž všichni obyvatelé vzdělaní, ušlechtilí a každý za minimální odměnu dokáže prožít perfektní život dle svých představ.¹¹ Utopie zároveň nedokážou předvídat vývoj městských struktur. Představují tak neměnné dílo, které zůstává zakonzervováno v čase.

Každé město lze považovat za jakousi organickou strukturu. Stále se vyvíjí, roste, přizpůsobuje aktuálním potřebám obyvatelstva, a tím se postupně proměňuje. Této skutečnosti začali věnovat větší pozornost až urbanisté 20. století. Utopisté však modernisty v některých aspektech předčili. Jako první totiž začali nahlížet na sídelní soustavy uceleně, vnímali jejich strukturu, členění a jejich souvislost s ekonomickou a kulturní situací společnosti.¹² Každá teorie byla jedinečná, představovala rozdílný názor jednotlivých utopistů

¹⁰ Jiří Hrůza: Města utopistů, Praha, 1967, 7-10.

¹¹ Ibidem 164.

¹² HRŮZA 1967 (pozn. 10) 165-166.

a zaměřovala se na rozdílné aspekty společenského života a architektury. Pojítkem pro tyto teorie přesto byla polemika nad budoucím bydlením. Bude budoucí společnost bydlet ve znečištěném velkoměstě nebo se naopak přesune do neporušené krásy přírody venkova? ¹³

*Město nebo neměsto?*¹⁴

Utopie jsou zastoupeny v každé epoše naší historie a jsou zrcadlem společnosti té doby a jejích soudobých problémů. Přestože se s nimi lze častěji setkat v západních civilizacích, nejsou utopie fenoménem pouze tohoto území. První náznaky utopistických teorií lze nalézt již ve starověké Mezopotámii, Indii, Číně, v antickém Řecku či starověkém Římě.¹⁵ Pro vývoj současného urbanismu byla zásadní renesance. Právě renesanční architektonické traktáty a spisy představily nové myšlenky a principy, které byly využity až o několik století později. Jiří Hrůza uvádí, že původ současného urbanismu lze datovat do období renesance, jelikož bylo „*vyjádřeno mnohé z toho, co dnes obvykle přepisujeme až 19. a 20. století.*“¹⁶ Největší rozmach utopie nastal právě v 19. století.

V návaznosti na průmyslovou revoluci a s ní spojené zhoršení životních podmínek se tehdejší autoři snažili svými fantaskními ideami vyjádřit svou nespokojenost s tehdejším vývojem architektury, urbanismu a celé společnosti.¹⁷ Nicméně tyto teorie nebyly v 19. století ve velké míře transformovány do skutečnosti.¹⁸ V tomto smyslu je pak teorie zahradních měst jedinečná, jelikož spoluutváří obraz městského plánování celého 20. století. Ovšem, jak už to u utopií bývá, plný rozsah teorie zahradních měst nebyl nikdy uskutečněn, avšak i ony střípky této teorie, které realizovány byly, postačily na výrazné ovlivnění urbanismu minulého století.

¹³ Ibidem 167.

¹⁴ (pozn. 13).

¹⁵ HRŮZA 1965 (pozn. 5) 7-11.

¹⁶ Jiří Hrůza: Slovník soudobého urbanismu, Praha, 1977, 15-16.

¹⁷ Jiří Hrůza: Vývoj urbanismu II. díl, Praha, 2007, 202.

¹⁸ Ibidem 209.

1.1. Garden cities of To-morrow

Za zakladatele hnutí zahradních měst je považován „průkopník moderního obecného blaha a sociální péče“ Ebenezer Howard, jenž se díky své zpravodajské práci jako stenograf londýnského parlamentu zabýval otázkami týkajícími se městského prostředí a sociálního života v jeho rámci. Ovlivněn Henrym Georgem, Edwardem Bellamym, Richardsonem Owenem a Johnem Ruskinem přichází Howard s novou myšlenkou spojení přírody s obytným zázemím.¹⁹

První střípky rodící se koncepci zahradních měst představil na shromáždění reformních organizací roku 1893, když ve svém projevu o „Družstevní říši“ naznačil základní principy fungování a výčet kladných vlastností zahradních měst.²⁰ Své radikální teze v plném znění však poprvé představil až roku 1898 v knize „To-morrow“ a podrobněji je rozvedl v druhém vydání z roku 1902 „Garden cities of To-morrow“,²¹ přičemž právě toto vydání Howardovy utopie vzbudilo značný ohlas.

Knihy byla přeložena roku 1906 do německého jazyka, v roce 1911 do jazyka ruského a o třináct let později se dočkala i českého překladu.²² S exaktní definicí své teorie ovšem Howard přichází až roku 1919, již za spolupůsobení jím založené „Společnosti pro zahradní města a městské plánování“.²³

„Zahradní město je město řešené pro zdravý život a výrobu; s velikostí umožňující plný rozvoj společenského života, ale ne větší; obklopené krajinným pásmem s veřejným nebo obecným vlastnictvím půdy.“²⁴

¹⁹ Otokar Fierlinger/Alois Kubíček/O. Cmunt: Ebenezer Howard, in: Zahradní města budoucnosti, Praha, 1924, 1.

²⁰ Jiří Hrůza: Svět měst, Praha, 2014, 491.

²¹ Sir Thomas Chambers: Předmluva, in: Garden cities of To-morrow, Londýn, 1921, 8.

²² HRŮZA 2011 (pozn. 4) 92.

²³ (pozn. 20).

²⁴ Ibidem.

1.1.1. Teorie tří magnetů

Ve svém úvodu se Howard zabývá otázkami, jejichž zodpovězení položilo základ jeho pohledu na utváření měst. V prudkém nárůstu urbanizace a rozvoje průmyslu se významným tématem přelomu 19. a 20. století stala snaha o zkvalitňování životních podmínek v již přelidněných a špatnými hygienickými podmínkami dlouhodobě sužovaných městech. Podle Howarda je jediným možným řešením „*navrátit lid zemi.*“ Stejně jako je pro obyvatele venkova přitažlivé stěhovat se do měst za práci a lepším životním, je nyní dle Howarda nutné udělat venkov přitažlivým pro obyvatele měst, aby se mohli navrátit zpět k přírodě. Howard však nechce lidem ubírat z jejich společenského života, a proto zastává ideu sloučení městského života s krásami venkova, na jejíž základě formuluje takzvanou teorii „*tří magnetů*“.²⁵

„Na město a na venkov lze tudíž pohlížeti jako na dva magnety, z nichž každý snaží se přitahovati lid k sobě – zápas to, do něhož nyní zasáhne způsob života, v němž budou sloučeny přednosti jak města, tak i venkova. Lze to znázorniti diagramem „Tří magnetů“, v němž hlavní přednosti města a venkova jsou vyčteny spolu s jejich nevýhodami, zatím co venkovské město, jak vidíme, jest prosto nevýhod obou.“²⁶

V této teorii porovnává magnet města a venkova a líčí jejich výhody a nevýhody. Výhodami městského magnetu jsou například vyšší mzdy, lepší pracovní uplatnění či vyšší životní standard, které jsou však vyvažovány vyššími nájmy a cenami. Venkov se naopak pyšní nádhernou krajinou a nižšími nájmy, avšak nepřekypuje společenským životem a pracovními nabídkami. Na tomto základě Howard vytváří své ideální město, které slučuje pouze výhody magnetu města i venkova.²⁷ [1] Obecnými znaky typického zahradního města jsou ve zkratce „*obklopení a prostoupení zelenými pásy, poskytnutí rekreačních příležitostí, nízké zastavění a zamezení živelného rozrůstání osídlení*“.²⁸

²⁵ Ebenezer Howard: Úvod, in: Zahradní města budoucnosti, Praha, 1924, 13-17.

²⁶ Ibidem 17.

²⁷ (pozn. 26).

²⁸ Avšak po důkladnějším prostudování Howardovy publikace jsou hlavní principy mnohem komplexnější. (pozn. 20).

1.1.2. Magnet města-venkova

V první kapitole svého spisu se Howard věnuje výstavbě zahradního města a jeho ideální podobě. [2] Dle jeho popisu je nejprve ze strany obce nutné zakoupit pozemek, který se po rozparcelování pronajme soukromým osobám. Nájem se bude hradit čtyřem správcům, kteří přebytek z plateb odevzdají městu pro účely údržby veřejných prostor a budov. Na základě tohoto modelu je dle Howarda možné obyvatelstvu poskytnout „více zdraví a pohodlí“ a sloučit „městský život s venkovským na pozemcích náležejících obci.“²⁹

Samotné město se má rozpínat na ploše okrouhlého tvaru s šesti bulváry paprskovitě protínajícími město. Tyto bulváry dělí město na šest čtvrtí s okrouhlou zahradou v samém středu, kterou ze všech stran obklopují veřejné budovy sloužící potřebám obyvatel. Každá veřejná budova je z vnější strany následována ústředními sady, na které navazuje takzvaný „křišťálový palác“ – široká zasklená síň vedoucí do parku, hojně využívané při dešti pro svou chráněnost a průhled do přírody, které slouží i jako tržiště.³⁰

Vnějšímu okruhu zahradního města je věnována detailnější pozornost. [3] Obytný pás a křišťálový palác jsou odděleny „Pátou třídou“ – avenue lemovanou stromovím. Samotná obydlí, v podobě rodinných domků se samostatnými zahradami jsou stavěna v „soustředných kruzích a jejich průčelí jsou stavěna do různých avenuí.“³¹ Obytná zóna města by měla pojmut až 30 000 obyvatel a zemědělská kolem 2000. Monumentální velká třída opticky zvýrazněná půlkruhovým uspořádáním průčelí domů odděluje průmyslovou a obytnou zónu. Nachází se na ní kostely, školy s hřišti a zahrady. Průmyslová zóna obklopuje celé město v dalším pásu a je propojena s železniční tratí probíhající kolem celého města. Zemědělské pásy jsou tvořeny různými typy usedlostí, statků a pastvin rozdělenými podle účelu tak, aby zaručily co možná nejvyšší produkci. Důraz je kladen na všestrannost celého města a zaručení co největší míry svobody pro každého obyvatele.³²

²⁹ Ebenezer Howard: Kapitola I., in: Zahradní města budoucnosti, Praha, 1924, 22-23.

³⁰ Ibidem 23.

³¹ HOWARD 1924 (pozn. 29) 23-24.

³² Ibidem, 22-26.

1.1.3. Příjmy a výdaje zahradního města

Howard zdůrazňuje hlavní hospodářskou výhodu modelu města-venkov, kterou je „*těsné spojení spotřebitele a výrobce*“. Obyvatelé zahradního města totiž nemusí nést další náklady dopravy potravin a výrobků. Druhou výhodou ve vztahu k příjmům rozpočtu obce je sloučení nájemného a daně, které se obvykle hradí zvlášť.³³ Ekonomická výhodnost takto konstruovaných zahradních měst je v teoretické rovině nesporně prospěšná. Stěžejním problémem jsou ovšem prvotní prostředky potřebné pro zajištění výstavby zahradního města, ovšem také další náklady potřebné pro chod a zajištění výnosů celého města v pozdějších letech. Ty by měly být podle Howarda zajištěny půjčkou od investorů města.³⁴

Howard zmiňuje jasný řád, dle kterého mají již dostavěné pozemky ihned po dokončení generovat příjmy veřejné pokladny použitelné na splácení zápůjček od investorů města. Jasný řád je ovšem dán i při rozvržení jednotlivých budov. Školy tak například musí být blízko obydlí dětí, ale i v blízkosti pracovišť jejich rodičů. Podle Howarda tomuto pravidlu mnohem lépe vyhovuje menší zahradní město. Ve velkém městě by nebylo možno všech výše zmíněných pozitiv dosáhnout, a pokud přeci, tak by bylo město obklopeno ovzduší znečišťujícími továrnami a nevhodným prostředím obecně, jak dokládá na příkladu Londýna té doby.³⁵

V souvislosti s Londýnem je patrné, že modernizace ve smyslu přestavby mnohem staršího a většího města v zahradní město nepřichází v úvahu. Taková přestavba je nejen velmi nákladná, ale i náročná pro samotné obyvatelstvo, které by mohlo potenciálně skončit v horších podmínkách než před samotnou přestavbou. Takové zhoršení podmínek se týká nejen ubytovacích jednotek, ale i například kanalizační, vodovodní či elektrické sítě.³⁶

Peněžní prostředky potřebné pro výstavbu a další rozvoj infrastruktury mají být zajišťovány z fondů nové městské správy. Město tak nespolečá na „pomoc“ vnějších okresních úřadů a je závislé výhradně na daních obyvatel. Howard počítá i s penzijními ústavami pro seniory, o které by bylo postaráno po řádném splnění dluhu vůči investorům města. Do doby, než toto majetkové zatížení města dluhem opadne, však Howard spoléhá na dobrotivost samotných

³³ Ebenezer Howard: Kapitola II., in: Zahradní města budoucnosti, Praha, 1924, 26-33.

³⁴ Ibidem 37.

³⁵ HOWARD 1924 (pozn. 33) 38-39.

³⁶ Ibidem 43-44.

obyvatel vyplývající z „lásky k bližnímu svému“ a předpokládá, že se jeho členové postarají o své nemajetné příbuzné.³⁷ Howard taktéž počítá s tím, že občané „budou většinou dbáti zákonů“, tudíž není potřeba velkého policejního sboru k častým zásahům, a to i vzhledem ke skutečnosti, že majitelem půdy je sama obec.³⁸

Nejvyšší správní institucí zahradního města je správní rada, která jakožto správce města vybírá daňové renty od nájemníků a z nabitých prostředků realizuje úkony potřebné pro chod zahradního města. Vlastník půdy je oprávněn s pozemkem a svým důchodem nakládat dle svého uvážení, pokud nebude „zasahovat do práv sousedových“. Veřejné korporace jsou oprávněny s pozemky nakládat výhradně v případech, mezích a způsobu, které stanoví zákon.³⁹ Charakteristickým pro zahradní města je takzvané „poloměstské podnikání“ soukromého i veřejného sektoru. Pro tyto sektory je nejvýhodnější podnikat tržně na bázi regulace veřejnoprávních orgánů soukromých obchodníků. V zahradním městě se veřejný a soukromý sektor prolínají v křišťálovém paláci.⁴⁰

„Jde tu vlastně o rozsáhlou arkádu, jež se táhne podél celého ústředního parku a v němž nejvybranější zboží zahradního města jest vyloženo na prodej.“⁴¹

Jednotlivé obchůdky v tržnici jsou provozovány soukromými osobami a počet obchodů v celém paláci je limitován. Pronájem místa pro obchod zajišťuje město přímo soukromníkům a městská obec se zavazuje, že nebude v křišťálovém paláci zřizovat více obchodů stejného druhu. Výjimkou je „žádost jistého počtu obyvatel“, kdy se po dohodě umístí do arkády nový obchod stejného druhu, například z důvodu nepřiměřeného poměru kvality zboží a jeho ceny. V zahradním městě má obchodník dle v ekonomické teorii již dávno překonaného názoru Howarda více času na zlepšení svých nedostatků, jelikož je i v zájmu samotného města, aby zamezilo rozšiřování konkurence. Pokud by se rozšiřovala, tak by se dle názoru Howarda zvyšovaly ceny produktů, snižovala jejich kvalita, nájem za místo v paláci by bylo nutné

³⁷ V tomto bodě spatřuji jeden z velkých nedostatků Howardovy teorie zahradního města. Tento bod je zřejmě taktéž jedním z důvodů, proč je tato koncepce dodnes pouze utopií, nerealizovatelným ideálním plánem. Dle mého názoru je velmi nerozumné při rozmyšlení takovéto koncepce spoléhat na lidskou dobrotu, jelikož lze předpokládat, že se vždy najde určitá část obyvatelstva, která nebude platná a účinná pravidla dodržovat. V takovém případě může mít nedostatek osob dohlížejících na udržování veřejného pořádku za následek zhroutení celé této koncepce. To ovšem platí i pro velká města a obecně pro celou moderní společnost. Ebenezer Howard: Kapitola III., in: Zahradní města budoucnosti, Praha, 1924, 53.

³⁸ Ibidem 52.

³⁹ Ebenezer Howard: Kapitola VI., in: Zahradní města budoucnosti, Praha, 1924, 55.

⁴⁰ Ibidem 58-60.

⁴¹ HOWARD 1924 (pozn. 39) 60.

snížit a město by pro nový konkurenční obchod muselo nalézt prostor, který by mohl být v opačném případě využit jinak.⁴²

Howard se v jednom z odstavců zabývá i prodejem lihovin a „otázkou abstinence.“ Jelikož je město vlastníkem půdy, mělo by také rozhodovat o prodeji lihovin. Jednotlivé krčmy a hospody, kde by se alkohol podával, by zároveň sloužily i k místním zábavám. V případě přiměřené regulace by to mohlo vést k prosperitě města. Významné omezení požívání alkoholu by totiž vedlo k neustálému porušování a obcházení nařízení. Howard je tudíž proti zavedení úplné prohibice, přitakává ovšem přiměřené regulaci trhu s alkoholickými nápoji. Tato otázka je ovšem natolik komplikovaná, že i sám Howard na konci kapitoly žádá čtenáře o případné návrhy, kterých by bylo možné pro účely vhodné regulace této oblasti využít.

Banka zahradního města se stará o jeho blahobyt a svůj zisk věnuje veřejné pokladně. Howard je přikloněn tomu, aby obyvatelé města zakládali různá sdružení na podporu místního podnikání, a tak ochránili zaměstnance před vykořisťováním, případně si sami ohlíželi kupříkladu stavbu svých domů na pronajatém pozemku. Howard zároveň odsuzuje kapitalisty pro „vysávání“ dělnického obyvatelstva. Z jeho pojednání je nadmíru zřejmé, že odsuzuje kapitalismus jako takový a povzbuzuje obyvatele nového města k využití jejich kapitálu pro vlastní potřeby.⁴³ Dle Howarda je zároveň nutné, aby každoroční finanční obrat byl co nejvyšší a aby práce každého obyvatele byla spravedlivě ohodnocena. To vše v závislosti na množství práce, která bude v celém městě vykonána. Díky odvedenému zisku bank veřejné pokladně pak finanční obnosy nebudou ležet ladem, nýbrž budou použity pro rozšiřování možností pracovního uplatnění.⁴⁴ Následkem by dle Howarda měla být rychlejší výstavba obdobných měst a pozastavení migrace obyvatelstva do větších měst s nevhodným prostředím

⁴² Otázkou zůstává, zdali by takto podnikání ve městě mohlo vůbec fungovat. Nejenže zamezení konkurence nezajistí ekonomický chod celého města, ale zpomalí i jeho technologický a další rozvoj. Konkurence je základním pilířem zdravé ekonomiky, a pokud by jejímu výskytu bylo zamezeno z jakýchkoli důvodů, lze předpokládat, že zahradní město nebude dlouhodobě prosperující. Zajímavou koncepcí je jistě „navrácení města lidu“, kdy se město spíše než o ekonomicko-finanční problematiku zajímá bezprostředně o blaho lidu. Howardova teorie je co do ekonomické koncepce již dávno překonána, jelikož bylo prokázáno, že působení konkurence má na výsledné produkty a jejich ceny zcela opačný vliv, než jaký Howard uvádí. HOWARD 1924 (pozn. 39) 60-62.

⁴³ Ibidem 65-69.

⁴⁴ Howard se v tomto odstavci vyjádřil i k zaměstnávání osob bez domova. Uvádí, že: „na půdě zahradního města nebudou marně volati po zaměstnání ti, kteří chtějí pracovat“. Tím se ovšem zcela vyhnul otázce řešení vědomé nezaměstnanosti, a nepředkládá tak žádné řešení pro osoby, které reálně pracovat nechtějí. Tato otázka tak zůstává nezodpovězenou. HOWARD 1924 (pozn. 39) 70-71.

pro život a nepostačujícími pracovními příležitostmi. Lidé by se naopak měli stěhovat do „*nových, světlých, čistých, zdravých a krásných měst*“.⁴⁵

⁴⁵ (pozn. 44).

1.1.4. Socialismus x Individualismus

Devátá kapitola je spíše filozofického charakteru. Howard se pokouší přesvědčit čtenáře pomocí chyb a problémů spojených se zahradním městem, že právě jeho koncepce je ta správná. Jelikož „úspěch většinou se opírá o předchozí neúspěchy“. Tímto způsobem se snaží zodpovědět základní otázky, které po přečtení předchozích kapitol vyvstávají u každého čtenáře. Jako příklad lze uvést otázky typu, proč si vybrat zrovna zahradní město pro bydlení nebo v čem je lepší než předchozí neúspěšné pokusy o lepší bydlení? Vše sleduje společný záměr zmíněný v následující kapitole Howardova pojednání. Je jím snaha o „položení základního kamene vyšší a lepší společnosti“.⁴⁶

Howard se v obecné rovině zabývá socialistickým hnutím a jeho reformou bydlení. Hlavním úskalím nefunkčnosti předchozích snah o reformu bydlení měla být dle jeho názoru především skutečnost, že nebylo počítáno s lidskou povahou a nikdo se nesnažil propojit více principů. Pokaždé se jednalo o užití jednoho principu, který měl sám o sobě vždy vážné nedostatky. Pokud by však bylo užito vícera principů a tyto navzájem propojeny, koncept by fungoval o mnoho lépe. V rámci jeho úvah se Howard dostává i k problematice samotného komunismu, o kterém píše, že není sám o sobě špatný a že „*všichni jsme do jisté míry komunisty, i ti, kteří se děsí tohoto slova*“. Žádný obyvatel nechce mít v soukromém vlastnictví knihovny, silnice nebo sady, uvádí ovšem, že individualismus je na stejné úrovni. Dle jeho názoru je naprostou nutností brát v potaz každého jednotlivce, který má zlepšovat své dovednosti pro dobro celé skupiny. Má spolupracovat ve skupině, protože dobrý výkon skupiny se rovná dobrému výkonu každého jednotlivce.⁴⁷

Zjednodušeně tak lze uvést, že Howard podporuje socialismus i individualismus a nabádá čtenáře, že krokem k úspěchu je jejich kooperace.⁴⁸ Lidé potřebují mít možnost osobního i kariérního růstu. Motivace k lepším výkonům je pro jednotlivce zcela nedostatečná, pokud není dán prostor pro rozvoj a postup na vyšší pozice. Lidem nevádí pracovat pro dobro skupiny, ale chtějí se podílet na její činnosti a být případně i povýšeni, čehož v socialistické společnosti není možné v dostatečné míře dosáhnout. „*Chtějí býti nejen vedeni, nýbrž i vésti*“.⁴⁹ Zahradní město je proto idea, která vznikla z poučení se z chyb předchozích reforem

⁴⁶ Ebenezer Howard: Kapitola IX., in: Zahradní města budoucnosti, Praha, 1924, 71-72.

⁴⁷ Ibidem 72.

⁴⁸ Z odstavce je patrné, že Howard byl v politické sféře orientován levicově, avšak uvědomuje si problémy socialistického hnutí, a předkládá návrhy, které tyto problémy minimalizují. (pozn. 47).

⁴⁹ HOWARD 1924 (pozn. 46) 73-74.

a propojení jejich pozitivních stránek tak, aby vznikla vhodná a realizovatelná koncepce reformy bydlení.

1.1.5. Vývoj zahradního města

„Cíl, který osměluji se zde vytyčovat obyvatelům této i jiných zemí, jest vznešený a přece jejich silám přiměřený: mají totiž vystavěti skupiny krásných, zahradami obklopených měst pro ty, kteří nyní bydlí v přeplněných, zanedbaných městech.“⁵⁰

Howard na zahradní město pohlíží v širším měřítku, kdy jednotlivá zahradní města s obyvatelstvem čítajícím okolo 32 000 osob tvoří přes svou jedinečnost součást širšího uskupení zahradních měst. Uvádí, že *„každé jednotlivé město má mít svůj vlastní ráz a je součástí téhož široce založeného a dobře uváženého plánu“*. Další zástavba, v zásadě další zahradní město, by měla pokračovat až za zelenými pásy, aby bylo zachováno čisté prostředí a společenský život obyvatel. Jako názorný příklad již existujícího města podle těchto zásad uvádí australské Adelaide.⁵¹ [4] Postupně by se stavěla další města kolem toho ústředního podle Howardova diagramu. [5]

Mezi městy by měla být zajištěna *„rychlá“* doprava, aby byla města navzájem propojena a tvořila v zásadě *„jeden celek“*. Železniční doprava by byla promyšlena tak, aby nenarušovala klid městských čtvrtí. Na vnějším obvodu spojuje města meziměstská dráha. Elektrické pouliční dráhy jezdící po silnicích by pokryly dopravu na stanovištích mimo jednotlivá města, jelikož meziměstská dráha zastavuje až ve městech, nikoli mezi nimi. Je i promyšleno spojení ústředního města s obvodovými. Dle slov Howarda je toto řešení *„výhodným železničním systémem, a ne železničním chaosem“*, jak je tomu například v Londýně. Hlavní výhodou tohoto systému je rychlost přepravy z důvodu její schematicnosti, nemluvě o šetnosti železniční dopravy k životnímu prostředí.⁵²

Jak se vyvíjí lidská společnost, musí se i architektura vyvíjet *„podle vkusu každé generace“*. Velká přeplněná města jsou již *„trendem minulosti“* a nehodí se do nové společnosti, kde *„země jest středem všehomíra“*. Podotýká, že je lepší možností stavět na nové ještě nezastavěné půdě nežli zvětšovat starší města.⁵³

⁵⁰ Ebenezer Howard: Kapitola XI., in: Zahradní města budoucnosti, Praha, 1924, 84.

⁵¹ Ibidem 90-92.

⁵² HOWARD 1924 (pozn. 50) 95.

⁵³ Ibidem.

1.1.6. Srovnání s Londýnem

Howard se silně vymezuje proti tehdejší podobě Londýna a apeluje na vystěhování se z tohoto velkoměsta do měst zahradních.⁵⁴ Pokouší se aplikovat svou teorii v mnohem větším měřítku právě na Londýn. Zásadním problémem využití Howardovy teorie na toto město je ovšem náročnost výstavby. Zahradní město vzniká standardně na zelené louce. Vytvoří se regulační plán a postupuje se schematicky. Londýn je ovšem historicky významným městem. Bohaté kulturní dědictví a přítomnost mnoha stavebních etap znemožňuje stejný postup výstavby jako v případě zahradního města. Taková transformace by se v Londýně musela uskutečnit v mnoha etapách, které by zcela jistě významně narušit běžný život obyvatel. O nákladnosti takového provedení ani nemluvě.

Výrok, „*nové město vzejde z popelu starého*“, je jistě příznačný, ovšem v daném případě těžko proveditelný. Zvláště když Howard hlásá vystavění úplně nového města na místě starého. Howard započal diskusi o zvelebování prostranství ve velkých městech, navrhl zavedení nového systému kanalizace, dopravy, elektřiny, zřizování sadů a vysazování zeleně. Také apeluje na následný schematický a regulovaný růst města, který bude následovat po vystavění několika skupin vzorových zahradních měst.⁵⁵

V závěru knihy se Howard ostře vymezuje proti výroku časopisu „*The Times*“, ve kterém byl označen za utopistu. Výstavba nových měst a zlepšování životních podmínek pro něj nebyly „*žádnou maličkostí*“.⁵⁶ Je však rozdíl mezi tím, za co se Howard považoval a co hlásal. Přestože se za utopistu sám nepovažoval, jeho reforma bydlení v podobě zahradního města přes svůj významný vliv na evropský urbanismus zcela jistě utopistická je. V tomto duchu smýšlí i Jiří Hruza, který hnutí zahradních měst považuje za „*utopisty formulovanou představu*“. Velmi kritizuje Howardovy výroky o nahrazování velkých měst jeho idealistickými reformami. Podle něj nelze nahradit velká města s jejich rozvinutou ekonomikou „*pouhým přesvědčováním o výhodách zahradních měst*“. Přestože přisuzuje zahradním městům určité pozitivní aspekty, například zlepšení životního prostředí, bydlení a rekreaci, upozorňuje, že se jedná o stále idylickou koncepci, která není dostupná pro každého.

⁵⁴ V této kapitole je velmi zjevný idealismus, skrze který se Howard snaží co nejvíce pozvednout svou reformu. Vystěhování dělnických tříd do zahradních měst a zbourání chudinských čtvrtí, na jejichž místě budou postaveny parky a sady zní lákavě, Howard tím ovšem zároveň podporuje třídní segregaci, která může v extrémních případech vyústit až do násilností.

⁵⁵ Ebenezer Howard: Kapitola XIII., in: Zahradní města budoucnosti, Praha, 1924, 104-105.

⁵⁶ Ibidem 108.

Celou koncepci Hrůza „shodil ze stolu“ se slovy, že historicky zakládaná města nelze nahradit a že by zahradní města ani nebyla vhodnou alternativou vyhovující potřebám obyvatel, průmyslu a celé společnosti.⁵⁷

K revitalizaci Londýna se vyjadřoval i Raymond Unwin, po Howardovi největší propagátor zahradních měst. Umisťuje „zahradní města na předměstí“, která by tvořila samostatné celky satelitních měst. Jednotlivé satelity měly být uskupeny do většího celku tvořící velké město. Zahradní a satelitní města by byla soběstačná, a zároveň by poskytovala veškeré potřebné aspekty k životu, jelikož by byla zajištěna dopravní komunikace mezi sektory.⁵⁸

⁵⁷ HRŮZA 1965 (pozn. 5) 135.

⁵⁸ Ibidem 159-160.

1.2. Ohlas a kritika reformy ve světě

Howardova reforma bydlení vyvolala velký ohlas nejen v Anglii, ale i v dalších evropských státech. Dostala se například i do Ruska nebo přes oceán do USA. V roce 1899 byla založena „Společnost zahradních měst“, která zveřejnila přesnou definici zahradního města.⁵⁹ „Zahradní město je určené průmyslu a zdravému soužití, je omezené na rozlohu, jež by umožnila plnou míru sociálního života, je obklopeno trvalým a souvislým pásem zemědělské půdy a jeho veškerá půda jest ve veřejném vlastnictví neb je zajištěna vzájemnému účelu.“⁶⁰ Pro její vzrůstající popularitu začaly vznikat další asociace pro výstavbu zahradních měst, až se nakonec roku 1913 sdružily do „Mezinárodní federace zahradních měst a plánování měst“.⁶¹

Bezprostředně po založení Společnosti započala snaha o naplnění zásad Howardových zahradních měst. Roku 1879 začalo projektování zahradní kolonie Bournville, [6] roku 1877 Port Sunlight [7] a New Earswick. Výsledkem dlouholetých studií a nabytých zkušeností ze zahradních kolonií bylo vybudování prvního zahradní města Letchworth.⁶²[8,9] Autorem projektu a jeho následné výstavby je Raymond Unwin, následovník Howarda a člen hnutí zahradních měst. Společně s Barrym Parkerem se zúčastnili architektonické soutěže, kterou se svým návrhem nakonec vyhráli.⁶³

Stavba započala roku 1903 a postupovala velmi rychle. Půda byla majetkem Společnosti, která ji pronajímala podle Howardových zásad. Z vytěžených prostředků se financovaly veřejné projekty, komunikace, vodovod a další. Při výstavbě se začínalo na okrajích města a postupovalo se směrem do středu, obyvatelé okrajových čtvrtí města však neměli zajištěnou dopravu do centra. Veřejné reprezentační budovy byly postaveny až v pozdějších etapách, na ně byl vyhrazen prostor uvnitř města. Průzkumy provedené Společností zjistily, že po pár letech fungování města vznikl finanční přebytek a snížila se úmrtnost. Postupně se tak Howardovy předpoklady naplňovaly. Zároveň byl kladen důraz na jednotnost architektury, ale i individualitu jednotlivých staveb. Jediným předpisem bylo jednopatrové zastavění při hlavních ulicích. Největší důraz byl kladen na dělnická obydlí, která byla přidružena do

⁵⁹ Ebenezer Howard: Závěr, in: Zahradní města budoucnosti, Praha, 1924, 111.

⁶⁰ Ibidem 112.

⁶¹ HRŮZA 1965 (pozn. 5) 122.

⁶² Rudolf Stockar: Město budoucnosti, in: Styl, Praha, 1912, 58-61.

⁶³ (pozn. 61).

skupin po čtyřech až šesti domcích.⁶⁴ Pozornost byla věnována i školství, kdy se za přísných hygienických podmínek děti učily pouze předměty praktické pro jejich budoucí povolání. Teoretické předměty byly zcela zrušeny. Práce byly rozděleny pro dívky a chlapce, přičemž společnou výukou byly i práce na zahrádce, kde se děti učily i základním principům zahradního města. Navazující studium bylo zajištěno v podobě odborných škol pro chlapce, dívky měly možnost pokračovat ve studiu pouze v zařízeních, kde se učily vést domácnost a pracovat s dětmi.⁶⁵

Roku 1907 se Unwin a Parker podíleli na výstavbě zahradního předměstí Hampstead, jehož koncepce se značně odlišovala od tradičních zahradních měst. Vystavění na londýnském předměstí, bez průmyslové oblasti a soběstačnosti, kterou se zahradní města vyznačovala a jednotlivé domky určené pro „chudé i bohaté“ byly hlavními znaky tohoto předměstí, jenž záhy získávalo popularitu.⁶⁶ „Bylo by místem kde chudí budou učit bohaté a bohatí, doufejme, budou pomáhat chudým, aby si pomohli sami“.⁶⁷ Po první světové válce nastala v Anglii bytová krize, kterou zapříčinil nedostatek bytové výstavby pro pracující obyvatele. Řešením se měly stát levné domy v zahradách vystavěné státem, avšak využití koncepce zahradních měst bylo příliš náročné a drahé. S definitivním řešením přišel Raymmod Unwin roku 1912 ve stati „*Nothing gained by overcrowding*“, kde využil své zkušenosti z Hampsteadu. však Navrhoval vybudovat adekvátní obydlí pro dělnickou třídu v satelitech na předměstí stávajících měst, jako například Londýna.⁶⁸

V období mezi válkami již zdomácněl typ zahradních předměstí. Jedním z hlavních plánů bylo vytvořit kolem Londýna více obdobných měst, do kterých by se soustředilo obyvatelstvo i průmysl. Dále začaly vznikat i zahradní osady a předměstí kolem velkých měst,⁶⁹ které byly stoupenci zahradní reformy odsuzovány „za zradu“. Po první světové válce se Howard a jeho stoupenci zasadili o vydání knihy „*Nová města po válce*“, jež měla napomoci traumatizovaným vojákům k opětovnému začlenění do společnosti. Navrhovali, aby bylo

⁶⁴ HOWARD 1924 (pozn. 59) 112-113.

⁶⁵ STOCKAR 1912 (pozn. 62) 48-51.

⁶⁶ Peter Hall: *Cities of tomorrow – An intellectual history of urban planning and design since 1880*, West Sussex, 2014, 107-110.

⁶⁷ „It would be a place where the poor shall teach the rich, and the rich, let us hope, shall help the poor to help themselves“ Ibidem 110.

⁶⁸ HALL 2014 (pozn. 66) 68-78.

⁶⁹ STOCKAR 1912 (pozn. 62) 113-114.

postaveno 100 zahradních měst, avšak jejich návrh zůstal bez odezvy. Proto Howard začal stavět třetí anglické zahradní město Welwyn.⁷⁰ [10,11]

Reformní hnutí se těšilo stále větší popularitě a ostatní evropské státy následovaly anglického vzoru. U německých Drážďan bylo vystavěno zahradní město Hellerau, [12] v USA „*města v zelených pásích*“⁷¹, v Rusku vznikla sídliště kolem Moskvy nebo Petrohradu, která ovlivnila i předního francouzského architekta Le Corbusiera při projektování jeho věžového města.⁷²

Přes nevídaný ohlas hnutí zahradních měst se našli tací, kteří se s danými principy neztotožňovali, a tudíž se snažili zásady zkritizovat a poukázat na jejich nedostatky. Například dopravní inženýr A. R. Senett se pokusil na nedostacích Howardovy koncepce vyzdvihnout své vlastní řešení zahradního města. Na rozdíl od Howarda je jeho návrh silně politický a obsahuje velmi silné pobídky pro segregaci jednotlivých společenských tříd. Jedná se o přesný opak toho, co zastával Howard, a svými názory je výstavba Senettova zahradního města mnohem nepravděpodobnější než ta Howardova. Ve svém vlastním řešení Senett kritizuje především kruhový půdorys, náročnost výstavby a řešení jednotlivých křižovatek a komunikací, přičemž navrhuje spíše šachovnicovitý půdorys města a sám se zamýšlí nad možnostmi zlepšení života v zahradních městech.⁷³

Podle Jiřího Hrůzy, jednoho z nejvýznamnějších československých urbanistů 20. století podílejícího se i na územním plánování Prahy, se „*zahradní město nemohlo stát všeobecně platnou alternativou*“. Dle jeho názoru byla zahradní města pouze způsobem, jak ulevit zalidněným městům a osídlit nové oblasti, tzv. neurbanizovaná území. Nebylo však možné uplatnit koncepci zahradního města v plné míře, a to i přes jeho kladné vlastnosti. Nejenže zahradní města napomohla k čistšímu prostředí a zvýšení kvality bydlení jejich obyvatel, napomohla zároveň i k rozvoji „*urbanismu velkých měst a krajinných a sídelních soustav*“.⁷⁴

Howardova koncepce však nebyla převzata v celém rozsahu, nýbrž pouze co do jejích stěžejních zásad. Jsou to především zelené pásy a vilová zástavba, jež definují „dnešní

⁷⁰ HRŮZA 2011 (pozn. 4) 92.

⁷¹ Ibidem 92-93.

⁷² HRŮZA 1965 (pozn. 5) 124-126.

⁷³ HRŮZA 2014 (pozn. 20) 123-124.

⁷⁴ HRŮZA 2011 (pozn. 4) 91-92.

zahradní města“, která ovšem mají k zahradnímu městu dle Howardovy teorie dosti daleko. Vedle skutečnosti, že jsou stavěny na předměstích velkých měst, nejsou ani určeny pro všechny společenské třídy, nýbrž pouze pro lépe situovanou část obyvatelstva. Postupem času se totiž tyto „zahradní čtvrti“ staly velmi lukrativními částmi měst určenými tzv. „společenské smetánce“.

Theodor Fritsch ve své úvaze „*Nová obec*“ z roku 1897 popisuje problematiku zahradních předměstí a poukazuje na to, že tato předměstí na kraji velkých měst mohou být pohlcena, pročez urguje, aby byla od nich odsunuta a postupně přetransformována v samostatná města založená na obecných zásadách zahradního města.⁷⁵

Některá předměstí byla vystavěna velmi nekvalitně a poškozovala tamější krajinu. Spoléhalo pak pouze na „dobré jméno“, které si neprávem přisvojila.⁷⁶ Přes skutečnost, že si některé projekty neosvojily veškeré principy popsané Howardem na konci 19. století, vznikly i kvalitní zástavby, které jsou dodnes definicí „zdravého bydlení“. V tomto spočívá vůbec největší přínos Howarda, tj. jeho snahu o zkvalitnění životního prostředí obyvatel měst.

Vladimír Zákrejs, největší propagátor zahradních měst v Československu a jeden z iniciátorů projektu Velké Prahy,⁷⁷ se v publikaci „*Praha budoucí: Projekty zítřka*“ velmi podrobně věnuje tematice zahradního města. Díky studiu zahradních měst v Anglii a Německu byl schopen uplatnit své znalosti i v našich podmínkách. Ve výše zmíněné publikaci představil svou tezi o budoucím růstu Prahy, která byla založena právě na moderním hnutí zahradních měst. Howarda popisuje jako člověka bez společenského postavení, který by se „*u nás stěží stal slavným mužem.*“ Avšak s jeho „*duchem, bojujícím pro blaho spoluobčanů*“ se stal jedním ze zakladatelů moderního urbanismu. Věnuje se především ohlasům Howardovy knihy v Československu, kde tato nejprve nebyla zcela přijata, neboť byla prozatím pouhou teorií. Avšak, jak již bylo výše uvedeno, Howard patřil k té skupině utopistů, která dokázala alespoň část svých úvah přetvořit v realitu. Zákrejs uvádí, že Howard položil základ pro krajinnou úpravu a ideu koncepčně jednotné úpravy pro celé státy.⁷⁸

⁷⁵ HRŮZA 1965 (pozn. 5) 125.

⁷⁶ Ibidem 122.

⁷⁷ Jan Dostálík: Vladimír Zákrejs, in: Archiweb, <https://www.archiweb.cz/vladimir-zakrejs>, vyhledáno 6.7.2021.

⁷⁸ Vladimír Zákrejs, *Praha budoucí: Projekty zítřka*, Praha, 1922, 8.

2. Zahradní města v Čechách

Roku 1911 se v Londýně konala konference, jejímž pořadatelem byla Národní rada pro bydlení a územní plánování. Této konferenci se zúčastnil architekt Jaroslav Kohoutek spolu s několika dalšími členy Českého zemského sdružení pro reformu bydlení. Spolu se při své cestě do Londýna zastavili na mnoha sídlištích dnes považovaných za vzorová zahradní města. Mezi nimi byly například německý Hellerau, britský Port Sunlight, Bournville, Hampstead a velmi oceňovaný Letchworth.⁷⁹ Tuto „studijní cestu“ lze považovat za největší mezník v procesu vzniku zahradních měst na českém území. Lze předpokládat, že veškerá následná výstavba byla založena na poznatcích získaných v průběhu této cesty a kvalitativně se tak řadí k vrcholu moderního urbanismu. Přes značnou inspiraci zahraničními realizacemi byla však výstavba zahradních měst na našem území silně spojena s místní tradicí, která se datuje až k výstavbě lázeňských měst, jejichž krajinářské úpravy a propojení jednotlivých budov s okolní přírodou silně ovlivnily moderní názory na novodobý urbanismus.

Prvním významným počinem hnutí zahradních měst na našem území se stala výstava zahradních měst konaná v Hradci Králové, ke které byl vydán i katalog se seznamem všech vyobrazení a předmluvou sepsanou architektem Ladislavem Blažejem. Ten stručně definoval zahradní město jako soběstačný systém s veškerým kulturním a ekonomickým zázemím kladoucí důraz především na zdraví obyvatel. Upozorňoval na skutečnost, že ne každé město se zahradami lze považovat za zahradní město.⁸⁰ Samotná výstava se zabývala i anglickými zahradními městy jako například Letchworth, Bourneville, Hampstead nebo Port Sunlight, zejména pak německými vzory, které se měly stát inspirací pro domácí realizace. Zastoupen byl Norimberk, Hellerau, Stuttgart nebo předměstí Karlsruhe.⁸¹

K tématu zahradních měst se vyjádřil nespočet teoretiků a hnutí bylo na našem území propagováno mnoha badateli. Právě tato propagace rozšířila ideu zahradních měst do povědomí široké veřejnosti na českém území. Mezi teoretiky se řadil například Vladimír Zákrejs, teoretik územního plánování, nebo Rudolf Stockar. Avšak jako vůbec první se k tématu vyjádřil významný vlastník půdy Tomáš Welz v příspěvku „*Zahradní město v Bráníku a Krči: Residenční čtvrť v Praze XIII.*“, kde představil svou vizi zahradního města

⁷⁹ Vendula Hnídková: *Lost in Translation? The Idea of the Garden City and its Migration to the Czech Lands, 1900–1938*, Praha, 2021, 85.

⁸⁰ Ladislav Blažej: *Předmluva*, in: *Katalog výstavy zahradních měst*, Praha, 1911, 1-2.

⁸¹ Ladislav Blažej: *Seznam vyobrazení*, in: *Katalog výstavy zahradních měst*, Praha, 1911.

jakožto vilové čtvrti v zeleném prostředí na okraji Prahy. Jeho koncepci ovšem chyběly důležité sociální reformy, které jsou pro teorii zahradního města klíčové.⁸² [13] Dalo by se říci, že Tomáš Welz je propagátorem „zahradních předměstí“, které jsou jakousi degenerací pravého zahradního města.

Český architekt Rudolf Stockar ve své stati „*Město budoucnosti*“ zmiňuje vznik zahradních měst v podmínkách průmyslové Anglie, kde dělníci pracovali v nevhodných podmínkách a jejich produktivita rapidně klesala. Příčinou takového poklesu produktivity se zdál být „*pokles tělesného zdraví dělnictva zlým prostředím, v němž žilo*“. Dělníkům tak továrníci vystavěli nové osady se zahradami a rodinnými domky, jako například Port Sunlight nebo Bourneville, s tím, že se jim tato investice brzy vrátí v podobě vyšší produktivity.

Autor především varuje před zaměňováním pojmů zahradního města a předměstí s vilovou zástavbou pro dobře situované občany, jelikož správné zahradní město má být k dispozici i pro méně movité občany.⁸³ Cena života v zahradním městě by tak neměla být vyšší než ve velkoměstě.

Příhodné se zdá být porovnání situace s pronajatými pozemky. Stockar uvádí, že výstavba rodinných domků na pronajatých pozemcích sice v Anglii prošla, ale v českém a německém prostředí tento typ stavění není typický. Zvláště když tehdejší stavební zákon nebyl z důvodu příliš „opatrného“ vydávání stavebních povolení pro rychlou a kvalitní výstavbu malých domků nastaven.⁸⁴ V Německu byly například na veškeré veřejné budovy vypisovány soutěže, díky kterým vyniklo mnoho nových architektů a stavitelů. U nás Stockar popisoval stavební řízení takto: „*Soutěžné řízení nevede se upřímně, pokládá se za jakýsi luxus, důvěra v ně se soustavně podkopává, vypisují se soutěže, aby se neřeklo, že se neděje ničeho pro umění, a po nich se postupuje nebo i nepostupuje tak, jak již před soutěží bylo zamýšleno.*“ Stavební řízení je svěřováno obecním úřadům, jež jsou monumentálními zakázkami přehlcovány a umělecké zakázky tak v tom důsledku nejsou schvalovány odborníky, ale úředníky.⁸⁵

⁸² HNÍDKOVÁ 2021 (pozn. 79) 87.

⁸³ Stejná situace se stala i při výstavbě severozápadního sektoru Velké Prahy.

⁸⁴ STOCKAR 1912 (pozn. 62) 43-46.

⁸⁵ Ibidem 73.

Stockar se postupně vyjadřuje k nezbytnostem, které tvoří podstatu zahradních měst, jako například školní reformě, sociálním institucím, továrnám a obchodním domům, které dle něj tvoří jeden ze základních pilířů pravého zahradního města. Právě tyto pilíře jsou základním rozdílem mezi zahradními městy, předměstími a koloniemi. Zahradní předměstí a kolonie nejsou samostatnými jednotkami, jelikož postrádají většinu institucí nacházejících se v zahradním městě. Jsou jakýmsi „přechodem“ mezi Howardovým návrhem a bytovou zástavbou v tehdejší Československu. Kolonie se těší větší samostatnosti než předměstí. Jsou takovými „zahradními vesnicemi“ vytvořenými pro tovární dělníky. Nacházejí se však v blízkosti velkoměst a jejich zástavba na ně tak navazuje. Předměstí se nacházejí na okrajích velkých měst, nepotřebují tak instituce, které jsou v kolonii nebo zahradním městě nezbytné. Důležité je přímé propojení s městským centrem a přítomnost zařízení k zajištění potřeb obyvatel, jako jsou například obchody. Na závěr uvádí, že „*nové formy osad nejsou utopiemi*“, jsou to pečlivě nastudované a promyšlené formy, které i přes své nedostatky, jako výběr neosídleného místa, řeší nejdůležitější problémy bydlení vůbec.⁸⁶

Další pohled na zahradní města v našem prostředí a jejich bližší pochopení přináší významný historik architektury Vladimír Zákrejs, který v časopisu Styl z roku 1912 zmiňuje, že se nelze k zahradním městům plně vyjadřovat, neboť ještě nebyly uplatněny ve velké míře v praxi. Koncepce stále zůstává ve velké míře pouze teorií a tam, kde byl projeven určitý zájem o její uplatnění, záhy tento zájem rychle opadl. Pro rozšíření povědomí o zahradních městech je nejprve podle Zákrejse nutné prozkoumat u obyvatel měst, zdali by vůbec byli pro vylidnění center a přestěhování se do volnějších prostranství s domky se zahradami. To samé platí u obyvatel vesnic, avšak tam by byl zájem pravděpodobně výrazně menší než ve městech. Jedním z největších přínosů pro české prostředí by pak byla realizace technických řešení kanalizace, úprava ulic, atd., které vzešly z anglické koncepce, a u nás jim nebylo věnováno tolik pozornosti.⁸⁷

V časopisu Styl vydaném roku 1912 se stejně jako Vladimír Zákrejs vyjadřuje k bytové otázce Velké Prahy Ladislav Blažej. Na rozdíl od předchozího teoretika se nevyjadřuje k zahradním městům jako takovým, ale spíše k řešení bytové krize budoucí Velké Prahy, se kterou by se vypořádal pomocí výstavby zahradních předměstí. V příspěvku „*Zahradní předměstí Velké Prahy*“ se zabývá otázkou, zdali by bylo pro nájemníky Velké Prahy

⁸⁶ STOCKAR 1912 (pozn. 62) 53-65.

⁸⁷ Vladimír Zákrejs, Zahradní město u nás, in: Kronika, Styl, Praha, 1912, 68-69.

výhodné vystavět čisté a vzdušné čtvrti s rodinnými domky a zahradami. V článku srovnává data z různých statistik obsahujících ceny nájemného bytových jednotek v Praze a porovnává je s případnou cenou za výstavbu jednotlivých rodinných domů v zahradním předměstí. V porovnání s přírůstkem obyvatel Prahy, který v té době činil nějakých 10 000 lidí ročně, by výstavba předměstí byla schopna pokrýt poptávku po bydlení. Dochází k závěru, že přestěhování obyvatel do zahradních předměstí z nájemních bytů by bylo pro nájemníky výhodné, avšak už nikoli pro majitele bytových domů.⁸⁸

Důležitým milníkem pro rozvoj zahradních měst⁸⁹ v Praze byly hradčanské bastiony, kde byla vytvořena „*kotážová zástavba s vilami a řadovými domky v anglickém stylu*“. Tato výstavba tak patří mezi jedny z prvních oblastí, kde odborná veřejnost uplatnila nastřádané znalosti z prozkoumané teorie zahradních měst. Vladimíru Zákrejsovi a Vlastislavu Hofmanovi se tímto projektem vystavěným mezi lety 1910-1914, na kterém se podíleli architekti jako Josef Gočár, Jan Kotěra nebo Friedrich Ohmann, podařilo zachránit východní část bastionů. Realizací tohoto projektu tak vzniklo první zahradní město v Praze,⁹⁰ které se svým formálním řešením na nepravdělném půdorysu kopírujícím barokní řešení bastionů nejvíce přiblížilo zahradnímu městu Ebenzera Howarda. Časově tak předchází výstavbě kolonie Ořechovka, jež bývá označována za první a nejstarší zahradní město v Praze. Spolu s výstavbami v Bubenci, Strašnicích, na Smíchově a na Vinohradech⁹¹ pak patří k prvním počínům hnutí zahradních měst v Praze.

Po devastující první světové válce, po rozpadu Rakouska-Uherska a zrodu samostatného Československa s Tomášem Garrigueem Masarykem jako prezidentem, se začala rozšiřovat vlna nacionalismu, která široce ovlivnila i architekturu a urbanismus. Bylo důležité propojit nový stát s historickou událostí, která by nově vznikající Československo patřičně reprezentovala. Vznikla tak myšlenka využití Bílé Hory jako významného historického místa, dějiště bitvy mezi stavovským povstáním a katolickou armádou v čele s císařem Svaté říše římské Ferdinandem II. Štýrským, pro účely vybudování zahradního města. Při příležitosti 300. výročí této bitvy byl vypracován návrh Masarykova města. Na Bílé Hoře mělo vzniknout

⁸⁸ Ladislav Blažej: Zahradní předměstí Velké Prahy, in: Kronika, Styl 1912, Praha, 1912, 70-71.

⁸⁹ Realizacím v Praze předcházelo mnoho staveb a paralelně s pražskou výstavbou vznikala zahradní města po celém Československu. Mezi nejzdařilejší patří například kolonie Baťa ve Zlíně z roku 1918, kde se uplatnily i určité socialistické reformy. Tyto města nejsou předmětem této práce, a tudíž jsou zmíněny jen letmo v této krátké poznámce. HNÍDKOVÁ 2021 (pozn. 79) 92.

⁹⁰ Zdeněk Lukeš: Praha moderní I: Velký průvodce po architektuře let 1900-1950/Historické centrum, Praha, 2012, 168.

⁹¹ Rostislav Švácha: Od moderny k funkcionalismu, Praha, 1995, 84-87.

zahradní město pro veterány z první světové války a ruské občanské války. Podle Venduly Hnídkové „*byl tento souhrn historických a moderních významů charakteristický pro způsoby, jakými byla formována národní identita v meziválečném Československu*“.⁹²

Masarykovo město však nebylo nikdy postaveno, o dva roky později byl ovšem založen Ústav pro územní plánování Masarykovy akademie práce, který sloužil jako instituce pro šíření koncepce zahradních měst. Mimo tento hlavního úkol se měl ústav zabývat i řešením bytové krize v Praze.⁹³ Jelikož plány ústavu zůstaly pouze na papíře a nebyly nikdy realizovány, odkaz tamějších odborníků zůstává upozaděn.⁹⁴

⁹² This aggregate of historical and modern meanings was characteristic of the ways that national identity in interwar Czechoslovakia was framed. HNÍDKOVÁ 2021 (pozn. 79) 81.

⁹³ Zajímavý střet byl mezi Otakarem Fierlingerem a Karlem Teigem. Fierlinger představil svůj návrh dělnických kolonií, který byl veřejností velmi podporovaný, avšak toto Teige toto nadšení nesdílel. Podle něj tento návrh nepocházel z koncepce zahradních měst, jelikož se nezaměřil na bydlení pro nejnižší třídy, ale na to exkluzivní pro střední třídu. Ibidem 102-103.

⁹⁴ HNÍDKOVÁ 2021 (pozn. 79) 104.

2.1. Velká Praha

„Ležíc v hlavním středu země České jest Praha jejím srdcem, ze kterého již po tisíc let život a světlo rozlévá se po všech končinách vlasti, a ještě vždycky, na vzdor mnohému protivnému usilování všelikých mocných stran, vzniku a slávy jí nepřejících, přece všechny snahy a úspěchy národu Českého v ní největší podpory nalézají a v ní soustřeďují.“⁹⁵

Po první světové válce a se vznikem samostatného Československa bylo nutné nejen přehodnotit stávající bydlení, ale i budoucnost rozvoje města. Praha již nebyla pouze středověkým městem v bastionových hradbách, nýbrž stále se rozšiřujícím organismem, kterému chyběl sjednocující charakter. Vysoká míra suburbanizace změnila nazírání na strukturu města, na život obyčejných lidí, kteří jsou základem zdravé společnosti, a tudíž i na názory o utváření městských aglomerací. Stále více se objevovaly názory o vývoji měst a nejen architekti a urbanisté, ale i obyčejní lidé spekulovali o budoucím rozvoji svých obydlí a okolních prostředí. Odborníci neustále představovali své názory na modernizaci měst a obytných struktur, ale zřídka byly jejich teorie vyslyšeny. Až se vznikem samostatné Československé republiky se pouhé ideje staly skutečností. Společnost začala pohnout po reprezentativních městských aglomeracích, zdravém životním stylu a dychtila po symbolu nového národa, který by reprezentoval jeho významnost.

Jednotlivá předměstí Prahy se rozšiřovala nezávisle na městském centru, pro sjednocení celé Prahy v jeden kompaktní celek tak bylo nutné tato předměstí integrovat do Prahy. Snahy o připojení se objevily již roku 1871, kdy byla městskou statistickou komisí zveřejněna Statistika královského hlavního města Prahy. Roku 1873 přišel se stejným návrhem Spolek inženýrů a architektů v Čechách. Avšak žádné návrhy nebyly realizovány a připojení větších oblastí k městu nastalo až po vzniku samostatného Československa.⁹⁶ V návaznosti na neúspěšné návrhy o integraci bylo rozhodnuto o rozšíření stávajících městských čtvrtí uzavřených v hradbách. Bodem zlomu pak bylo zbourání městských hradeb, v návaznosti na které začala vznikat nová pražská předměstí postupně připojovaná k Praze. Roku 1879 byla k Praze připojena čtvrť Královských Vinohrad, roku 1881 Žižkov, roku 1884 Holešovice-Bubny, roku 1900 Karlín, 1901 Libeň a 1903 Smíchov.⁹⁷ Snaha o integraci pokračovala až do

⁹⁵ Eva Semotanová/Jaroslav Synek: Česko – Ottův historický atlas, Praha, 2007, 434.

⁹⁶ Kateřina Volfová: Záběhlce a Zahradní Město: urbanistický a architektonický vývoj, (diplomová práce na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze), Praha, 2017, 18.

⁹⁷ SEMOTANOVÁ/SYNEK 2007 (pozn. 95) 346-347.

počátku první světové války. Okrajové obce Prahy si stále chtěly ponechat svou samostatnost a připojit je se podařilo až po první světové válce.⁹⁸

Po devastující válce se stále více šířily hlasy laické i odborné veřejnosti o budoucím vývoji státu a jednotlivých měst. Panovalo většinové uvědomění o tom, že je zapotřebí plošné regulace a o mnoho organizovanějšího přístupu založeného na detailních průzkumech a návrzích odborníků. Již mezi lety 1918-1919 vzniklo několik urbanistických konceptů na přestavbu hlavního města. Mezi nimi byly i „*Ideální Velká Praha Maxe Urbana*“ [14] a studie Vladimíra Zákrejse „*Praha budoucí: projekty zítřka*“.⁹⁹ Urbanův plán byl rozdělen na 75 mapových listů, z nichž byl stěžejní list s návrhem zvaným Cosmopolis, který se měl nacházet v severozápadním sektoru. Tento návrh rozpoutal diskuzi o budoucnosti Prahy. Například Josef Čapek kritizoval jeho přílišnou symetrii a navrhoval vystavění nového hlavního města na jiném místě.¹⁰⁰ [15]

Termín Velká Praha¹⁰¹ označuje rozšíření hlavního města Prahy po roce 1920,¹⁰² kdy k ní byly připojeny její předměstí a okrajové obce. Bylo tak učiněno na základě zákona účinného k 1. lednu 1922.¹⁰³ Systém napojování nových obcí ke stávajícímu městu byl založen na třech prstenech, které postupně obklopiley historické jádro. 8 dosavadních čtvrtí tak nejprve obklopilo 11 nových čtvrtí, ke kterým se poté připojilo zbylých 26 obcí. Původní obce byly po připojení k Praze očíslovány od čísla 9 až po číslo 12. Sčítání obyvatel z roku 1921 však ukázalo nevyrovnanost jednotlivých čtvrtí co do počtu obyvatel.¹⁰⁴ Například Pražské Vinohrady měly roku 1921 přes 83 000 obyvatel, zatímco Vysočany připojené k Praze roku 1922 pouze něco málo přes 8500.¹⁰⁵ Tato sídelní nevyrovnanost přetrvávala po celé

⁹⁸ Timoteus Čestmír Zelinka: *Pražská předměstí: život za pražskou hradební zdí*, Praha, 1955, 71.

⁹⁹ HRŮZA 2014 (pozn. 20) 574-576.

¹⁰⁰ Jirí Hruza: *Urbanismus světových velkoměst*, Praha, 2003, 126, 128.

¹⁰¹ Termín nebyl oficiálním názvem Prahy, ale pouze citově zabarveným označením rozšíření města po vzniku samostatného Československa. Označení jako Velký/Velká se vztahovalo i na další urbanistické celky po celém Československu – Velké Brno nebo Velkou Ostravu. Kryštof Drnek: *Nerealizovaná Praha – Historický vývoj neuskutečněné regulace a urbanizace Prahy a souvisejících stavebních projektů v 1. polovině 20. století* (disertační práce na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze), Praha, 2017, 18.

¹⁰² Jednání o připojení obcí probíhalo již mezi lety 1907-1911, avšak nebylo tak již učiněno vzhledem k narůstajícímu nátlaku v podobě světové války. Samotný zákon tak byl přijat až po rozpadu Rakouska-Uherska. Pavel Vlček (ed.): *Umělecké památky Prahy A-L*, Praha, 2012, 9.

¹⁰³ Oficiálně byly obce připojeny 6. února 1920 podle zákona š. 114 Sb. A Velká Praha byla vytvořena až 1. ledna 1922. Ibidem 10.

¹⁰⁴ HRŮZA 2003 (pozn. 100) 126-129.

¹⁰⁵ <https://www.czso.cz/documents/10180/25385875/15813549+13750701.pdf/6de430b2-3fc6-4e52-9e49-d92e8b60920a?version=1.0>, vyhledáno 20.6.2021.

následující století až do současnosti a pokus Státní regulační komise o rovnoměrné rozdělení hustoty zalidnění v jednotlivých okrscích vyšel vniveč.¹⁰⁶

Jednání o připojení obcí započala ihned po první světové válce z iniciativy vnitřních předměstí Prahy a primátora dr. Šámala, avšak nebyla vyslyšena. Roku 1920 byl přijat na základě návrhu Ministerstva vnitra zákon č. 114/1920 Sb., kterým se sousední obce a osady slučují s Prahou, který stanovil převod veškerých majetků, závazků a dluhů z původních obcí na hlavní město.¹⁰⁷ Zásadním bylo projektování infrastruktury,¹⁰⁸ jelikož počet obyvatel vzrostl z přechozích přibližně 200 000 obyvatel na téměř 700 000. [16] Díky tomuto rozsáhlému projektu získala Praha jednotnou kanalizační síť,¹⁰⁹ zásobování vodou, veřejné osvětlení a rovnoměrné rozmístění veřejných budov nejen v centru města, ale i na jeho periferiích. Připojené obce sjednocovaly pozemní komunikace, technické sítě a jejich komplexní výstavba.¹¹⁰

Výstavba Velké Prahy byla zásadním krokem v rozvoji hlavního města. Projekt byl natolik významný, že zaujal širokou laickou i odbornou veřejnost a bylo tak publikováno mnoho statí na téma výstavby Velké Prahy. Alois Kubíček byl na rozdíl od většiny svých současníků velmi kritický k způsobu rozvoje Prahy. Vznik Velké Prahy popsal jako „*výsledek velké mylky doprovázející vývoj kontinentálních měst.*“¹¹¹ Nezdravé bydlení v činžovních domech, kde se na malém prostoru vtěsna velké množství obyvatel, a velká zahuštěnost Prahy jsou neřešitelným problémem, který podle Kubíčka bude pokračovat i v další výstavbě. Stále sílíci socialismus navíc více protěžuje činžovní domy než zdravé bydlení v rodinných domech po vzoru Anglie nebo Německa. Velká Praha by dle jeho názoru měla být stavěna jako jeden velký celek. Plánovalo se město rozšiřovat podle ideálního kruhu, což ovšem není u Prahy vzhledem k jejímu kopcovitému terénu možné. Velkým problémem jednotlivých oblastí pak byla výstavba založená na politickém zájmu. Byly stavěny obytné čtvrti s průmyslovými

¹⁰⁶ Obce Dejvice, Střešovice, Veleslavín a Vokovice byly připojeny k Praze do samosprávného okresu smíchovského. Paragraf 1 § zákona 114/1920 Sb., o sloučení sousedních obcí a osad s Prahou, <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgiyvf6mjrgqwa>, vyhledáno 9.7.2021.

¹⁰⁷ DRNEK 2017 (pozn. 101) 20.

¹⁰⁸ Do roku 1920 nebyla snaha o centrálně řízenou výstavbu infrastruktury. Byla řešena především soukromníky, kteří upřednostňovali rentabilní části měst před chudšími oblastmi. Infrastruktura tak byla značně nevyrovnaná. Ibidem 19.

¹⁰⁹ Na kanalizační síť byl vypracován regulační plán zahrnující nejen nové návrhy, ale i stávající stav kanalizace hlavního města. HRŮZA 2003 (pozn. 100) 126.

¹¹⁰ Emanuel Poche: Praha našeho věku, Praha, 1978, 94.

¹¹¹ Alois Kubíček: Úvod, in: Velká Praha, Praha, 1921, 4.

stavbami a nebylo promyšleno oddělení jednotlivých oblastí pro zlepšení kvality života. Naprostou nutností se podle Kubíčka stala pozemková reforma podporující decentralizaci, která je schopna zajistit levnou dopravu a půdu. Po provedení reformy by konečně nastal čas pro výstavbu zahradních měst.¹¹²

Vladimír Zákrejs, mimo jiné i předseda státní regulační komise, patřil mezi vůbec první, kdo navrhli připojení obcí kolem hlavního města a vytvoření Velké Prahy. Zároveň byl zastáncem vyprojektování generálního plánu zastavovacího, podle kterého mělo být stavěno až do roku 1950. Ve svém pozdějším spisu, kde vedle kritiky státní regulační komise, navrhoval „*paralelní město*“, které rozdělil na „*Prahu nynější*“ a „*Město práce*“. V rámci „*Města práce*“ měl být dán prostor pro vytvoření nových „*osad, ve volné přírodě, s možností zdravého bydlení*“.¹¹³ [17] Obě města měla být propojena rychlodráhou s menšími satelitními městy podél její osy.¹¹⁴ V knize Praha budoucí poukazuje na nezdravý způsob rozšiřování Prahy, který popisuje jako „*z vnitřku na venek*.“¹¹⁵

Podle Antonína Balšánka by nejlepším místem pro zástavbu zahradními městy byl sever Prahy, kde se terén v porovnání s centrem města zvyšuje a zajišťuje tak hygieničtější podmínky pro život. Navrhoval tak vytvoření „*Svazu Velké Prahy*.“ Organizace složená ze zastupitelstev jednotlivých obcí na levém břehu Vltavy v obvodu Velké Prahy by měla pravomoc vytvářet přípravné studie a plány, vypisovat soutěže a řídit konečné vypracování regulačního plánu. Levý břeh Vltavy nebyl komunikacemi dostatečně propojen s ostatními částmi Prahy a nebyl tak připraven na přísun nového obyvatelstva a nové zástavby.¹¹⁶ Balšánek navrhoval postavit dopravní tepny vedoucí ze severu do centra Prahy, ze kterého by vedly další komunikace propojující spolu jednotlivé obce a centrum města. Problémem se jevila Buštěhradská dráha na severozápadě města, která pokud by byla překonána, bylo by navázáno dostatečné spojení všech obcí levého břehu. V případě výstavby zahradních měst na periferii Prahy doporučoval výstavbu rychlodráhy, která by propojila tyto satelity s centrem města. Skupina zahradních měst a předměstí na levém břehu Vltavy by mohla být protiváhou Královských Vinohrad v osídlení a zastavění. Zahradní města s maximálně 30 000 obyvateli, jejichž rozvoj by se děl stejnoměrně, by vznikla na základě stavební politiky města Prahy,

¹¹² Alois Kubíček: Velká Praha, Praha, 1921, 39-44.

¹¹³ HRŮZA 2011 (pozn. 4) 142.

¹¹⁴ HRŮZA 2003 (pozn. 100) 128.

¹¹⁵ ZÁKREJS 1922 (pozn. 78) 18.

¹¹⁶ Antonín Balšánek: Levý břeh Vltavy – budoucnost Prahy, in: Architektonický obzor, Praha, 1917, 24-52.

keré by muselo nakoupit velké množství půdy na periferii. Hlavním jádrem by se stala Letenská pláň, ke které by se připojila zahradní předměstí Staré Dejvice, Střešovice, Břevnov a Tejnka, ve druhé vlně pak Horní Šárka, Vokovice, Veleslavín, Liboc, Bílá Hora, Motol, Radlice a Butovice na západě.¹¹⁷

Emanuel Poche se v publikaci Praha našeho věku v rámci výstavby Velké Prahy zmiňuje o znacích zahradních měst. „*Společným znakem všech těchto zahradních měst a kolonií bylo pohodlné rodinné bydlení, poměrně velká vzdálenost od pracovišť a od městského centra, velké územní nároky a velké náklady pro město – budování vozovek, chodníků, veřejného osvětlení a inženýrských sítí. Na velkých plochách bylo náročně usídleno málo lidí za zvýšených investičních i provozních nákladů. Došlo zde k podobné třídní diferenciaci jako u předcházejících činžovních čtvrtí pouze s tím rozdílem, že tentokrát nezbylo uvnitř Velké Prahy mnoho místa pro proletáře.*“¹¹⁸ Dále se zmiňuje o nedostatečnosti vybavení – obchodů, škol, kulturních, administrativních a zdravotnických zařízení. Tyto nedostatky se objevily ve všech čtvrtích nezávisle na třídním rozložení obyvatelstva. Poukazuje to na palčivý problém té doby, kdy se s počátkem nové republiky stát soustředil spíše na svou reprezentaci než na aktuální problémy, jejichž časné řešení by předešlo mnoha pozdějším problémům.¹¹⁹ Spíše než úvahu nad znaky a motivy zahradního města poskytuje výčet společných znaků vystavěných čtvrtí, které se týkají nejen severozápadního sektoru. Zajímavé je především, že záporné výroky převažují nad kladnými. Poskytuje nám tak důležitý pohled na praktičnost výstavby v daném konceptu, co je třeba pro její realizaci, a nejen pouhé zamyšlení nad utopistickou teorií.

Matouš Jebavý ve své přednášce o zahradních městech na konferenci v Luhačovicích nejvíce oceňuje pražské realizace Spořilova, Hanspaulky, Ořechovky a Barrandova. Také vytyčuje jasné zásady pro výstavbu zahradních čtvrtí, které by se měly stát platnými především pro budoucí zástavbu a které jsou založeny na motivech převládajících v zástavbách z meziválečného období. Nejprve je nutné si vytvořit jasnou vizi o daném území a jeho zástavbě, na které by se měli podílet odborníci ze všech zainteresovaných okruhů. Stavět obytné okrsky s jasnou architektonickou a urbanistickou strukturou a vytyčit systém veřejných ploch a zeleně. Je nutné třídit zástavbu podle funkcí, aby co nejvíce vyhovovala

¹¹⁷ BALŠÁNEK 1917 (pozn. 116) 66-91.

¹¹⁸ POCHE 1978 (pozn. 110) 99.

¹¹⁹ Ibidem 112.

potřebám budoucích obyvatel a zároveň jim poskytovala potřebné vybavení ve veřejném prostranství. Budování komunit v bytových okrscích, oddělení pěších zón a automobilové dopravy a jejich budování podle stanovených pravidel – dostatečná šíře ulic a chodníků a vysazení stromů podél komunikací. Zásadním je dostatečné množství zeleně v obytných okrscích, do kterých mají být orientovány místnosti všech typů domů. Velký důraz je kladen na povinnost poučit každého klienta, politika či odborníka o tomto typu obytného území.¹²⁰ Za dodržení těchto předpokladů by zahradní město mohlo prosperovat.

Rozsáhlou výstavbu Nové Prahy bylo nutné podrobně naplánovat. Pro tyto účely byly vypsány soutěže na nově utvářené sektory, které zaštiťovala Státní regulační komise pro Prahu. [18]

„Regulačním plánem, jenž vypracován byl státní regulační komisí dle zásad a úvah výše v přehledu nastíněných, má býti položen pevný základ pro zdárný vývoj moderní Velké Prahy, jež stejně jako byla svého času Praha gotická, v níž základ kladl Karel IV., a na které vznikla Praha barokní, má býti i „Nová Praha“ městem monumentálním a ve svém charakteru pražským a evropským, jež mohlo by se postavit smělé do řad nejvyspělejších měst světových a na něž mohli by býti jeho tvůrci – čeští architekti a inženýři – a s nimi i celý český národ a stát hrdým.“¹²¹

5. února 1920 byl přijat zákon o Státní regulační komisí.¹²² Jedním z hlavních požadavků tohoto zákona bylo, aby vznikl „přehledný plán regulační¹²³ a zastavovací pro území v § 3 uvedené“.¹²⁴ Komise se měla také zabývat podmínkami stavebního rozvoje Prahy a

¹²⁰ Matouš Jebavý: Teorie zahradního města, příklady založení zahradních měst na počátku 20. století, vliv na současné zakládání městských čtvrtí, in: Katalog konference SZKT v Luhačovicích, Luhačovice, 2012, 7-8.

¹²¹ Státní regulační komise: Regulační plán, Praha, 1931, 30.

¹²² První snahy o regulaci hlavního města a vytvoření komise byly podle Maxe Urbana již mezi lety 1918-1919 před vznikem Velké Prahy. DRNEK 2017 (pozn. 101) 31.

¹²³ Regulační plán vytváří prostory města výškovým označením ulic a náměstí. Každá budova musí být v harmonii se svým okolím. Při jeho vypracování je nutné využít terénu a světových stran. Mezi velké bloky budov by měly být včleněny parky pro odvědušnění města. Administrativní oblasti by měly být stavěny podle svého účelu, aby byl zajištěn patřičný chod instituce. Řeší taktéž umístění osvětlení, kanalizací, vodovodu a optimalizaci dopravy. Co se týká obytných čtvrtí, v jejich případě musí správný regulační plán brát ohled na správnou orientaci místností domů, musí určit správnou lokalitu s dostatkem zeleně. Regulační plán, in: Stavitel II, Praha, 1921, 42.

¹²⁴ Jednotlivé obce jsou uvedeny v ustanovení § 3 zákona č. 88/1920 Sb., o zřízení státní regulační komise <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1668/1/2/zakon-c-88-1920-sb-o-zrizeni-statni-regulacni-komise-pro-hlavni-mesto-prahu-s-okolim/zakon-c-88-1920-sb-o-zrizeni-statni-regulacni-komise-pro-hlavni-mesto-prahu-s-okolim>, vyhledáno 20.6. 2021.

vypracováním nového stavebního řádu.¹²⁵ Samotná komise se skládala z předsedy, 8 členů a jimi zvoleného místopředsedy. Funkční období trvalo vždy 3 roky a členové komise museli být odborníci v oboru, z nichž byli minimálně tři čtvrtiny architekti a inženýři.¹²⁶

Nově zřízená Státní regulační komise dohlížející na patřičný architektonický a urbanistický rozvoj hlavního města měla za úkol vypracovat regulační plán, který měl být hlavním zdrojem pro novou výstavbu v Praze. Avšak pro vypracování regulačního plánu chyběly patřičné mapové a výškopisné podklady. Chybějící podklady byly nahrazeny přípravnými studii vypracovanými na základě vypsání urbanistických soutěží jednotlivých sektorů Prahy.¹²⁷ Důležitým podkladem byly i ankety a průzkumy veřejného mínění, které se týkaly především historického centra a ochrany památek.¹²⁸ Přes dokončení celkového plánu v roce 1929 trvalo ještě několik let, než plán prošel schvalovacím řízením. Komise návrh dále rozšiřovala a zadávala dílčí posudky a ankety odborníků pro upřesnění celého plánu. Pro území nynější Prahy II. a VI. byl vytvořen samostatný regulační plán schválený roku 1930. Následně byl celkový regulační plán Prahy představen na kongresu CIAM v rámci prezentace 33 světových velkoměst a byl jedním z východisek důležité diskuze moderních urbanistů o formulaci Athénské charty roku 1933.¹²⁹

Problémovým se stal, jak již bylo uvedeno výše, tehdejší stavební řád,¹³⁰ který se komise pokusila nahradit předpisy přehledných, regulačních a zastavovacích plánů pro hlavní město Prahu roku 1935. Řád z roku 1886 umožňoval zastavění parcely z 85 %, pro přípravu staveb pak plán využíval polohy. V tehdejší Praze byly stále v platnosti další staré předpisy. Účinnost asanačního zákona z roku 1893¹³¹ byla i přes protesty členů komise prodloužena do roku 1933.¹³² Praha se nacházela před velkým problémem spojeným především s vnitrostátní imigrací, kdy bylo potřeba zajistit co nejvyšší možnou kapacitu bydlení pro všechny společenské třídy. Nižší společenské třídy v Praze neměly možnost dosáhnout na kvalitní

¹²⁵ Ustanovení § 2 zákona č. 88/1920 Sb., o zřízení státní regulační komise pro hlavní město Prahu s okolím.

¹²⁶ Ustanovení § 4 zákona č. 88/1920 Sb., o zřízení státní regulační komise pro hlavní město Prahu s okolím.

¹²⁷ Hrůza dále zmiňuje dlouhý schvalovací proces trvající více než jedno desetiletí. Jiří Hrůza: Praha v plánech a projektech – Od středověku po současnost, Praha, 1999, 49.

¹²⁸ Jiří Kupka: Státní regulační komise a rozvoj Prahy, in: Urbanismus a územní rozvoj, ročník XII, č. 6, Praha, 2009, 40.

¹²⁹ HRŮZA 2003 (pozn. 100) 135.

¹³⁰ Zákon č. 40/1886 ř.z. jímž se vydává stavební řád král. hlavní město Prahu a pro města Karlín, Smíchov, král. Vinohrady, Žižkov, pak pro místní obce Košíře, Třešovice s Třešovičkami, Břevnov s Týnkou, Dejvice, Bubeneč, Libeň, Troju, Vršovice, Nusle a Pankrác, Michle a Podolí.

¹³¹ Zákon č. 22/1983 ř. zák., o vyvlastňování k úpravě asanačního obvodu královského hlavního města Prahy.

¹³² HRŮZA 2003 (pozn. 100) 136.

bydlení, a tak byl již roku 1919 přijat zákon o zabírání bytů obcemi.¹³³ Volné a nesprávně užívané byty byly zabírány a poskytnuty potřebnějším občanům. Toto období od roku 1919 do roku 1921, kdy byl přijat zákon o stavebním ruchu¹³⁴ a stavební činnost se mohla naplno rozvinout, bylo velmi kontroverzním především z důvodu vysoké korupce a nespravedlnosti ve vyvlastňování bytů. Nová stavební činnost byla problematická již od počátku účinnosti zákona. Chyběly finance na nové stavby a pozemky, které musely být ex lege vykupovány za několikanásobně vyšší cenu, protože se později přistoupilo k vyvlastňování potřebných pozemků a velkostatků.¹³⁵ Nová výstavba z první poloviny 20. let byla inspirovaná proudy ze zahraničí, které hlásaly především zdravé a kvalitní bydlení pro všechny. V tomto období se tedy stavěly vilové čtvrti dle teorie zahradních měst, které se staly ideálem nového bydlení. Avšak tyto oblasti byly nedosažitelnými pro členy nižších společenských tříd, a tak stále přetrvával problém s jejich ubytováním ve městě. Od druhé poloviny 20. let do počátku druhé světové války bylo nazírání na bydlení opětovně přehodnoceno. Zahradní města byla upozaděna ve prospěch činžovní zástavby, jelikož pro nový cíl města a komise byla nedostačující.¹³⁶

Při projektování zastavovacího plánu bylo nutné, aby se Komise zabývala i přírodními podmínkami města. Velké výkyvy teplot, velké množství srážek a nepatrný počet jasných dnů předurčily úpravu jednotlivých zástaveb. Kvůli malému počtu jasných dnů musely být například ulice širší a jednotlivé obytné domy musely být pečlivě vyprojektovány vzhledem k orientaci místností. Komise byla nucena přihlížet i k terénu Prahy, jelikož hlavní město je zastavěno na převážně kopcovitém terénu, který se svažuje směrem k toku Vltavy. Komise tak na sebe vzala nelehký úkol. Nebylo možné Prahu zastavět v rámci pár rozdělených sektorů, nýbrž bylo nutné přihlídnout k terénu jednotlivých oblastí a projektovat je po menších částech. Zřejmě nejhorší podmínky panovaly v centru města, kde se nacházelo nejméně prostoru pro obytnou zástavbu. Místo ní se na nových parcelách plánovala kancelářská a obchodní zástavba.¹³⁷

Při tak obrovském a rychlém růstu města bylo nutné uzpůsobit vodovodní a kanalizační systém, který navazoval na síť z roku 1890 vypracovanou anglickým inženýrem Lindleyem.

¹³³ Zákon č. 592/1919 Sb., o zabírání bytů obcemi, ve znění pozdějšího předpisu.

¹³⁴ Zákon č. 100/1921 Sb., o stavebním ruchu, ve znění pozdějšího předpisu.

¹³⁵ DRNEK 2017 (pozn. 101) 76-77.

¹³⁶ Ibidem 84-86.

¹³⁷ STK 1931 (pozn. 121) 24-26.

Na rozšíření kanalizace byl pozván německý inženýr Thiem, jehož návrh se při realizaci ukázal být katastrofálním. Vodovod, který vytvořil, byl pro zvýšení kapacity města zcela nedostačující, a byly to právě zahradní domky,¹³⁸ které na hlavu spotřebovaly nejvíce vody ve městě. Na kanalizační síť a čističky odpadních vod byla po neúspěchu projektu Máslo-Douda a návrhu Ing. Ziky vypsaná samostatná soutěž až roku 1933.¹³⁹

Regulační komise však měla omezené kompetence. Nezabývala se například železniční sítí, architekturou města nebo stavebním řízením. Hlavním úkolem komise bylo vytvořit komplexní návrh s funkčním rozdělením ploch, vytvořením dopravní sítě, rozmístěním budov a regulací jejich výšky. I přes tato omezení byla komise pro rozvoj meziválečné Prahy klíčová. Její práce se stala výchozí pro následnou výstavbu i po jejím zrušení roku 1939. Revoluční pro urbanismus Prahy za první republiky bylo i zhodnocení potřeb veřejnosti a systematické vypracovávání plánů na výstavbu architektky, inženýry a urbanisty. Především forma veřejných i užších soutěží se stala zásadní i pro současné stavební řízení v České republice. Během své činnosti komise vypsalala dílčí soutěže na severozápadní, jihozápadní, jihovýchodní a severovýchodní sektory mezi lety 1920 až 1923.¹⁴⁰ [19] Avšak rozsáhlost regulačního plánu měla za následek zdlouhavá jednání, která schvalovací procesy výrazně zpomalila a trvala až do počátku druhé světové války.¹⁴¹

„Úkolem určití další rozvoj města a spojití dřívější samostatné celky v jediný logicky učeněný útvar. Byla zákone pověřená v. r. 1921 Státní regulační komise. V jejích rukou spočívala tedy generální upravovací činnost, která zahrnuje veškeré otázky regulační, plánovité rozšíření města na všechny strany, úpravu velké uliční sítě a konečně i uměleckou stránku všech úprav staré části města v to počínajíc...Nejvíce však brzdilo řádnou úpravu města, že nebylo připraveno lépe teoreticky. Nebylo na počátku dosti zkušených odborníků pro výstavbu, území veliké Prahy nebylo přesně zaměřeno moderními metodami...“¹⁴²

První návrh regulačního plánu pro Velkou Prahu byl hotov roku 1927.¹⁴³ Z této etapy vzešly například Engelovy Dejvice.¹⁴⁴ O rok později byl regulační plán představen veřejnosti v rámci

¹³⁸ STK 1931 (pozn. 121) 29.

¹³⁹ DRNEK 2017 (pozn. 101) 95.

¹⁴⁰ POCHE 1978 (pozn. 110) 95-99.

¹⁴¹ Klára Brůhová: Pražské vize – Fantastické stavby, které nikdy nevznikly, Praha, 2018, 15.

¹⁴² SEMOTANOVÁ/SYNEK 2007 (pozn. 95) 449.

¹⁴³ POCHE 1978 (pozn. 110) 95.

¹⁴⁴ HRŮZA 2014 (pozn. 20) 574-576.

přednášky Ing. Eustacha Mölzera na jednání ústředního městského zastupitelstva. Plán představoval pouze základní komunikační síť propojující město se státními silnicemi, tzv. Okružní systém, v rámci kterého byl navržen vnitřní a vnější okruh vedoucí dopravu kolem Starého a Nového Města. Byla rozvržena železniční i nákladní doprava s jednotlivými nádražími a celý plán byl doplněn o domovní zástavbu, která měla být činžovní a bytová. S vilovými čtvrtěmi a zahradními městy se již „*nadále nepočítalo*“, jelikož bylo novým cílem zajistit bydlení pro celé pražské obyvatelstvo, které stále narůstalo.¹⁴⁵ Roku 1929 vznikl celkový regulační plán a následovala soutěž na vypracování dopravních uzlů.¹⁴⁶ Avšak dopravní situací se komise zabývala až roku 1932. Z důvodu významného nárůstu automobilového průmyslu otevřela otázku rozšíření dopravních uzlů v Praze. Pro nižší hustotu dopravy byly postaveny tři nové mosty – Libeňský, Trojský a Jiráskův. Vznikla i iniciativa k výstavbě metra a Nuselského mostu, na který byla vypsána soutěž v letech 1925-26.¹⁴⁷ Mezi lety 1930-1931 byla vypsána dopravní soutěž na okružní systém.¹⁴⁸

V rámci plánu bylo pomýšleno i na dopravní infrastrukturu, která se stala „*hlavním problémem pro vyhotovení plánu regulačního*.“¹⁴⁹ Do Prahy v té době vedlo 12 státních silnic, které byly svedeny do středu města, avšak ani tyto silnice nepostačovaly zvýšené automobilové dopravě a stále se zvětšující kapacitě města. Komise tak vytvořila novou síť silnic, které vzájemně propojovaly nové čtvrti města se starými a zároveň je nezatěžovaly.¹⁵⁰ Roku 1927 následoval železniční projekt. Co se týká severozápadního sektoru, tak k hlavnímu nákladnímu nádraží na Maninách měla být v jednotlivých sektorech vybudována samostatná nádraží na Vypichu, v Břevnově, na Červeném vrchu a ve Vokovicích. Ke stávajícím železnicím měla být přidána městská rychlodráha zajišťující dopravu pro obyvatele v okruhu 30 km a autobusová síť nahrazující elektrické dráhy především v centru města. Novinkou se stala síť metra vyprojektovaného roku 1926 inženýry Listem a Beladou. V letech 1930-32 byla vypsána soutěž na všeobecný dopravní program řešící městské komunikace a železnice.¹⁵¹ Důležitým svědectvím jsou v tomto případě zprávy E. Mölzera, který se věnuje organizaci komunikačních sítí metra a rychlodrah.¹⁵² Velkolepý urbanistický a

¹⁴⁵ DRNEK 2017 (pozn. 101) 12-14.

¹⁴⁶ (pozn. 144).

¹⁴⁷ POCHE 1978 (pozn. 110) 96-97.

¹⁴⁸ DRNEK 2017 (pozn. 101) 126-128.

¹⁴⁹ STK 1931 (pozn. 121) 8.

¹⁵⁰ Detailnější popis plánování dopravy Velké Prahy viz. Regulační plán Státní regulační komise. Ibidem 6-16.

¹⁵¹ HRŮZA 2003 (pozn. 100) 136.

¹⁵² Na místě dnešního Strahovského stadionu Regulační komise plánovala zřízení nového letiště, které by bylo „*dostupné přímo ze středu města*.“ STK 1931 (pozn. 121) 24.

architektonický počín regulačního plánu se podařilo uskutečnit jen z části. Síť metra, Nuselský most nebo komunikační síť severozápadního sektoru a mnohé další návrhy¹⁵³ na zlepšení infrastruktury města nebyly uskutečněny z důvodu své finanční náročnosti a začátku druhé světové války.¹⁵⁴

Regulační plán je podle Pavla Janáka nejlepším prostředkem kontrolovaného a zdravého rozvoje města. Musí ovšem být pečlivě připraven s veškerými náležitostmi a být vypracován odborníky, aby byl respektován. Praha je jakožto město souhrnem mnoha faktorů a složek, které jí dávají její konečný tvar. Komise má povinnost vytvořit plán, který bude tyto životní složky a faktory reflektovat a který by měl být „*kolektivním kulturním výrazem doby*.“ Z vypsaných soutěží na severozápadní sektor se stěžejním zaměřením na Letenskou pláň lze usuzovat na přístup regulační komise spočívající ve vypracování „*celku po částech*“, což Janák nedoporučoval. Nejprve měly být řešeny otázky obecné – železniční síť, nádraží, komunikace pro vozidla a pěší a celkový rozvrh obytných čtvrtí, které určí budoucí obraz města.¹⁵⁵

Avšak hlavní slabinou komise mohla být nedostatečná formulace jejích pravomocí v zákoně a selhání zákonodárce v podobě nepřijetí nového stavebního řádu. Členové komise tak byli nuceni pracovat podle přejetých rakouských předpisů, které nebyly vhodné pro moderní stavebnictví. Problémem mohli být i podnikatelé a politici, jejichž nekalé úmysly mohly Praze přinést mnoho škod. Soukromý podnikatelský sektor považoval úřadující komisi za překážku stavebnictví a odborné instituce kritizovaly zejména nedostatek pravomocí a malé rozšíření působnosti komise.¹⁵⁶ Krátké funkční období členů komise paralyzovalo její fungování, jelikož jmenování těch nových se vždy protáhlo. Zdlouhavá jednání týkající se komise a regulačního plánu byla zapříčiněna problémy v oblasti financování jejích projektů. Nákladné projekty město nedokázalo financovat samo a pomoci od státu se mu mnohdy nedostalo. Problémové bylo i vykupování potřebných pozemků, které významně zasahovalo do soukromých práv vlastníků, a vyloučení pravomoci v oblasti regulace pražské železnice.¹⁵⁷

¹⁵³ HRŮZA 2003 (pozn. 100) 138.

¹⁵⁴ STK 1931 (pozn. 121) 20.

¹⁵⁵ Pavel Janák: Cesta k regulačnímu plánu Velké Prahy, in: Velká Praha, Praha, 1921, 45-50.

¹⁵⁶ HRŮZA 2003 (pozn. 100) 132-133.

¹⁵⁷ DRNEK 2017 (pozn. 101) 31-40.

Ladislav Machoň, jeden z členů regulační komise, se v časopisu „*Architektura*“ kriticky vyjádřil k fungování Státní regulační komise. Zpočátku tomu tak nebylo, ovšem postupem času začala komise přicházet o finance, významné spolupracující osobnosti, a nakonec ztratila i svůj respekt a autoritu. Po rozpadu komise se dostala do hry i politická situace a jednotlivé politické instituce získaly vliv na další vývoj města. Legislativní nedostatky zapříčinily, že komise nebyla opatřena výkonnou složkou, nebyly stanoveny tresty a sankce za obcházení plánu a nebyly zrušeny staré regulační plány. Vypracovávání a schvalování plánů bylo nesčetněkrát zdrženo, především kvůli stále trvající platnosti starých regulačních plánů, podle kterých bylo ve všech oblastech stavěno, dokud nebyl nový plán schválen. Jednotlivé obce i úřady, kterých se nové plány týkaly, je často nerespektovaly, jelikož v působení Státní regulační komise viděly omezení svých pravomocí. Okresní úřady Praha-venkov neuznávaly činnost Státní regulační komise a často se kvůli nedodržování schválených plánů s komisí dostaly do konfliktu. I přes ušlechtilé zájmy komise, která ve svých plánech sledovala především zájem veřejný, se její vliv nedostal do všech obvodů Prahy. Nedostatečným vlivem byly oblasti na obvodu Prahy nenávratně zničeny, neboť v těchto rekreačních oblastech vyrostly hustě zastavěné čtvrti a rekreační zařízení byla úplně opomenuta.¹⁵⁸

V letech 1921-1928 ve Státní regulační komisi působil i žák Otty Wagnera Bohumil Hypšman,¹⁵⁹ podle něhož komisi nejvíce zdržovala nedostatečná připravenost podkladů k přípravě tak rozsáhlého regulačního plánu. Byl dán nedostatek odborníků pro výstavbu, chyběly statistické podklady, reformní studie a území Velké Prahy nebylo dostatečně zaměřeno novými technologiemi. Obdobně analyzoval problematiku omezování pravomocí obcí zákonem o Státní regulační komisi. Podle Hypšmana komise nijak neomezovala činnost obcí, které mají ze zákona povinnost vypracovávat polohové plány. Skutečnost, že bylo veškeré plánování přenecháno komisi, je pouze „*anomálie*“ a samotná komise nebo zákon s tím nemá co do činění. Hypšman tedy navrhl zřízení regulačních komisí pro každou obec, jež by prováděly veškeré projektování a výstavby v dané oblasti. Nová komise složená z odborníků a potřebných úředníků by prozkoumala generální regulační plány vydané Státní regulační komisí a své námítky a připomínky by obratem poslala zpět. Komise by tak byla pouze podpůrným orgánem, který by vypracovávání veškerých studií přenechával povolaným

¹⁵⁸ Následně ve stati rozebírá, jak by měla fungovat nově zřízená komise po roce 1940 a jakým problémům by se měla v návaznosti na starou Státní regulační komisi vyvarovat. Ladislav Machoň: Poznámky k práci Státní regulační komise, in: *Architektura*, 8.I., Praha, 1940, 204-206.

¹⁵⁹ V literatuře lze nalézt i příjmení Hübschmann, které používal do roku 1945, kdy si své rodné příjmení počestil po tragické smrti svého syna. Martin Strakoš: Bohumil Hypšman, in: *Architekt* 3/98, Praha, 1998, 51-52.

orgánům, případně by vypisovala soutěže pro soukromé osoby. Její činnost by se tak omezovala na schvalování jednotlivých projektů. Tímto způsobem by se zamezilo zbytečným návrhům, které by zdržovaly regulaci a rozvoj daných obcí.¹⁶⁰

Po neúnavné práci Státní regulační komise byl její plán schválen až roku 1939, avšak i přes zdlouhavé povolování se stal platným zastavovacím návrhem, který je dodnes ceněn jako jeden z nejzdařilejších. Nový stavební zákon nebyl schválen ani do období okupace.¹⁶¹

Od konce první světové války postupně vznikala v různých částech Prahy nová předměstí. Několik zahradních měst bylo vystavěno u obce Točná a v Lahovicích. Strahovští premonstráti chtěli podobným způsobem zastavět své pozemky v Nebušicích a Horoměřicích. Roku 1921 se chystala výstavba satelitního zahradního města v Běchovicích a na Bílé Hoře bylo plánováno Masarykovo město. Většina návrhu však ve výsledku nebyla realizována.¹⁶²

Za podrobnější zmínku jistě stojí oblasti dnešního Smíchova, Košíř a Barrandova. Na místech, kde se nacházely vinice ze 14. století, vznikla velmi různorodá zástavba. Od průmyslových čtvrtí s blokovou zástavbou Smíchova až po vilové čtvrti Košíř nebo Barrandovských teras.¹⁶³ Barrandov je dnes svou kvalitou srovnáván s unikátním urbanistickým a architektonickým projektem osady Baba. Terasy vznikly podle projektu Maxe Urbana mezi lety 1927-1929. Hlavním bodem projektu se stala restaurace, od které byly vedeny jednotlivé terasy kopírující vrstevnice skály.¹⁶⁴

Smíchovské vilové čtvrti se nacházejí v oblastech Santoška, Václavka a Mrázovka na jižních viničních svazích a v severně položené oblasti Hřebenka. Všechny oblasti byly vystavěny během prvních dvou desetiletí 20. století. Vysoce ceněná je ovšem již zmíněná oblast Hřebenka, která je pojmenována podle historické usedlosti. Vzhledem k podmínkám oblasti byly vytvořeny pozemky kosočtvercového půdorysu, na kterých vyrostly mezi lety 1910-1914

¹⁶⁰ Bohumil Hübschmann: Jak Likvidovat revoluční zákon o Státní regulační komisi, Praha, in: Styl, roč. XX, Praha, 1936, 43-59.

¹⁶¹ KUPKA 2009 (pozn. 128) 38-39.

¹⁶² Jiří Hruza: Město Praha, Praha, 1989, 295.

¹⁶³ Petr Ulrich (ed.): Slavné vily Prahy 5, Praha, 2005, 13, 108.

¹⁶⁴ Ibidem 119.

vily ve stylu geometrické secese. Jednotlivé budovy byly postupně doplňovány až do 30. let 20. století.¹⁶⁵

Vilová čtvrť vznikla mezi lety 1923-1927 i na Vinohradech dle projektu Ladislava Machoně, Pavla Moravce a Tomáše Pražáka¹⁶⁶ a navazovala nejen na starší blokovou zástavbu Vinohrad, ale i na vily a letohrádky vystavěné v období před první světovou válkou na pozemcích mezi ulicemi Dykova a Hradešínská.¹⁶⁷ Vilová oblast v Horní Libni byla vystavěna podél ulice Na stráži, oblast Krocínka pojmenovaná podle starší usedlosti vyrostla ve Vysočanech,¹⁶⁸ Ve Strašnicích vznikly dva nespojitě celky vilové zástavby podél Černokostelecké a Starostrašnické ulice z období před první světovou válkou a mezi lety 1919-1921 byla v Bylanské ulici vystavěna řada rodinných vil podle projektu Josefa Gočára a Pavla Janáka.¹⁶⁹

Vilové čtvrti dále vznikly například v Hloubětíně, Vysočanech, Vršovicích, Nuslích a Podolí.¹⁷⁰ Jedněmi z posledních zahradních čtvrtí vystavěnými ve 20. letech byly Spořilov a Zahradní město v jihovýchodním sektoru. Zahradní město Spořilov vzniklo na popud ředitele Vinohradské městské spořitelny, který založil stavební družstvo, jež se mělo postarat o vystavění čtvrti rodinných domků pro obyvatele nižších vrstev. Ojedinělost tohoto projektu spočívala především v rozdílnosti vlastnictví pozemků. Zatímco v typickém zahradním městě jsou pozemky ve veřejném vlastnictví, pozemky území Spořilova měly být v soukromém vlastnictví jednotlivých obyvatel. Projektem byl pověřen prof. arch. J. Bertl, který vytvořil zástavbu na zemědělské půdě nedaleko Krčského lesa. Dominantou bylo hlavní náměstí, ze kterého byla vedena hlavní třída, jež oblast rozdělila na čtyři hlavní zóny. I přes snahu o geometrizaci plánu jednotlivé ulice kopírují terén, a tudíž je oblast v půdorysu organičtější. Důraz byl kladen především na přítomnost množství zeleně jak ve veřejném prostoru, tak i na soukromých zahradách obou typů řadových domků a vil. Kromě obytné zástavby jsou pozoruhodné i stavby kostela sv. Anežky, školy, Sokolovny a jednotlivé služby na hlavním náměstí.¹⁷¹ Na stejném principu vzniklo nedaleké Zahradní město podle plánu Alexandra Hanuše, Zdeňka Kruliše a Vladimíra Vlčka. Podle původního plánu měla hlavní osu

¹⁶⁵ Ester Havlová/Zdeněk Lukeš/Jan E. Svoboda: Praha 1891-1918 – Kapitoly o architektuře velkoměsta, Praha, 1999, 220-228.

¹⁶⁶ VOLFOVÁ 2017 (pozn. 96) 33.

¹⁶⁷ HAVLOVÁ 1999 (pozn. 165) 128.

¹⁶⁸ Ibidem 163-165.

¹⁶⁹ HAVLOVÁ 1999 (pozn. 165) 253-259.

¹⁷⁰ ZELINKA 1955 (pozn. 98) 97.

¹⁷¹ <https://zdravysporilov.webnode.cz/zahradni-mesto-sporilov/>, vyhledáno 14.5. 2022.

předměstí tvořit dnešní Malinová ulice, ze které se měly rozbíhat ostatní komunikace s řadovými domky a vilami. Podél této komunikace měly být rozmístěny činžovní domy a na jejich koncích veřejné budovy. Avšak původní návrh nebyl v plném rozsahu realizován a stavba předměstí se protáhla až do 40. let, kdy byla přerušena druhou světovou válkou.¹⁷²

¹⁷² VOLFOVÁ 2017 (pozn. 96) 34-35.

3. Severozápadní sektor

Pozoruhodná a především rozmanitá výstavba se nachází na území dnešní Prahy 6, tedy v severozápadním sektoru Velké Prahy. [20] Oblast se rozléhá od hradčanských bašt, které bývají označovány za předchůdce zahradních čtvrtí v této části Prahy a jež díky zainteresovanosti Vladimíra Zákrejse a Vlastislava Hofmana zůstaly nejen zachovány, ale byly zároveň proměněny v „*kotážovou zástavbu s vilami a řadovými domky v anglickém stylu*“¹⁷³, až po přírodní park Šárka. Do sektoru jsou zahrnovány obytné čtvrti Břevnova, Střešovic, Ořechovky, Ruzyně, Liboci, Vokovic a Veleslavína, Hanspaulky a Dejvic s Bubenčem.¹⁷⁴ [21]

Severozápadní sektor poskytoval takřka neomezený prostor pro rozvoj zástavby. Nacházejí se v blízkosti dominant Hradčan s Pražským Hradem a Letné poskytoval ideální základ pro budoucí zástavbu. Vedle ideální polohy byla oblast se svým krajinným základem vhodná i pro bytovou zástavbu, většinu pozemků navíc vlastnil Strahovský klášter, tudíž se je podařilo nabýt hromadně v krátkém časovém sledu.¹⁷⁵ Vymezená oblast je jedinečná obytným zastavěním ve formě zahradních předměstí. Vilové čtvrti navazovaly na starší zástavbu připojených obcí a postupně se propojovaly v jeden kompaktní celek. V místech, kde se dříve nacházely vinice, pole a jednotlivé usedlosti postupně vyrůstaly celé oblasti s řadovými a samostatnými domky. Kromě Ořechovky, Vokovic a Hanspaulky bylo plánováno zastavění na Ladronce v Břevnově [22] a v Dolní Liboci, [23] jak ukazuje výškopisný plán z let 1920-1924. Na plánu z první poloviny 20. let jsou patrné snahy o propojení starší zástavby, ale není rozvržena oblast Hanspaulky, ve Střešovicích je zaznamenána pouze část vystavěné Ořechovky, pokračování zástavby Vokovic bylo navrženo pouze z části a jednotlivé oblasti nevykazovaly snahu o spolu provázání.¹⁷⁶ V orientačním plánu z roku 1938 je většina vilových oblastí dokončena. Vokovice si získaly svůj půlkruhový tvar, v Břevnově byla vystavěna navrhovaná oblast Pod Ladronkou, [24] Ořechovka byla dokončena a ve Střešovicích vznikala zástavba v oblasti Na bateriích, [25] v Dolní Liboci a Ruzyni [26] stavělo u Masarykovy třídy a na Bílé hoře.¹⁷⁷ [27]

¹⁷³ LUKEŠ 2012 (pozn. 90) 168.

¹⁷⁴ POCHE 1978 (pozn. 110) 99.

¹⁷⁵ DRNEK 2017 (pozn. 101) 44.

¹⁷⁶ Archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy, výškopisný plán hlavního města Prahy s okolím 1920-1924, Stavební úřad hlavního města Prahy, Odbor 1.

¹⁷⁷ Archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy, orientační plán hlavního města Prahy s okolím 1938, měřický rada Ing. Pudr, zeměpisný ústav ministerstva vnitra.

Meziválečná výstavba byla definována především regulačním plánem, soutěží na Letenskou pláň a návrhem Dejvic Antonína Engela, který se zaměřil na oblast Vítězného náměstí a Hanspaulky. Letenská pláň se měla stát hlavním dopravním uzlem spojujícím nová předměstí severozápadního sektoru s centrem města. Konkrétně s asanovanou Pařížskou ulicí, Malou Stranou a Holešovicemi. První realizace jsou spojeny s vypsáním veřejné soutěže na úpravu Letenské pláně roku 1901, v rámci které bylo představeno mnoho různých variant regulace, avšak stále se odborníci nedokázali shodnout, jak vést průřez pod samotnou pláň. Bylo navrhováno vytvoření tunelu, otevřeného průkopu přes celou šířku pláně nebo kombinace obou zmíněných. Všichni se ale shodli na pokračování výstavby bulváru, který prodloužili mostem Svatopluka Čecha přes řeku až k Letné. Díky tomuto prodloužení vzniklo pohledově exponované místo na vrchu pláně, kde byla možnost umístit reprezentativní budovy. Roku 1909 byla vyhlášena další soutěž na vyřešení letenské komunikace, které se zúčastnila nová generace architektů oproštěná od dosavadních historismů. V soutěži zvítězil „otec Dejvic“ Antonín Engel, který pracoval s verzí proražení tunelu pod pláň zohledňující zachování jejích sadů. Vytvořil mohutnou wagnerovskou dispozici táhnoucí se až k Národnímu muzeu. Ve své koncepci tak navrhl vybudování menšího města uvnitř velkoměsta, které se mu podařilo zrealizovat až v Dejvicích. Soutěže se dále zúčastnil i Bohumil Hypšman nebo Pavel Janák a během první světové války i Antonín Balšánek se svou univerzitní čtvrtí.¹⁷⁸

K největšímu rozmachu došlo roku 1920, kdy byla státní regulační komisí vypsána letenská soutěž, která zahrnovala i oblasti Bubence a Dejvic. Regulace letenské komunikace a Dejvic již byla nevyhnutelná vzhledem k připojení nových předměstí a předpokládaného nárůstu dopravního ruchu směrem do centra města. Jednotlivé projekty tak navrhovaly různé varianty nových dopravních sítí, které by ulehčily zatížené dopravě směrem do centra. Regulační komise vydala doporučení, aby na Letné bylo vytvořeno veřejné prostranství s budovami státních úřadů nebo se stavbami ke kulturním účelům. Hlavním účelem nové soutěže bylo ponechání většího množství zeleně a umístění nové budovy parlamentu. Vítězným návrhem byla „*Neporušená pláň*“ od Františka Vahaly a Vratislava Lhoty. Své soutěžní návrhy poslali i další, mezi nimiž byli i Bohumil Hypšman, Alois Dryák s Beřichem Bendelmayerem, Bohuslav Fuchs, Max Urban, Antonín Engel a Pavel Janák s Aloisem Kubíčkem a Svobodou.

¹⁷⁸ BRŮHOVÁ 2018 (pozn. 141) 185-198.

Státní regulační komise nakonec vybrala podněty z návrhů Engela, Hypšmana a Janáka s Kubíčkem a Svobodou. Nový regulační plán tak vytvořil novou obvodovou třídu vedoucí od mostu Legií ke Štefánikovu mostu přes Národní a Revoluční třídu. Za Štefánikovým mostem měly být vytvořeny dvě rampy dosahující na vrchol pláně. Bylo zavrženo proražení tunelu ve prospěch serpentiny táhnoucí se na vrchol pláně od Mánesova mostu. Parlamentní budova měla být umístěna nad Štefánikův most. Zbytek budov byl posunut na sever, aby z pohledu města zůstal skryt. Zbytek pláně byl určen pro parkovou a sadovou úpravu. Následně byly vypsané soutěže na zastavění Letenské pláně, které skončily neúspěchem, a od umístění plánovaného parlamentu bylo upuštěno. Uvažovalo se o umístění jednotlivých státních úřadů a ministerstev, knihovně, galerii a stadionu. Nakonec z původního regulačního plánu nebylo mnoho realizováno. Bylo upuštěno od většiny zástavby, od ramp vedoucích na pláň a byl proražen tunel jako spojovací komunikace.¹⁷⁹ V regulaci Letné se již roku 1920 objevuje návaznost na Petřínskou komunikaci, která nebyla vyřešena až do roku 1937, kdy byla vypsaná celková regulace na dopravní spojení severozápadního sektoru.¹⁸⁰

Na regulaci Letenské pláně navazovalo zastavění Dejvic a přilehlého okolí. Bylo žádoucí, aby byla v severozápadním sektoru vytvořena oblast, která by sloužila jako větší dopravní uzel a zároveň jako pomyslné centrum, kde se budou obyvatelé z tamějších předměstí střetávat. Postupně se tak následná výstavba propojila s jednotlivými předměstími a vznikl kompaktní prostorový celek, kde si v zásadě každý obyvatel přál žít. Ve většině návrhů regulace bylo náměstí umístěno do stejného místa, jak je tomu i dodnes. Avšak každý architekt měl jiný názor na podobu zástavby. Pavel Janák navrhoval stavbu zahradního města s nízkými domky, Otakar Novotný navrhoval kolonii, Max Urban přišel s monumentálním návrhem rozšíření Dejvické ulice vedoucí ke stadionu a náměstí v Podbabě. Nakonec byl vybrán návrh Antonína Engela, který se nezúčastnil samotné soutěže, jelikož byl členem státní regulační komise, návrh však stejně předložil.¹⁸¹

Poloha navrhovaného náměstí umožnila i zástavbu přilehlé Hanspaulky, kde Engel navrhl spíše rodinné domky a výrazně organičtější osnovou ulic. Engelův záměr na Hanspaulce je zřejmý z regulačního plánu z roku 1924, kde rozvinul ideu vilových čtvrtí. Zbylé oblasti

¹⁷⁹ BRŮHOVÁ 2018 (pozn. 141) 198-213.

¹⁸⁰ DRNEK 2017 (pozn. 101) 135-145.

¹⁸¹ VLČEK 2012 (pozn. 102) 233.

Střešovic, Břevnova, Vokovic a Veleslavína byly schváleny regulační komisí v plánu z roku 1938.¹⁸²

Engel navázal na starší zástavbu Bubenče a vytvořil novou komunikační síť hlavních tahů vedoucích do Vokovic, Podbaby, Starého Bubenče a směrem na Hradčany, které se střetávaly v kruhu na navrhovaném náměstí. Jednotlivé komunikace prodloužil a symetricky doplnil. Vznikl tak průsečík osmi os vytvářejících obrazec, který je částečně pravoúhlý a částečně půlkruhový. Tímto obrazcem určil i umístění jednotlivých budov. Zatímco pravoúhlá část se hodila pro blokovou zástavbu, půlkruh byl určen především pro umístění veřejných budov.¹⁸³ Pro severozápadní sektor bylo vystavění Dejvic zásadní, jelikož byla vytvořena hlavní křižovatka spojující dopravní uzly vedoucí z centra na okrajová předměstí. Zároveň se v místě Vítězného náměstí vytvořilo společenské centrum pro obyvatele těchto předměstí. Antonín Engel svým návrhem vytvořil „*město ve městě*“, které dodnes slouží jako místo pro střetávání místních obyvatel.

Nová zástavba a regulace musely respektovat i starší zástavbu oblasti Bubenče, který svými celkem honosnými vilami v zahradách pro vyšší společenskou třídu odkazuje na vznik zahradních měst v Čechách.¹⁸⁴ Ze starší zástavby je nutno zmínit Bubeneč, kde se první stavby datují již do poloviny 19. století. Neregulovaná zástavba se rozléhala podél hlavních komunikací, zejména pak aleje spojující Místodržitelský letohrádek s Pražským hradem a komunikace spojující Královskou oborou s Malou Stranou. Do 80. let je datována první regulace v oblasti předměstí vůbec. Zahrnuje nejen Bubeneč, ale i Buben a Holešovice. Plán, jehož autorem byl Alfred Hurtig, byl založen na klasicizujícím trojzubci a reguluje především oblast Ve Struhách, U Bučkových sadů a U cihelny. V 90. letech, kdy se Bubenče připojil k Praze, byl vyhotoven další regulační plán z podnětu Technické kanceláře Reiter a Štěpán, který zachycuje nejen již vystavěné budovy, ale i nově vznikající „*uměleckou kolonii*“. Jednotlivé domy z tohoto období byly uspořádány do jednoho celku a do okolní zeleně, což odkazuje na anglická a vídeňská zahradní předměstí jako například Bedford Park. Největší stavební rozmach Bubeneč zažil po roce 1918, kdy byl regulován v rámci Engela návrhu Dejvic.¹⁸⁵ Regulačním plánem platným roku 1922 bylo vyřešeno napojení skoro dokončeného

¹⁸² Petr Ulrich (ed.): Great buildings of Prague 6, Praha, 2009, 38.

¹⁸³ VLČEK 2012 (pozn. 102) 233.

¹⁸⁴ ULRICH 2009 (pozn. 182) 42.

¹⁸⁵ Petr Ulrich (ed.): Slavné vily Prahy 6 – Bubeneč, Praha, 2017, 9-40.

Bubenče k Dejvicím. Tento návrh však zahrnoval blokové domy a nenacházely se v něm žádné vilové čtvrti a zahradní města.¹⁸⁶ [28]

Na regulace Dejvic a Letenské pláně postupně navazovaly výstavby obytných čtvrtí, které se inspirovaly Howardovými zahradními městy, a měly se tak stát ideálem bydlení v Československu. Kvalitním bydlením v domcích a vilách disponujícím zelení, patřičným zázemím pro obyvatele a dostatečnou infrastrukturou spojující oblast se zbytkem města. Přes značný odklon realizací v severozápadním sektoru od původní teorie zahradních měst se podařilo vytvořit kvalitní architektonickou zástavbu, která je však zastíněna monumentálními návrhy a realizacemi v ostatních částech města.

¹⁸⁶ ULRICH 2009 (pozn. 182) 37.

3.1. Ořechovka

Ořechovka bývá označována za jednu z nejzdařilejších realizací zahradního města v Čechách. Za svůj vzor si kolonie při své výstavbě vzala anglické zahradní město Hampstead, [29] pročež od anglické historičky architektury Jane Pavitt získala označení „*Zahradní město Hampstead Prahy*.“ Avšak od skutečného zahradního města Ebenzera Howarda má stále daleko, jelikož není místem pro každého občana, ale především pro střední třídu. Robert Stern, autor publikace *Paradise planned*, trefně cituje Pavittovou, která Ořechovku popisuje jako „*zahradní město ve stylu, a ne ve filosofii*“,“¹⁸⁷ jež se jeví jako „*idylická alternativa moderního města*.“¹⁸⁸

Původně se toto území lidově nazývalo Bořekovka podle jména původního majitele. Pojmenování se zkomolilo na Vořechovku ve druhé polovině 18. století a pojmenování Ořechovka se datuje až do doby výstavby vilové čtvrti. Původně se měla kolonie jmenovat právě Vořechovka a její spisovný přepis byl prosazen až ve 30. letech 20. století.¹⁸⁹

Podle vyhlášky hlavního města Prahy bylo nutné „*zachovat a trvale chránit kulturně-historické a urbanisticko-architektonické hodnoty vybraných částí území hlavního města Prahy, aby jako organická součást životního prostředí sloužily kulturním, výchovným, společenským a hospodářským potřebám společnosti*“.¹⁹⁰ Proto byla Ořechovka pro svou jedinečnost roku 1991 vyhlášena památkovou zónou, aby byla ochráněna celistvost zastavěné oblasti a zároveň nebyla ničena její kvalita.

Území dnešní Ořechovky původně patřilo premonstrátům Strahovského kláštera, od kterých jej roku 1556 odkoupil arcidiakon Svatovítské katedrály Zikmund Boleslavský. Polnosti na takzvané „*Skalce*“ předal Mikuláši Millerovi, který tuto úrodnou oblast spadající do katastru Střešovic přetvořil na vinice.¹⁹¹

Do počátku 18. století vinice pustly, až je odkoupil Jan Kryštof Bořek, který vinice znovu zrevitalizoval do podoby francouzského parku. Postavil zde zámeček a venkovské panské

¹⁸⁷ It was a garden city in style rather than in philosophy. Robert Stern: *Paradise planned – The Garden suburb and the modern city*, New York, 2013, 615.

¹⁸⁸ To be an idyllic alternative to the modern city. *Ibidem*.

¹⁸⁹ Michal Flegl: *Ořechovka – Od vinice přes barokní zahradu k zahradní čtvrti*, Praha, 2000, 8-14.

¹⁹⁰ https://iispp.npu.cz/mis_public/documentDetail.htm?id=1315378, vyhledáno 28.7.2021

¹⁹¹ FLEGL 2000 (pozn. 189) 3.

sídlo, jejichž návrhy i stavbu provedl architekt Jan Jiří Eichbauer. Celý park i se stavbami byl zničen při ozbrojeném konfliktu mezi francouzským vojskem a rakouskou armádou po nastoupení Marie Terezie na trůn.

Po Bořkově smrti nabyly pozemky zpět Strahovský klášter. Roku 1747 pozemek premonstráti vyměnili za vinice a „*Bořkova zahrada*“ se tak dostala do vlastnictví státu, který ji využil jako dělostřelecké sklady a laboratoře. Dnešní pojmenování ulic Ořechovky tuto skutečnost připomíná v názvu některých ulic, například Dělostřelecká či Zbrojnická. [30] Ze starší zástavby se dochovala usedlost Na vyhlídce, která je dnes v ulici Na pěkné vyhlídce a areál vozovny postavené v letech 1908 až 1909.¹⁹²

Zásadní zlom nastal po roce 1920, kdy došlo k připojení přilehlých obcí k Praze, vytvoření Velké Prahy a ustanovení Státní regulační komise. Komise předložila regulační návrh na výstavbu na území Dejvic, Střešovic, Veveslavína a Vokovic, jejichž realizace započala výstavbou kolonie Ořechovka. Roku 1919 byla tehdejší ministerstvem veřejných prací vypsaná soutěž na „*výstavbu rodinných domků, určených pro úřednictvo*.“¹⁹³ Hladký chod soutěže a výstavby zajišťovalo Státní stavební družstvo, jehož porotě bylo představeno celkem 38 návrhů, z nichž byl za vítězný vybrán projekt¹⁹⁴ od architektů Jaroslava Vondráka a Jana Šenkýře.¹⁹⁵ [31] Do poroty byli nominováni stavitelé a architekti, kteří se poté sami i podíleli na výstavbě některých vil v kolonii. Mezi nimi byl vrchní stavební rada Vilém Bejšovec, ministerský rada Josef Karásek, architekt Viktor Beneš, architekt a profesor Antonín Engel, architekt Rudolf Kříženecký, sekční rada Dr. Kubišta, architekt Viktor Rosenberg a architekt Alois Dryák.¹⁹⁶ [32] V dopise, který odeslal předseda poroty Karásek nově jmenovanému členu poroty Aloisovi Dryákovi, se zmínil o předběžném zaslání potřebných pomůcek, které byly vydány všem „*konkurentům*“ v soutěži, aby se s nimi mohl předběžně seznámit. [33] Dále jej pozval na odbor pozemních staveb zemské politické správy na Kampě, kde se oficiálně otevřely došlé návrhy,¹⁹⁷ které se posuzovaly v rámci konané

¹⁹² FLEGL 2000 (pozn. 189) 3-10.

¹⁹³ Ibidem 11.

¹⁹⁴ Vítězný návrh J. Vondráka z roku 1919 je v předmluvě Howardovy knihy popsán, že se svým vnějškem, i přes své chyby, blíží Howardovým představám. HRŮZA 1965 (pozn. 5) 126.

¹⁹⁵ FLEGL 2000 (pozn. 189) 11.

¹⁹⁶ Členové poroty, odstavec 17., Archiv Národního technického muzea, podmínky veřejné soutěže na podání projektů a nabídek pro stavbu rodinných domků na staveništi u Vořechovky, Praha, Ministerstvo veřejných prací, 1919, 8.

¹⁹⁷ Archiv Národního technického muzea, dopis Josefa Karáska Aloisovi Dryákovi, Praha, 1919.

výstavy jednotlivých projektů trvající po dobu 14 dní. Po ocenění návrhů si Ministerstvo „vyhrazuje právo dáti si vypracovati nový projekt na základě projektů cenou neb odměnou poctěných.“¹⁹⁸

Návrh Vondráka a Šenkýře příliš nedbal městských regulací a citlivě reagoval na místní terén.¹⁹⁹ Pro dostatek slunečního světla jednotlivých bytů bylo přistoupeno k orientaci domů směrem na východ a na západ. To mělo za následek zmenšení plochy zahrad a jejich zastínění stavbami domků. Místnosti bytů byly řazeny vedle sebe, aby bylo dosaženo co nejširší uliční fronty.²⁰⁰ Stavba započala roku 1920 a kromě katastrálního území Střešovic se stavělo i na katastrálním území Dejvic, jejichž hranice byly poté ve 20. letech upraveny a domky v dejvickém katastrálním území byly přepsány ten střešovický. Změněny byly i dělostřelecké laboratoře, jejichž území bylo rozšířeno na východě, kde se poté nacházel vojenský areál, a jižní pozemky byly zabrány pro novou výstavbu. Veškeré postavené domky byly nejprve ve vlastnictví družstva a po uplynutí určité doby a za splnění předem daných podmínek mohly přejít do soukromého vlastnictví.²⁰¹

První etapa výstavby probíhající v letech 1920 až 1923 byla ohraničena ulicí U laboratoře na východě, Pod vyhlídkou na západě, na severu ulicí Pod Ořechovkou a Dělostřeleckou [34] a na jihu ulicí Na Ořechovce. [35] Vily, provedené ve 29 různých typech, byly uspořádány do sedmi bloků kolem ústřední budovy č. p. 250 a vedle autorů celého projektu je projektovali i architekti jako Jindřich Freiwald, Josef Paroulek, Bohumil Hypšman,²⁰² Ladislav Machoň a František Vahala,²⁰³ jenž zároveň získal druhou cenu za svůj předložený regulační plán Vořechovky.²⁰⁴ [36] Většinu zástavby představovaly řadové vily uspořádané do dvojdomků až sedmidomků a dalších sedm vil postavených izolovaně. [37] Jednotlivé domy se čtyřmi pokoji v interiéru pro jednu rodinu měly každý vlastní přední a užitkovou zahradu. [38] Následně byla postavena kanalizace, plynovod a byl zaveden elektrický proud do všech

¹⁹⁸ Návrhy cenou poctěné, odstavec 13., Archiv Národního technického muzea, podmínky veřejné soutěže na podání projektů a nabídek pro stavbu rodinných domků na staveništi u Vořechovky, Praha, Ministerstvo veřejných prací, 1919, 7.

¹⁹⁹ Soutěž rodinných domků na Vořechovce, in: Stavitel 1919-1920, Praha, 1919, 96.

²⁰⁰ Jaroslav Vašta: Soutěžný návrh rodinných domků na Vořechovce, in: Stavitel 1919-1920, Praha, 1919, 85-90.

²⁰¹ FLEGL 2000 (pozn. 189) 14.

²⁰² O Hypšmannovi píše Alois Kubíček ve své monografii a zmiňuje se kromě jeho pestré architektonické dráhy i o výstavbě na Ořechovce. Konkrétně uvádí jeho podíl na výstavbě rodinných vil z první etapy Ořechovky u ulice Na klínku a o jeho vlastní soukromé vile postavené v ulici U laboratoře. Michal Flegl: Architekt Alois Kubíček a Ořechovka, in: Břevnovan: Časopis pro občany Prahy 6, roč. 16, č. 3, Praha, 2005, 7.

²⁰³ FLEGL 2000 (pozn. 189) 15.

²⁰⁴ Archiv Národního technického muzea, dopis Františkovi Vahalovi z Ministerstva sociální péče, Praha, 1919.

domácností. [39] Centrem celé kolonie se stalo společenské a obchodní centrum uprostřed náměstí projektované Vondrákem, kde se měla nacházela restaurace, kino v přízemí a kavárna v prvním patře. Roku 1927 bylo rozšířeno o dva nové sály.²⁰⁵ [40] Od tohoto centrálního bodu se poté roštovitě a paprskovitě rozbíhaly jednotlivé ulice. Kolem rovných i lomených ulic byly rozprostřeny již zmíněné typizované vily.²⁰⁶

Ve východní části Vořechovky byly podle požadavku Kanceláře prezidenta republiky vystavěny samostatné vily pro velvyslance.²⁰⁷ Měly respektovat pohledovou dominantu Pražského hradu, a měly zde tak být vystavěny jednopatrové domy s garáží a bez přístaveb. Tyto regulace ale nebyly dodržovány vzhledem k exkluzivitě těchto rezidenčních staveb.²⁰⁸ Řadové domky měly velmi přísné nařízení pro zachování celkového řešení. Bylo požadováno odstupňování stavební čáry vůči čáře uliční, tím se poté určovalo umístění zeleně do zahrad. Regulace se týkala i výšky jednotlivých staveb nebo i ztvárnění střech a plotů.²⁰⁹ [41] Ministerstvo veřejných prací vydalo přesné podmínky veřejné soutěže na podání projektů a nabídek pro stavbu rodinných domků na staveništi „u Vořechovky“ v Praze.²¹⁰ Zásadním bylo dodržení výšky domů, které měly být bez výjimek dvoupatrové, aby se zachovala jednotnost staveb. Dokonce i přízemní domy byly k dosažení této jednotnosti doplněny o podkroví.²¹¹ [42] V první etapě se tyto regulace na rozdíl od případu soukromých pozdějších vil dodržovaly. A to především z toho důvodu, že domky zpočátku nebyly v soukromém vlastnictví, ale v majetku družstva.²¹² [43]

Mezi lety 1923-1930 probíhala druhá stavební etapa linoucí se do ulic Na Hubálce a Sibeliovy a výstavba soukromých izolovaných vil. Z těchto rodinných vil vznikly menší kolonie podobné té předchozí Státního stavebního družstva a pojmenované podle jejich rezidentů. Byly jimi například kolonie zaměstnanců Zemské banky mezi ulicemi Západní, Východní, Střešovickou a Macharovým náměstím, zaměstnanců Magistrátu hl. m. Prahy mezi ulicemi Cukrovarnickou, Východní a Špálovou nebo Konsorcium podnikatelů nacházející se

²⁰⁵ FLEGL 2000 (pozn. 189) 15.

²⁰⁶ ŠVÁCHA 1995 (pozn. 91) 167.

²⁰⁷ Stavby vytvořily ulici Pod hradbami na východní hranici Střešovic. (pozn. 205).

²⁰⁸ Dále zde bylo například zakázáno chování domácích zvířat na zahradách u vil. Ibidem

²⁰⁹ Alexandra Křížová: Meziválečná architektura Střešovic, Praha, 2010, 9.

²¹⁰ Archiv Národního technického muzea, podmínky veřejné soutěže na podání projektů a nabídek pro stavbu rodinných domků na staveništi u Vořechovky, Praha, Ministerstvo veřejných prací, 1919, 1.

²¹¹ Dalibor Prix (ed.): Umělecké památky Prahy – Velká Praha M-Ž, Praha, 2017, 632.

²¹² KRÍŽOVÁ 2010 (pozn. 209) 9.

v nejzápadnější části ulice na Ořechovce na obou jejích stranách.²¹³ Předsedou spolku zaměstnanců Magistrátu se stal Alois Kubíček,²¹⁴ architekt a teoretik, který se ve velkém měřítku zabýval problematikou bydlení a vzniku Velké Prahy. Kromě obytných staveb vznikala i potřebná infrastruktura ve formě jednotlivých ulic, jejichž výstavba probíhala nepřetržitě od počátku první etapy. Vznikly například ulice Pevnostní, Cukrovarnická, Střešovická a hlavní náměstí v Macharově ulici.²¹⁵ Izolované domky se od řadové zástavby lišily také tím, že byly situovány na svažujícím se terénu, což v případě řadové zástavby nebylo možné. Domky byly umístěny v hlubších zahradách a vstupní partie byla řešena schody vyrovnávajícími svažující se terén.²¹⁶ [44]

Vysoce ceněné jsou domy postavené Pavlem Janákem v letech 1923 až 1934 z režného zdiva se strmými prejzovými střechami, výrazně členěným průčelím²¹⁷ a bíle natřenými štítovými rámy. Tato červeno bílá barevnost se stala velmi oblíbeným a módním trendem, především s ohledem na souladnost s barvami národní vlajky a období po vzniku samostatného Československa se tato barevnost stala velmi oblíbenou.²¹⁸

Na Hlavním náměstí naproti společenské budově byla původně plánována stavba školy vyprojektované Aloisem Dryákem. V původním návrhu se z náměstí mělo stát společenské a obchodní centrum s různými kiosky a obchody, proti tomuto návrhu obsahujícímu i budovou školy se však postavili obyvatelé Vořechovky, kteří tento prostor chtěli parkově upravit. Tito obyvatelé se sdružili ve spolku „Beseda na Vořechovce“ a nezastavěný prostor si nechali pronajmout za podmínky stanovené městem Praha, že celý park upraví na vlastní náklady a zřídí dětské hřiště. Později zde vznikly i tenisové kurty. Nový návrh znovu vypracoval Alois Dryák a během roku 1927 byla započata realizace. Další kurty byly vybudovány v Cukrovarnické ulici a v místním parku u vozovny roku 1929. Poslední parkovou úpravou Besedy se stal nezastavěný pozemek mezi Buštěhradskou dráhou a ulicí Pod Ořechovkou, kterou organizace zrevitalizovala na velké sportoviště a dětská hřiště opět podle návrhu Aloise Dryáka, přičemž nechala vysadit ořechové aleje.²¹⁹

²¹³ FLEGL 2000 (pozn. 189) 16.

²¹⁴ FLEGL 2005 (pozn. 202) 7.

²¹⁵ (pozn. 213).

²¹⁶ KŘÍŽOVÁ 2010 (pozn. 209) 9.

²¹⁷ Jaroslava Staňková/Jiří Štursa/Svatopluk Voděra: Pražská architektura – Významné stavby jedenácti století, Praha, 1991, 298.

²¹⁸ FLEGL 2000 (pozn. 189) 16-18.

²¹⁹ FLEGL 2000 (pozn. 189) 18-19.

Poslední etapa z 30. let probíhala na západ od centra kolonie až k Chládkovu zahradnictví, především ve formě soukromých vil. Byla prodloužena ulice Cukrovarnická a Střešovická a vznikla ulice Na dračkách. Tyto ulice protínala v severojižním směru ulice V průhledu s parkem a spojovala Ořehovku s Hanspaulkou. Na konci 20. let byly zřízeny na Střešovické ulici tramvajové koleje spojující Střešovice s Hradčany.²²⁰

Německá okupace za druhé světové války ukončila na Ořehovce veškerou výstavbu a k jejímu pokračování bylo přistoupeno až po válce především v pásu Střešovické ulice a ulice Na Petřinách.²²¹

²²⁰ FLEGL 2000 (pozn. 189) 19.

²²¹ KŘÍŽOVÁ 2010 (pozn. 209) 7.

3.2. Hanspaulka

Během středověku bývala Hanspaulka především oblastí s vinicemi, jelikož se oblast nacházela na pro tyto účely ideálně vyvýšeném místě. Svůj název území dostalo podle stejnojmenné vinařské usedlosti poprvé zmíněné roku 1535. Samotná usedlost získala své pojmenování díky Janu Pavlu Hippmannovi,²²² který na místě bývalých vinic vystavěl barokní zámek v letech 1733 až 1745.²²³ Zámek byl vystavěn na jedné z pěti vinic rozléhajících se na území dnešní Hanspaulky – na Diskaciátce. Zbylé vinice byly netradičně nazvány Toulka, Chodovská, Durinka a Slavíkovská.²²⁴ Další důležitou dominantou Hanspaulky a vlastně celých Dejvic je kostel sv. Matěje z roku 1771 s přílehlou kaplí sv. Jana Nepomuckého vystavěnou roku 1800. Tento kostel byl jednou z nejvýznamnějších staveb celých Dejvic, jelikož byl hlavním chrámem celé oblasti a proudily sem davy poutníků.²²⁵

V 18. století se zde rozmohla výstavba menších domků a po zrušení poddanství roku 1848, kdy byly propojeny tři stávající vinařské usedlosti, byla založena samostatná obec.²²⁶ Usedlost Špitálka, jejíž historie sahá až do 17. století, byla po vypálení v polovině 18. století znovu vystavěna. Druhá usedlost zvaná Kotlářka pochází z roku 1672, kdy místní kotlář Marek Schraffer zakoupil vinici, na které postavil obytný dům a hospodářská stavení, jež se stala základem pro pozdější budovu usedlosti z roku 1840.²²⁷ V okolí se nachází usedlost Beránka, pojmenována podle jejího vlastníka z roku 1645, Fišerka, vystavěná roku 1648 primátorem Nového města Pavlem Danielem Termanusem, Hadovka, jejíž podoba z druhé poloviny 19. století je podle projektu Josefa Niklase v novogotickém slohu, Hercovka, přestavěná na obytný dům Josefem Donátem v letech 1925-1926, Karlovka, z roku 1861, Perníkářka, která vznikla pravděpodobně ve stejné době jako kaple sv. Michala, tj. kolem roku 1700, Strakovka, ze 17. století později vlastněná proboštem svatovítské kapituly Františkem Kazimírem Strakovským, novogotická budova z druhé poloviny 19. století od Jana Wiltsche a Zlatnice, která na přelomu 19. a 20. století sloužila jako hostinec a která se

²²² V počestném znění je jeho jméno Hanspaul. Petr Ulrich (ed.): *Slavné vily Prahy 6 – Hanspaulka*, Praha, 2020, 33.

²²³ *Ibidem* 32.

²²⁴ Petr Ryska: *Hanspaulka*, in: *Praha neznámá*, 1.část, 2014, <https://www.prahaneznama.cz/praha-6/dejvice/hanspaulka-1-cast/>, vyhledáno 20.7.2021.

²²⁵ Emanuel Poche: *Prahou krok za krokem*, Praha, 2001, 395.

²²⁶ Bohumil Beránek/ Michal Tryml, *Od vinicích k usedlostem*, in: *Slavné vily Prahy 6 – Hanspaulka*, Praha, 2020, 24-26.

²²⁷ RYSKA 2014 (pozn. 224).

dnes nachází v dezolátním stavu.²²⁸ Z počátku 19. století se zachovala budova hostince Zavadilka, která byla na počátku 20. let přestavěna.²²⁹ Již v době bezprostředně následující třicetiletou válku se obyvatelé Hanspaulky nebyli schopni řádně o vinice postarat, a ty tak postupně uvadaly, až úplně zanikly. Názvy vinic jsou dodnes připomínány v názvech ulic Hanspaulky vytvořených zejména po roce 1929.²³⁰ [45]

Další významnou stavební etapou byl rok 1908, kdy započala výstavba vily zvané Strakovka, kterou si nechal vystavět architekt Richard Klenka na pozemku stejnojmenné klasicistní usedlosti. Nová obytná zástavba mezi válkami započala právě rozparcelováním pozemků klasicistní usedlosti a oddělením vily od usedlosti nově vzniklou ulicí Kozlovská.²³¹

První náznaky regulace vilové čtvrti se objevily roku 1894 v polohopisném plánu Dejvic vypracovaném stavebním úřadem královského města Prahy.²³² Zásadním zlomem pro rozvoj Hanspaulky byl rok 1920, tj. dva roky před připojením přilehlých obcí k Praze, a vytvoření Velké Prahy, kdy byla vypsaná soutěž na regulaci severozápadního sektoru. [46] Plán měl být zaměřen především na Letnou, vzniklo však mnoho pozoruhodných návrhů, mezi které patřil například návrh rozšíření Dejvické ulice vedené ke sletovému stadionu Maxe Urbana, kolonie prostých občanů nebo „zahradního města s nízkými domy i v poloze nížinné“ Pavla Janáka.²³³

Nakonec byl realizován²³⁴ návrh Antonína Engela, známý především pro svou blokovou zástavbu kolem Vítězného náměstí, avšak Engel navrhl i „organičtější osnovu ulic s vilami a řadovými rodinnými domy.“²³⁵ Roku 1924 vypracovala komise první regulační plán Dejvic, který se výrazně lišil od realizace vilové čtvrti. [47] Dominantami čtvrti měla být dvě sportoviště u usedlostí Juliska a Kotlářka. A Směrem k Evropské ulici (dříve Velvarská) měly

²²⁸https://pamatky.praha.eu/jnp/cz/pamatkovy_fond/usedlosti_na_uzemi_hlavniho_mesta_prahy/dejvice/index.html, vyhledáno 20.7.2021

²²⁹ RYSKA 2014 (pozn. 224).

²³⁰ Marek Lašťovka: Pražský uličník, I. díl, Praha, 1997, 189-190.

²³¹ Daniela Houšková: Hanspaulka II. Historie, vzpomínky, zajímavosti, Praha, 2006, 45, 50.

²³² ULRICH 2020 (pozn. 222) 8.

²³³ VLČEK 2012 (pozn. 102) 233.

²³⁴ Engel byl v té době členem komise a jeho účast v soutěži byla celkem nestandartní. Nakonec nevyhrál ani jeden soutěžní návrh, jelikož žádný z návrhů nerozřešil zadaný úkol dostatečně. Nejpodarenější návrhy komise odkoupila. Avšak základem pro realizaci se stal Engelův návrh. Komise svůj výběr okomentovala slovy, že „soutěžní projekty přece neměly přinést konečné řešení, ale pouze podněty ke konečné realizaci.“ Takový výsledek veřejné soutěže je diskutabilní a nespočet odborníků se proti němu ohradilo. Petr Vorlík se nejenom ohradil proti kontroverzní soutěži, ale i proti samotnému Engelovu návrhu, který shledal jako naprosto nevyhovující pro danou oblast. Diskutabilní rozhodnutí komise pokračovala. Po zakoupení pozemků v Dejvicích se Engel stal generálním projektantem nového vysokoškolského areálu v Dejvicích. Nebyly vypsaný již žádné soutěže, ale jednotlivé zakázky byly rozdány členům profesorského sboru. ULRICH 2020 (pozn. 222) 11-14.

²³⁵ (pozn. 233).

být postaveny samostatné vily, zatímco směrem ke sportovištím měla být vystavěna řadová zástavba navržená dle vrstevnic. Roku 1928 byl regulační plán rozšířen o stávající uliční síť, zbytek zástavby a především o kolonii Baba. Na místě osady Baby nebylo počítáno se zástavbou.²³⁶ Engelův návrh se značně podobá dokumentu zpracovanému Státní regulační komisí z roku 1926, který reguloval oblast Dejvic a Bubenče, jelikož Engel nepropracoval celé zájmové území.²³⁷ Roku 1921 následovala regulace jihovýchodního sektoru a o dva roky později i toho severovýchodního. Přes tyto postupné snahy o vytvoření celkové regulace Hanspaulka vznikala postupně v jednotlivých zastavovacích celcích. Jelikož přestože regulační plány na čtvrť vznikly, nebyly řádně dodržovány.²³⁸

V letech 1925 až 1928 zakoupila pražská obec pozemky na území Hanspaulky a započala s jejich rozparcelováním. [48] Stavba rodinných vil započala roku 1927 a Hanspaulka se tak stala téměř okamžitě populární pro svou polohu v bezprostřední blízkosti lesa a zdravého prostředí pro život. Pro problémy se školní docházkou školou povinných dětí způsobených značnou vzdáleností školy nacházející se až na Vítězném náměstí byly zbudovány 4 pavilony, které měly sloužit jako provizorní školní budovy. Pod pavilony byla zbudována hájovna, jejíž pozemek protínala ulice Na Hanspaulce.²³⁹ [49]

Zástavba Hanspaulky je unikátní především pro respektování jejího terénu. Společně s Babou se nachází na protáhlém návrší vytvořeném erozí vzniklou působením přilehlých potoků a Vltavy. Směrem k severu a severovýchodu Šárecký potok svým zařezáváním do skalního podkladu vytvořil hranici od dnešní plošiny Horoměřic. Na východě díky Vltavskému toku vznikly strmé skály, na jihu vytvořil přirozenou hranici dnes již zaniklý Dejvický potok a na západě byla vytvořena umělá hranice na místě Horoměřické ulice.²⁴⁰ Uliční síť Hanspaulky byla založena na kompozici s pevnými bloky v centru přecházejícími do volné zástavby na svazích terénu. Navazovala na původní usedlosti, mezi které a novou zástavbu byly vloženy zelené pásy.

²³⁶ ULRICH 2020 (pozn. 222) 8.

²³⁶ VLČEK 2012 (pozn. 102) 15.

²³⁷ Michal Hexner/Josef Zajíc: Cenné a pozoruhodné urbanistické soubory – Územně analytické podklady hlavního města Prahy, téma 11.10, Praha, 2017, 30.

²³⁸ (pozn. 236).

²³⁸ VLČEK 2012 (pozn. 102) 8.

²³⁹ Daniela Houšková: Hanspaulka – Historie, vzpomínky, zajímavosti I, Praha, 2005, 59-67

²⁴⁰ Ibidem 7.

Hlavní tepnou rozdělující území celé Hanspaulky se stala nově zbudována ulice Na Pískách, která navazovala na ulici nesoucí dnes název Evropská.²⁴¹ Ta byla lemována domy ve stylu art deco.²⁴² Společně byly ulice Na Pískách, ulice Na Kuthence, Na Čihadle a Nad Šárkou vystavěny v letech 1927 a 1928 podle regulačního plánu Matěje Schneiberga. Tvoří mnohem klasicistnější verzi moderní osady Baba. Při pohledu na řadové domky jsou společnými motivy budov trojúhelníkové štíty směřující do ulice a souvislé pásy předstupujících říms v patrech.²⁴³ Důležitými zelenými pásy se staly ulice Na Hanspaulce, Za Hanspaulkou a ulice U Hadovky.²⁴⁴ Zelený pás ulice Na Hanspaulce tvoří jednu z hlavních uličních os této čtvrti a roku 1931 zde byla vystavěna budova školy podle projektu Aloise Dryáka.²⁴⁵ Ve stejném roce byla i stará hájovna přestavěna na budovu Sokola.²⁴⁶ [50]

Osada rodinných domů Baba vystavěná v letech 1928 až 1933²⁴⁷ podle projektu Pavla Janáka byla vyvrcholením snah o účelný druh bydlení odpovídající meziválečnému kapitalistickému státu. Janák ve svém regulačním plánu vedl čtyři rovnoběžné ulice podle vrstevnice, kde vystavěl 33 domů s železobetonovou kostrou dle návrhů známých architektů jako například Josefa Gočára, Oldřicha Starého nebo Ladislava Machoně.²⁴⁸ Podle vzoru sídliště Weissenhof ve Stuttgartu, v Bresau a Nového domu v Brně²⁴⁹ byla na Babě realizovaná zástavba terasovitě sestupujících ulic ve střídavém rytmu tak, aby bylo řádně využito strmé skály a aby byl vytvořen výhled na město ze všech domů. Osada Baba je mimo jiné ojedinělá i v individualitě jednotlivých staveb, které vznikaly stejně jako ve Weissenhofu pod dohledem nejlepších architektů pracujících ruku v ruce se stavebníky.²⁵⁰ [51] Na projektování zahrad se podílela po výzvě Svazu Československého díla zahradní architektka Zdeňka Košáková.²⁵¹ [52]

²⁴¹ HEXNER/ZAJÍC 2017 (pozn. 237) 30.

²⁴² RYSKA 2014 (pozn. 224).

²⁴³ ULRICH 2020 (pozn. 236) 8.

²⁴⁴ VLČEK 2012 (pozn. 102) 16-17.

²⁴⁵ (pozn. 241).

²⁴⁶ Petr Ryska: Hanspaulka, in: Praha neznámá, 2. část, 2014, <https://www.prahaneznamy.cz/praha-6/dejvice/hanspaulka-2-cast/>, vyhledáno 20.7.2021.

²⁴⁷ <http://www.sokol-hanspaulka.cz/html/onas.php>, vyhledáno 20.7.2021.

²⁴⁸ Datace stavby kolonie rodinných domků se v literatuře liší. Emanuel Poche ve své knize „Prahou krok za krokem“ píše o letech 1932-1940 a v publikaci „Pražská architektura“ od Jaroslavy Staňkové, Jiřího Štursy a Svatopluka Voděry je uvedeno rozmezí let 1928-1933.

²⁴⁹ STAŇKOVÁ/ŠTURSA/VODĚRA 1991 (pozn. 217) 298.

²⁵⁰ Zdeněk Lukeš: Praha moderní II: Velký průvodce po architektuře let 1900-1950/Levý břeh Vltavy, Praha, 2013, 258.

²⁵¹ VLČEK 2012 (pozn. 102) 234.

²⁵² Archiv Národního technického muzea, dopis Zdeňky Košákové od Svazu Československého díla, Praha, 1930.

Dnešní vilová čtvrť Hanspaulka na Praze 6 spadající dle katastru nemovitostí pod katastrální území Dejvic²⁵² patří mezi nejprominentnější oblasti Prahy. Tato obytná čtvrť vystavěná především v meziválečném období dle Petra Ulricha patří mezi „největší celky převážně individuálního bydlení v Praze.“²⁵³

Značná rozloha zastavěného území zapříčinila velkou variabilitu zástavby a její architektury. Dnešní podoba je spleť mnoha etap výstavby, které na sebe různě navazovaly, a tak na rozdíl od například Ořechovky, která vznikla podle předem stanoveného projektu v horizontu několika let, výstavba Hanspaulky se táhne až do současnosti. Přesto jsou zde zřejmé regulační záměry, které lze spatřit v plánech vydaných Státní regulační komisí. [53]

Hanspaulka si dodnes zachovala svůj původní ráz. Přestože se výstavba táhne až do současnosti, nejsou zde nijak významné zásahy, které by znehodnocovaly původní zástavbu. Unikátní je zástavba kolonie Baby, která je od roku 1993 památkově chráněna.²⁵⁴ Ochrana se týká nejen jednotlivých vil, ale celkové urbanistické situace. Stalo se tak na základě její výjimečnosti jako příkladné osady navazující na stuttgartskou výstavu, ale i z důvodu necitlivosti některých majitelů, kteří nerespektovali jedinečnost této architektury a znesvětili ji různými nástavbami. Bohužel se to týká i některých částí Hanspaulky, ale nejedná se o tak intenzivní zásah jako v případě oblasti Vokovic.

²⁵² Katastrální mapa je platná od roku 2015. <https://regiony.kurzy.cz/katastr/ku/729272/mapa/>, vyhledáno 19.7.2021.

²⁵³ ULRICH 2020 (pozn. 222) 7.

²⁵⁴ <https://pamatkovykatalog.cz/pravni-ochrana/baba-84409>, 28.7.2021.

3.3. Vokovice

Písemné zprávy o pražské čtvrti Vokovice,²⁵⁵ dříve nazývané Okovice,²⁵⁶ sahají do druhé poloviny 14. století.²⁵⁷ Původně se v Okovicích nacházelo několik dvorů, z nichž dva byly v soukromém vlastnictví Václava Kolářka a Jana Proudky z Brloha, a dva v majetku svatovítské kapituly. Roku 1423 byl jeden ze dvorů svatovítské kapituly dán do zástavy a z ní jej vykoupil měšťan Martin Kačer, kterému tento dvůr zapsal samotný císař Zikmund. Svatovítská kapitula však dvůr od Kačera vykoupila zpět. Druhý dvůr často měnil majitele a po husitských válkách zůstal opuštěn a zrušen.²⁵⁸ Do historické návsi ke dvorům byla roku 1836 přistavěna kaple, která byla na konci 19. století přestavěna do klasicistní podoby.²⁵⁹ Roku 1445 se majitelé dvou samostatných dvorů přeli s obcí náležející pražskému arcibiskupství o plat z místních vinic. Obec, která mohla přijít tímto sporem k velké újmě, nakonec získala na vinice právo. Avšak spory o vinice tím ani zdaleka neskončily. O Vokovické vinice se s obcí přela i Liboc, jejíž občané měli předka, který vinice zdělával, protože si obyvatelé Liboce tyto vinice nárokovali.²⁶⁰ Roku 1469 byla „*vesnice Vokovice*“ zastavena králem Jiřím z Poděbrad Janu Mandovi společně s dvorem. V polovině 16. století přešly Vokovice zpět do vlastnictví svatovítské kapituly, a to až do roku 1848, kdy bylo zrušeno poddanství a následně i patrimoniální správa.²⁶¹ [54]

Okovice se postupně rozšiřovaly. Před třicetiletou válkou zde údajně bylo až 12 usedlostí, krčma a kapitulní dvůr, které nebyly zničeny ničivou válkou. Okovice se tak stále rozrůstaly a za vlády Marie Terezie zde bylo zaznamenáno až 14 usedlostí, živnost kováře a řezníka. I přes neustálý rozvoj počet obyvatel narůstal velmi pomalým tempem. Při sčítání obyvatel z roku 1843 bylo zaregistrováno jen 20 domů se 153 obyvateli. Na přelomu 19. a 20. století měly Okovice již přes 690 obyvatel žijících v 55 domech a pracujících převážně v místní Dietzově továrně na šamotové zboží. V 80. letech 19. století byla v Okovicích

²⁵⁵ Název Okovice pochází pravděpodobně z řemeslnické práce obyvatel osady, kteří vytvářeli okovy do studní. Další možností vzniku názvu je odvození od jména Vok, tedy Wolfgang. Robert Reisenauer: *Co je co? I. díl*, Praha, 1982, 251.

²⁵⁶ Nazývané i jako Ojkovice. František Hansl: *Smíchovsko a Zbraslavsko*, Praha, 1899, 419.

²⁵⁷ I když jsou zde četné archeologické nálezy, že osídlení zde bylo již v 6. století.

²⁵⁸ František Holec: *Kronika královské Prahy a obcí sousedních*, díl IV., Praha, 1891, 196.

²⁵⁹ PRÍX 2017 (pozn. 211) 1082.

²⁶⁰ Wacław Wladiwoj Tomek: *Dějepis města Prahy*, Praha, 1891, 207-208.

²⁶¹ HOLEC 1891 (pozn. 258) 195.

zřízena škola, která zajišťovala výuku i pro žáky z vedlejšího Veleslavína,²⁶² a zároveň byl pro tyto obce postaven i hřbitov.²⁶³ Na počátku 20. století se počet obyvatel téměř ztrojnásobil. V centru vesnice se nacházel velký vrchnostenský dvůr, ke kterému patřilo mnoho menších usedlostí. V dnešní ulici K dvoru se nachází dvůr se zámekem pravděpodobně z 18. století přestavěný v polovině 19. století, hospodářský dvůr s novogotickou branou z první poloviny 19. století a novorenesanční vila s anglickým parkem pocházející z konce 19. století.²⁶⁴ Vila byla přestavěna roku 1903 ze zadního domku usedlosti podle projektu Aloise Potůčka z Bubenče. Ze zachovalých 3 usedlostí byly dvě propojeny v 80. letech 19. století a byla k nim přistavěna již zmíněná novogotická brána od Josefa Blechy. Z těchto usedlostí se zachovalo pouze pár obytných budov, přesto však tyto hrály důležitou roli při urbanistickém rozvoji Vokovic po připojení k Velké Praze.

Na východním okraji areálu se nacházel statek s číslem popisným 13, který byl roku 1927 plánová k demolici, a to i přes snahy architekta Rudolfa Stockara, který vypracoval nový návrh na oplocení areálu, ve kterém zachytil umístění obytných a hospodářských budov statku. Ze zástavby byla zachována klasicistní brána v severovýchodním nároží ohradní zdi. Usedlost s číslem popisným 14 byla ohrazená zdí s dochovanou novogotickou branou a propojena a přestavěna spolu se statkem číslo 15 roku 1901 podle projektu Václava Holečka. Dodnes se z usedlosti číslo 15 dochovala zmíněná novorenesanční vila, která byla vystavěna na počátku 19. století. Původní usedlost číslo 16 roku 1863 při požáru obce vyhořela a byla kompletně přestavěna. V dalším desetiletí na jejím pozemku vyrostla skvostná novorenesanční vila, která je dnes ceněna pro svou velmi vysokou kvalitu. Její autor však zůstává neznámý. Posledním velkým areálem Vokovic je usedlost, která vznikla spojením dvou statků číslo 17 a 18. Po vyhoření Vokovic v 70. letech 19. století získaly budovy areálu svou klasicistní podobu a v 80. letech přibyla i novogotická brána.²⁶⁵

Vokovice jsou ohraničeny přírodním tokem Šáreckého potoka. Terén je jak rovinatý, tak kopcovitý,²⁶⁶ což bylo při projektování „*Nových Vokovic*“ největší překážkou. Ze severozápadu a západu je čtvrť ohraničena Divokou Šárkou, kde se nachází Šárecké Hradiště

²⁶² Sousední obec Vokovic se zámekem a dvorem. Barokní zámek z poloviny 18. století, Platovský dvůr náležející Břevnovskému klášteru a manský dvůr zvaný Haškovský, který roku 1593 získal Ferdinand Šlik. HANSL 1899 (pozn. 256) 419.

²⁶³ PRIX 2017 (pozn. 211) 1084.

²⁶⁴ HOLEC 1891 (pozn. 258) 197.

²⁶⁵ PRIX 2017 (pozn. 211) 632, 1085-1088.

²⁶⁶ (pozn. 262).

patřící podle katastru nemovitostí k Vokovicím.²⁶⁷ Východní hranici tvořila cesta podél Kruteckého potoka k Dejvickému rybníčku, dále cesta vedla dál až k ulici Na Rozdílu a Nad Bořislavkou. Dejvický rybníček byl důležitou křižovatkou, jelikož od něj vedly důležité dopravní tepny, dnešní Evropská a Kladenská ulice a ulice směřující k Pražskému hradu a Střešovicím, tj. Cukrovarnická a Starodejvická ulice. Jižní předěl byl vytvořen uměle roku 1830 jako dráha koněspřežky, jež byla poté přestavěna pro parní provoz.²⁶⁸ „*Staré Vokovice*“ jsou dnes tvořeny již zmíněnými dvory a usedlostmi uspořádanými kolem návsi s rybníčkem, jímž protéká Litovický potok.²⁶⁹

Obec Vokovice byla roku 1920 připojena k Velké Praze a zařadila se do území Prahy XIX. Regulační plán byl ale schválen až o sedm let později a zaměřoval se na oblast Vokovic, Veleslavína a Dejvic. Urbanismus a architektura „*Nových Vokovic*“ byla velmi pestrá. Uliční dispozice vilové čtvrti byly založeny na půdorysu podkovy vtěsnaném mezi školu a území Luhy. Výstavbu z počátku 20. let iniciovalo Družstvo pro stavbu rodinných a dělnických domků, jejichž podobu navrhovali architekti Josef Kočí,²⁷⁰ Václav Ittner,²⁷¹ Jaroslav Dufek, Jaroslav Hrubý, Eduard Paroubek, František Louda a František Komárek. Vznikly zde obytné domy a rodinné vily respektující tradiční moderní styly, jakými byla například secese, funkcionalismus, kubismus a novoklasicismus.²⁷² [55, 56]

Podle výškopisného plánu hlavního města Prahy s okolím z let 1920 až 1924 byla na území [57] „*Nových Vokovic*“ vyhotovena oblast navazující na dnešní Evropskou ulici a na usedlosti „*Starých Vokovic*.“ Na průběžnou komunikaci Kladenské ulice navazuje od východu tepna Vokovické ulice probíhající podle vrstevnice směrem na sever. K Vokovické jsou svise připojeny ulice U Vokovické školy a K Červenému vrchu, které jsou od východu šachovnicovitě protínány ulicemi V Nových Vokovicích, Na Volánově a Na Luzích.²⁷³ V západní oblasti ustupuje šachovnice mnohem organičtější situaci, která kopíruje terén a starší zástavbu v podobě usedlostí a Vokovické školy. Díky protínání jednotlivých ulic

²⁶⁷ Bořivoj Nechvátal: Záchraný archeologický výzkum na raně středověkém hradišti v Šárce, in: *Archeologica historica*, Praha 2012, 401.

²⁶⁸ Dnes železniční dráha vytváří pro místní obyvatele určitý předěl mezi Vokovicemi a Veleslavínem.

²⁶⁹ PRIX 2017 (pozn. 211) 1077-1079.

²⁷⁰ Veškeré realizace probíhali v letech 1920-1927. Pavel Vlček (ed.): *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha, 2004, 316.

²⁷¹ Kormě jeho realizací v Bubenči a novoklasicistního domu v ulici Na pískách postavil v letech 1929-30 také novoklasicistní rodinný dům číslo 182 v Půlkruhové ulici. VLČEK 2004 (pozn. 270) 262.

²⁷² PRIX 2017 (pozn. 211) 1079-1097.

²⁷³ Podle publikace Pražský uličník zmíněné ulice pocházejí z roku 1925.

dochází k vytváření určitých menších území, které jsou rozparcelovány a jsou zde postaveny jednotlivé rodinné domy se soukromými zahradami. Domy jsou zasazeny hlouběji do parcely, aby byla vytvořena menší předzahrádka.

Podle plánu byla v plném proudu i výstavba kolem Kladenské ulice,²⁷⁴ kde měly být vystavěny dvoupatrové blokové domy a mezi ní a Červeným vrchem²⁷⁵ bylo plánováno nákladové nádraží, které nebylo realizováno. Roku 1930 byl přepracován původní regulační plán, který byl založen na spojovací ulici mezi Dejvicemi a okrajovými obcemi, až k plánovanému letišti vybudovanému roku 1937. Na Kladenské ulici byla zřízena tramvajová doprava, která byla prodloužena až do vozovny ve Vokovicích. Mezi lety 1937 a 1938 byly vypracovány další změny pro území Prahy XVIII a Prahy XIX. Byla připravena asanace nevyhovujících staveb z 19. století pro sjednocení celkového vzhledu Kladenské ulice. Byly vytvořeny čtyřpatrové funkcionalistické obytné domy, které vyprojektovali architekti jako Jan Kotěra, Jindřich Freiwald, Ludvík Hilgert nebo Jaroslav Böhm.²⁷⁶ Tyto činžovní domy měly v přízemí obchodní prostory²⁷⁷ pro dosažení maximálního pohodlí pro tamější obyvatele.

Dnešní Evropská ulice vznikla z plánu Dejvic Antonína Engela, který měl propojit Dejvice s přilehlými obcemi. Zároveň měla ulice zjednodušit dopravu z letiště a těchto obcí do města. Původně byla nazvána jako Veleslavínova a probíhala pouze mezi Hadovkou a Bořislavkou, poté byla ale roku 1925 protažena v rámci plánu až k Dejvicím za Vítězné náměstí, kde se spojila s Dejvickou ulicí. Roku 1932 vznikla Velvarská ulice odpojením od Dejvické ulice, ale k plnému propojení celé třídy došlo až v 60. letech 20. století a k prodloužení na okraj Prahy až roku 1986.²⁷⁸ Úsek Evropské ulice za dnešním křížením s Vokovickou se dříve jmenoval Kladenská, jelikož byla Kladenská ulice výrazně delší a navazovala na Evropskou ulici.²⁷⁹

Orientační plán Prahy s okolím z roku 1938 [58] ukazuje již téměř dokončenou zástavbu. Ulice V Nových Vokovicích²⁸⁰ a Na Luzích z 20. let byly roku 1925 prodlouženy, aby

²⁷⁴ Archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy, výškopisný plán hlavního města Prahy s okolím 1920-1924, Stavební úřad hlavního města Prahy, Odbor 1.

²⁷⁵ Kde se nepodařilo nic postavit kvůli opuštěným štolám a navážky z cihelny. Dnes se na tomto místě nachází sídliště z roku 1959. PRIX 2017 (pozn. 211) 1080.

²⁷⁶ PRIX 2017 (pozn. 211) 1077-1079.

²⁷⁷ LUKEŠ 2014 (pozn. 249) 284-285.

²⁷⁸ LAŠŤOVKA 1997 (pozn. 230) 167.

²⁷⁹ Ibidem 340.

²⁸⁰ Marek Lašťovka: Pražský uličník, II. díl, Praha, 1998, 503-535.

utvořily řadu obdélných zahradních bloků. Ústřední ulice Na Volánové byla prodloužena až roku 1935.²⁸¹ Tyto ulice byly směrem k severu přetnuty komunikací V středu, kde se nacházelo půlkruhové náměstí, ze kterého paprskovitě vybíhaly tři ulice směrem od východu k západu, konkrétně ulice V Kruhu²⁸², Na Lužici a Na Loukoti [59] probíhající směrem k ulici Půlkruhová.²⁸³ [60] Tato etapa probíhala roku 1931²⁸⁴ a vznikly zde parcely ve tvaru čtyř stejných kruhových výsečí, které jsou ve špičce seříznuty. [61] Půlkruhová, pojmenována podle svého zakřivení, byla spojena na východě s Vokovickou ulicí. Na západě nebylo propojení ulic v této době ještě dokončeno. Po dotvoření ulic Půlkruhová a Na Krutci se Vokovická do těchto ulic rozvětňuje, přičemž ulice Na Krutci dále vede do Šáreckého údolí na Jenerálku. Severozápadní zástavba byla vytvořena větvením ulic Půlkruhová, Vokovická a Na Krutci. [62] Díky zakřivení Půlkruhové a Vokovické v těchto místech vznikly mírně zaoblené parcely, které byly přetnuty prodloužením ulice V Kruhu. [63] Na ulici Vokovickou²⁸⁵ a Na Krutci²⁸⁶ navázala další ulice pojmenovaná podle svého zakřivení, Oválová, vytvářející atypický tvar zastavěného bloku,²⁸⁷ který vznikl mezi lety 1931 až 1935.²⁸⁸ Z leteckých snímků lze vypožorovat, že díky řazení domů podle uliční fronty a situování zahrad za domy, se vytváří jakýsi pomyslný blok.²⁸⁹ [64]

Roku 1924 vytvořila Státní regulační komise plán zástavby v oblasti „*Nových Vokovic*“, který byl ovšem realizován pouze zčásti. Na Půlkruhovou ulici měla na severozápadě navazovat další zástavba, jejíž uliční síť měla kopírovat terén. Měl zde zrcadlově vzniknout stejný útvar jako je území vymezené Půlkruhovou a Vokovickou ulicí. Mezi těmito oblastmi by tak bylo vytvořeno skoro čtvercové prostranství náměstí.²⁹⁰ Navazující zástavba měla volně kopírovat terén oblasti a s první etapou vystavěnou ve 20. letech by byla propojena ulicí, která se dnes jmenuje Nad Lávkou. V rohu křížení ulic Půlkruhové a komunikací vedoucích směrem do Divoké Šárky byl vymezen větší pozemek pro vilu postavenou Bohumilem Hypšmannem.

²⁸¹ (pozn. 230) 370.

²⁸² STAŇKOVÁ/ŠTURSA/VODĚRA 1991 (pozn. 217) 503.

²⁸³ Archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy, orientační plán hlavního města Prahy s okolím 1938, měřický rada Ing. Pudr, zeměpisný ústav ministerstva vnitra.

²⁸⁴ LAŠŤOVKA 1997 (pozn. 230) 366.

²⁸⁵ LAŠŤOVKA 1998 (pozn. 280) 500.

²⁸⁶ LAŠŤOVKA 1997 (pozn. 230) 37.

²⁸⁷ Archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy, orientační plán hlavního města Prahy s okolím 1938, měřický rada Ing. Pudr, zeměpisný ústav ministerstva vnitra.

²⁸⁸ (pozn. 285).

²⁸⁹ Archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy, černobílá ortofotomapa, z archivních snímků VGHMÚř Dobruška, Praha, 1938.

²⁹⁰ Severovýchodní zahradní blok byl celý zrealizován a zůstal i v rozvržení zachován, avšak protějščí byl pouze naznačen a dnes jsou zde vystavěny mnohem mladší, mnohdy i velmi nekvalitní stavby. Prostranství mezi těmito útvary je dnes také zastavěno dvěma velkými obytnými domy.

Další zástavba měla navazovat na Vokovickou ulici směrem od křižovatky s ulicí V středu k ulici Kladenská. Regulace měla pokračovat směrem na západ podél Kladenské ulice. Bylo navrženo několik rovnoběžných obdélných bloků, které začínaly za oblastí starých usedlostí a pokračovaly dál směrem k Liboci. Stejně tak byla navržena regulace Kladenské ulice směrem na východ za Červený vrch, kde bylo navrženo zastavění většími obytnými celky.²⁹¹ [65] V regulačním plánu z roku 1930 se rozšíření týkalo především severozápadní oblasti Vokovic, kde měla být nová zástavba propojena na úkor starých usedlostí.²⁹² [66]

Vokovice čelí mnoha problémům, které mohou život pro místní obyvatele velmi znepríjemnit. Vedle znečištění ovzduší způsobeného jejich blízkostí k významným dopravním tepnám se to týká i novější zástavby. Jednotlivé domy se vyvíjely spolu se svými majiteli, a tak se v mnoha případech stalo, že byly domy přestavěny nebo úplně zbourány a nahrazeny novými. Ve druhé polovině 20. století zde byl vybudován areál Aritmy na severu od Půlkruhové ulice, který je dnes využíván pro skladování zásob. Dále vznikl nový areál Aritmy na západě Vokovic v blízkosti vodní nádrže Džbán s tenisovými kurty a fotbalovými hřišti.

Na místě bývalého areálu Aritmy vznikla výšková budova firmy Shiran, která pohledově ničí starší zástavbu z meziválečných let. Po druhé světové válce zde vzniklo zde mnoho nových rodinných vil a bytových domů a doposud Vokovice trpí novou necitlivou zástavbou. V některých případech musí majitelé respektovat při přestavbě nebo výstavbě rodinných domů regulace například dodržení optické jednoty staveb v dané ulici nebo dodržení starší stavby jako takové. Příkladem může být přestavba funkcionalistické vilky, u které je nutno dodržet její základní motivy jako například plochou střechu. V tomto případě je naprosto nepochopitelné, jak je možné, že ve Vokovicích vznikla v mnoha případech naprosto necitlivá a nekvalitní zástavba, která ničí celkové pohledy na čtvrť. Nutné je i zmínit výstavbu kontroverzního sídliště na Červeném Vrchu s obchodním domem dnešní Billy. Vysoce ceněná je budova bývalého Koospolu na dnešní Evropské ulici.

Dalším trendem, kterému se Hanspaulka a Ořechovka vyhnuly, je výstavba obytných souborů. Na ulici Vokovická a Na Krutci vznikl obytný soubor Krutec pojmenovaný podle stejnojmenné ulice. Je to oblast, která vznikla díky novodobé poptávce po bydlení v Praze a

²⁹¹ Archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy, regulační plán Státní regulační komise, Praha, 1924.

²⁹² Archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy, regulační plán Státní regulační komise, Praha, 1930.

zastupuje bytové, řadové i soukromé bydlení. Další podobný soubor vznikl v jedné z bývalých usedlostí ve „*Starých Vokovicích*“, která po dlouhá léta strádala po ničivém požáru. Na jednu stranu je oceňováno využití a částečné zachování starší zástavby a vyslyšení poptávky, ale na druhou stranu zůstává otázkou, jak moc jsou tyto soubory v souladu s předchozí zástavbou.

Závěr

„Zahradní město je určeno pro zdravé bydlení a průmysl a má rozměry, které umožňují plný rozvoj společenského života, avšak tyto rozměry nepřekračuje. Je obklopeno pásem zemědělské půdy, všechny pozemky jsou vlastnictvím veřejnosti nebo jsou pro obec vyhrazeny.“²⁹³

Ebenezer Howard ve své době představil revoluční teorii, která proměnila městské plánování a urbanismus z industriálních osídlení, kde se lidé často tlačili na velmi malém prostoru svých obydlí, na rozměrné, čisté, a především zdravé prostředí pro všechny. Ne všechno se ovšem podařilo prosadit a zrealizovat. Howardova utopie založení samostatného města na zelené louce je totiž radikální a těžko realizovatelná. Přestože se Howard zapříčinil o založení mnoha nových měst, která se měla alespoň zčásti podobat jeho návrhům, přesně dle jeho teorie nikdy žádné zahradní město nevzniklo. Howardův teoretický návrh se nedá v žádném případě sloučit s realitou, jelikož je velmi finančně náročný nebo až příliš radikální pro stará města. Bylo tomu tak i u návrhů věžových měst pro Paříž Le Corbusiera, prostorového města Yony Friedman nebo koncepce skupiny Archigram.

I v našem prostředí vznikaly podobné projekty, ne však v takovém měřítku a povětšinou se architekti snažili využít přírodních podmínek a terénu tak, aby byl návrh citlivější. Například Karel Honzík představil svůj návrh Domurbie, který byl založen na koncepci kolektivního domu.²⁹⁴ Všechny tyto utopie měly jedno společné. Zabývaly se bytovou krizí po první světové válce. Podobnou krizí se zabýval i Ebenezer Howard, ale již mnohem dříve než zmínění urbanisté a architekti. Krize za Howarda se tolik nelišila od krize meziválečné. Lidé v obou obdobích žili v nehumánních podmínkách, ve stísněných městech bez dostatku čistého a zdravého prostředí. Avšak po první světové válce bytová krize tzv. nabrala na obrátkách. Přestože Howardova práce nebyla plně realizována, byla velkou inspirací a ponaučením pro urbanismus celého 20. století. V tomto ohledu lze říci, že Howard uspěl. Dokázal alespoň zčásti přeměnit velká průmyslová města na přírodou obklopená a prostoupená území. Tyto oblasti dnes „slouží lidem a lidé již neslouží městu“.

²⁹³ HRŮZA 1965 (pozn. 5) 122.

²⁹⁴ HRŮZA 1967 (pozn. 10) 144-145.

Na rozdíl od Perretových nebo Corbusierových věžových měst, která počítala s velkými zásahy v historických částech města, protože nebyla vůbec realizována, se Howardova teorie zahradních měst využila alespoň částečně. Kromě adaptací jiných urbanistů, kteří se zabývali vývojem „malých měst“, dal Howard základ satelitním městům ve svém diagramu pro další stavbu zahradních měst. Teorie zahradních měst byla ve své době velmi revoluční a lze předpokládat, že by dnes bez ní lidé žili ve výrazně horších podmínkách. Co se týká jeho socialistických reforem, tam „již při samotném vzniku byla teorie odsouzena k zániku“, jelikož byla založena na částečně nesprávných předpokladech. Howard měl zcela jistě představy o chodu zahradního města, které se neslučovaly s realitou. To ve výsledku pouze podnítilo upuštění od některých reforem. Bylo tomu například u reformy ekonomické, kdy nesprávně pochopil fungování tržní konkurence, nebo jeho spoléhání na „dobrotu obyvatelstva“, pokud jde o dodržování pravidel.

Nejblíže se Howardovým záměrům přiblížila výstavba města Letchworth, kde se podařilo uplatnit i některé jeho zásady týkající se například veřejného vlastnictví půdy města. I přes snahu dostat Howardovým socialistickým názorům se veškeré podmínky města neuplatnily. Od výstavby města do ideálního kruhu bylo taktéž upuštěno a v plánu Letchworthu lze spatřit pouze náznaky kruhů nebo půlkruhů v orientaci jednotlivých domů. Jednotlivé parcely nejsou řazeny natolik symetricky, jak to požadoval Howard, ale naopak jsou založeny na mnohem organičtější struktuře vycházející z terénních podmínek. Velký význam Letchworthu je i v zástavbě rodinných domků, které se sdružovaly do více skupin. Na tyto adaptace poté navázala další zahradní města jako Hampstead, Welwyn, Hellerau. Stále více se však upouštělo od Howardových zásad o správě města, podnikání v něm a dalších socialistických reforem.

I přes značnou popularitu zahradních měst si veřejnost stále více uvědomovala nerealizovatelnost této teorie zvláště během bytové krize, kterou nebylo možné vyřešit nákladnou výstavbou nových zahradních měst. Největší podíl na adaptaci teorie zahradních měst do reálných podmínek měl Raymond Unwin, který navrhl vystavění takovýchto oblastí na okrajích velkých měst. Tento záměr by tak mnohem rychleji a levněji zajistil dostatek obydlí pro obyvatele měst. A právě tato „zahradní předměstí“ se nejvíce rozšířila do ostatních států, jelikož z původní teorie převzala jen ty znaky, které bylo možné aplikovat v reálném světě. Zahradní předměstí rozdělila odbornou veřejnost na dva tábory. Jeden, který je podporoval, a druhý, který jimi opovrhoval. „*Zahradní předměstí má s hnutím zahradních*

měst společně jen jméno, které si nečestně přisvojilo. Je to výstavba, pro kterou je charakteristická nejdivočejší spekulace, ničení krajiny a nekvalitní provedení, přičemž se soudí, že se pomocí dobrého názvu prosadí.“²⁹⁵

Nelze popřít, že nové čtvrti na okrajích velkých měst, kde vznikala zástavba především rodinných vil v soukromém vlastnictví, řadových nebo izolovaných, které se stavěly především pro rodiny z vyšších společenských tříd, nemusely být vždy kvalitně postaveny. Avšak i přes značnou nevoli ze strany podporovatelů pravých zahradních měst byly vystavěny velmi kvalitní oblasti, které zároveň efektivně vyřešily nedostatek na poli bydlení.

V nově vzniklém Československu bylo využití zahradních předměstí spojeno s výstavbou Velké Prahy. Připojení přilehlých obcí k Praze bylo zásadním zlomem ve vývoji hlavního města, jelikož vyzdvihlo otázku o budoucím rozvoji městského plánování. Zásadní bylo i zřízení Státní regulační komise, díky které se podařilo v celkem krátké době zrealizovat obrovský stavební a urbanistický počín, jakým Velká Praha bez pochyby je. Moderní předměstí vznikala nejen v návaznosti na nové světové trendy, ale i v závislosti na domácí tradici „zahradního plánování“, které je spojeno s výstavbou lázeňských měst. Se vznikem nového státu se zvedla i vlna nacionalismu, který se promítl i do architektury a městského plánování. V tomto ohledu je nutno zmínit plánovanou výstavbu Masarykova města, které se mělo stát prototypem následné výstavby ve Velké Praze.

Realizace Velké Prahy se stala na našem území projektem století nejen svou rozsáhlostí a důležitost, ale i svým novátorstvím, kdy Státní regulační komise, složená především z konzervativních odborníků, podporovala projekty mladých architektů ve formě soutěží. I přes náročnou a jistě důležitou práci, kterou komise vykonávala, se nedokázala vyvarovat komplikacím a nedořešeným projektům. Komise nedokázala při svém působení vyřešit pražskou dopravu, napojení jednotlivých komunikací, metro, bytový nedostatek, Letenskou pláň. Železniční dopravu pak dokonce ani neměla v kompetenci.²⁹⁶

Výstavba zahradních předměstí je na našem území fenoménem především první poloviny 20. let 20. století, kdy se navazovalo na inspirace přicházející ze zahraničí. Kladl se důraz na kvalitu bydlení a čistotu ovzduší a přírody, které po první světové válce byly snem každého

²⁹⁵ HRŮZA 1965 (pozn. 5) 122.

²⁹⁶ Otakar Nový: Česká architektonická avantgarda, Praha, 2021, 519.

obyvatele. Ovšem idea takového bydlení pro všechny společenské třídy na našem území nezdomácněla a zahradní předměstí se stala výsadou střední a vyšší společenské třídy. Nastal tak nastal problém, se kterým se město Praha snaží vypořádat od druhé poloviny 20. let až dodnes. Nižší společenská třída neměla prostředky na život v těchto oblastech a bylo nutné přehodnotit dosavadní problematiku bydlení, aby své zastoupení měly všechny třídy obyvatelstva. Od vilových čtvrtí s vlastními zahradami se upustilo a nahradily je činžovní a bytové domy, které měly být stavěny ve větším počtu a nezabírat tolik prostoru na pozemcích jako vilové čtvrti. Zároveň měly ubytovat větší počet obyvatel za méně finančních prostředků. Idea zahradních měst byla na našem území úspěšná pouze částečně. Ukázala však obyvatelům nový typ bydlení, který měl zkvalitnit jejich život, avšak pouze určité části populace.

Zahradní předměstí v Praze nevznikala jako samostatné satelity na kraji města, ale navazovala na starší zástavbu připojených obcí k Praze, kontinuálně se rozvíjela a stmelovala postupně se vyvíjející zástavbu. Postrádala však veřejnou vybavenost a byla spíše samostatnými strukturami, které se staly závislými na okolních oblastech města,²⁹⁷ jako tomu bylo například v severozápadním sektoru. Bylo tak upuštěno od hlavního konceptu původní teorie, kterou byla naprostá samostatnost.

Nejvýraznější oblastí severozápadního sektoru je bez pochyb Ořechovka, která na rozdíl od Vokovic a Hanspaulky vznikla na základě vypsání soutěže, jejíž výherní návrh byl poté přísně dodržen. Ořechovka se odlišuje, alespoň v první etapě výstavby řadových domků, přísnou regulací, která zapříčinila jednotný ráz celého zastavění. Takové regulace v případě Hanspaulky a Vokovic vypsány nebyly. Ty naopak postupovaly podle platného regulačního plánu a jednotný ráz staveb závisel na jednotlivých etapách výstavby. Přesto záleželo na přání soukromých majitelů, jak by měla stavba vypadat. Ořechovka je jako jediná z těchto čtvrtí koncipována jako více či méně samostatná oblast. Vzhledem k těsnému napojení na hlavní město nebylo třeba řešit správu oblasti, příjmy nebo výdaje města. I tak zde ale vzniklo vedle obytných okrsků i centrální obchodní a společenské centrum s tenisovými kurty a hřišti.

Mnohem důležitější než dodržení všech socialistických reforem zahradního města bylo propojení Ořechovky se stávajícím městem důležitými dopravními tepnami tak, aby se obyvatelé oblasti snadno dopravili do centra města za prací. Čtvrť byla koncipovaná pro

²⁹⁷ NOVÝ 2021 (pozn. 296) 499.

střední třídu obyvatelstva, nikoli pro chudé dělníky. V tomto ohledu autoři také nepokračovali v Howardově odkazu. Parcely s domky byly ve vlastnictví Spolku pouze po určitou dobu a obecně se Ořechovka jeví jako zahradní předměstí, nikoli jako samosprávné město. Stejně tak bylo upuštěno od půdorysu ideálního kruhu a bylo využito mnohem přirozenější zástavby navazující na terénní podmínky. V tomto ohledu Ořechovka navázala na svého předchůdce, zahradní město Hampstead, které také přizpůsobuje svou zástavbu okolí, ale stále se snaží udržovat určitou symetrii v některých blocích a navazující uliční síti.

Hanspaulka vznikla jako postupně se rozrůstající organismus podle návrhu Antonína Engela. Pro její rozlohu a nepravidelnou uliční síť a zástavbu, která navazuje na starší zástavbu, mohlo být inspirací zahradní město Hellerau. V prvním desetiletí 20. století Engel podnikl cestu do Německa, Belgie a Itálie, ovšem o mnoho větší vliv na něj měla Vídeň a studia u Otty Wagnera.²⁹⁸ První zahradní města vznikala právě v prvním desetiletí a regulační plán Dejvic byl vydán až téměř v polovině 20. let, takže Engel měl velmi dlouhou dobu na studium zahradních měst a jeho inspirační zdroj tak není jasný. Co se týká Baby, zde je z regulačních plánů zřejmé, že nejprve nebyla její výstavba zamýšlena. Až v rozšíření z roku 1928 je vidět plán zástavby oblasti nové osady, která vznikla podle projektu Pavla Janáka. Regulační plán však ukazuje situaci ještě před Janákovým zásahem.²⁹⁹ V tomto případě je zajímavé vidět, jak Státní regulační komise reagovala na sílící vliv stuttgartské výstavy Werkbundu a v organizaci výstavby se podobá dřívější Ořechovce. Podobnost je zřejmá především ve vypsání soutěže a přísnější regulaci zástavby, která má ale naprosto odlišný charakter, jelikož byl kladen větší důraz na individualitu jednotlivých staveb.

Vokovice sice nejsou tak zdařilou oblastí jako Ořechovka, ponechávají si ale určitý jednotný ráz. Chybí zde část občanské vybavenosti v podobě obchodů, služeb a dalších. Jediná stavba, která zde zajišťuje potřeby obyvatel, je místní škola. Propojení s hlavním městem bylo zajištěno Kladenskou ulicí a později Velvarskou ulicí, a na rozdíl od Ořechovky, která byla umístěna uprostřed zástavby nebo v místech, kde se plánovala, byly Vokovice obestřeny parkem Divoká Šárka, takže o zdravou přírodu obyvatelé neměli nouzi. Lesní park však není zemědělská polnost, takže původně samostatná obec svou autonomii ztratila. Jak již bylo zmíněno, na území „*Nových Vokovic*“ není zástavba tak jednotná jako na Ořechovce, ale

²⁹⁸ <https://www.earch.cz/cs/antonin-engel-hledani-nadcasove-formy> , vyhledáno 28.7.2021.

²⁹⁹ Eliška Varyšová: *Osada Baba – historie a současnost*, (bakalářská práce na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, Praha, 2013,16.

určitou jednotnost lze vidět v jednotlivých etapách. Většinu staveb v oblasti projektoval architekt Josef Kočí, což také dodá na jednotnosti, avšak stavby jsou mnohem rozprostřenější, tudíž to není na první pohled vidět. Ve Vokovicích také nebyly stavěny bloky o více než trojdomcích na rozdíl od Ořechovky a Hanspaulky, kde se hojně využívaly i sedmidomky. Ve Vokovicích se nachází spíše soukromá a izolovaná zástavba rodinných vil, které si majitelé projektovali sami, jelikož parcely měli ve svém vlastnictví. To dokazují i plány zpracované Václavem Koulou roku 1930, který byl nejen projektantem a stavitelem vily, ale i majitelem parcel, na kterých měl dům vzniknout. Co se týká urbanismu, je zajímavý půlkruh tvořený ulicemi Půlkruhovou a V Středu, z jejichž středního půlkruhového náměstí vybíhaly tři radiální ulice. Půlkruh by mohl být určitým navázáním na kruhový diagram Ebenezer Howarda, ale spíše jde o pouhé sledování terénu a vrstevnic. Mohla by zde být i jistá podobnost u druhé etapy uličního systému Ořechovky. Ulice Lomená a Spálená zde vytvářejí kruh, přestože s ohledem na nalomení ulic hodně pomyslný, a rámuje střední obdélné náměstí, ze kterého vybíhají tentokrát čtyři radiální ulice. Podobnost je zde pravděpodobně pouze náhodná, ale i datace výstavby těchto uličních bloků by zapadala. Otázkou je, jestli byla regulace Vokovic plánovaná až po veřejné soutěži na kolonii Ořechovka, nebo jestli probíhaly ve stejnou dobu nezávisle na sobě.

Co se týká inspirací pro tento sektor, v úvahu připadá Hellerau u Drážďan, protože k Německu měly Čechy vždy silné pouto. Případně pak některé z anglických zahradních měst, jelikož se podnikaly studijní cesty do Anglie, aby architekti načerpali novou inspiraci a poznali nové trendy ve světě. Zároveň v letech 1922 a 1923 v Praze přednášeli Raymond Unwin a Henry Chapman, takže čeští architekti a urbanisté neměli o inspiraci nouzi.³⁰⁰ Mohlo by se ovšem jednat i o vídeňskou předlohu, a to právě s ohledem na Antonína Engela, který projektoval severozápadní sektor v průběhu působení ve Státní regulační komisi, přičemž je známo, že prošel studií ve Vídni u Otty Wagnera.

Na závěr je nutno říci, že tyto oblasti svým odlišným terénem, který zástavba kopírovala, pravděpodobně mají více inspiračních zdrojů. Těmi byli autoři poučeni buď z teoretických prací, nebo ze studijních cest. Každopádně výstavba severozápadního sektoru je velmi ojedinělá a vyznačuje neuvěřitelnou kvalitou, jak urbanistickou, tak i architektonickou. Pokud jde o využití teorie zahradních měst na našem území, tak ta nebyla zcela využita. Hlavní

³⁰⁰ NOVÝ 2021 (pozn. 296) 434.

socialistické motivy koncepce Praha vůbec nepřevzala. Howardova teorie nedávala v kapitalistickém světě smysl, a tak byly převzaty pouze myšlenky o zdravém a čistém bydlení, které byly záhy z důvodu narůstající bytové krize vystřídány bytovými a činžovními domy.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy, situační plán kolonie rodinných domů státních a jiných veřejných zaměstnanců u Vořechovky, Praha, Jaroslav Vondrák a Jan Šenkýř, 1919

Archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy, plán rodinného domu č. 21 bloku 30 u Vořechovky, pohled východní a jižní, řez A-B a C-D, Praha, Emanuel Konárovský, 1920

Archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy, výškopisný plán hlavního města Prahy s okolím 1920-1924, Stavební úřad hlavního města Prahy, Odbor 1

Archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy, regulační plán Státní regulační komise, Praha, 1924

Archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy, regulační plán Státní regulační komise, Praha, 1930

Archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy, černobílá ortofotomapa, z archivních snímků VGHMÚř Dobruška, Praha, 1938

Archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy, orientační plán hlavního města Prahy s okolím 1938, měřický rada Ing. Pudr, zeměpisný ústav ministerstva vnitra.

Archiv Národního technického muzea, dopis Františkovi Vahalovi z Ministerstva sociální péče, Praha, 1919

Archiv Národního technického muzea, dopis Josefa Karáska Aloisovi Dryákovi, Praha, 1919.

Archiv Národního technického muzea, podmínky veřejné soutěže na podání projektů a nabídek pro stavbu rodinných domků na staveništi u ř, Praha, Ministerstvo veřejných prací, 1919

Archiv Národního technického muzea, dopis Zdeňce Košákové od Svazu Československého díla, Praha, 1930

Soukromý vlastník, nákres parcelace na pozemku č. 94, Blok 78, ulice Na Perníkářce, Hanspaulka, Stanislav Brázda, 1929 autor si nepřeje být zveřejněn

Soukromý vlastník, nákres na změnu rodinného domu na parcele 94/27, ulice Na Perníkářce, Hanspaulka, Stanislav Brázda, 1929, autor si nepřeje být zveřejněn

Soukromý vlastník Petr Pujman, rodinný dům na parcele 319/66 a 318/13 ve Vokovicích, řez stavbou a pohled z ulice, Václav Koula, Praha, 1930

Soukromý vlastník Petr Pujman, rodinný dům na parcele 319/66 a 318/13 ve Vokovicích, pohled na jižní a východní stranu, Praha, Václav Koula, 1930

Soukromý vlastník Petr Pujman, polohopisný plán na vyznačení skutečného stavu parcelace stavební skupiny A ve Vokovicích, Josef Hamerník, Praha, 1931

Ustanovení § 2 zákona č. 88/1920 Sb., o zřízení státní regulační komise pro hlavní město Prahu s okolím

Ustanovení § 3 zákona č. 88/1920 Sb., o zřízení státní regulační komise

Ustanovení § 4 zákona č. 88/1920 Sb., o zřízení státní regulační komise pro hlavní město Prahu s okolím

Zákon č. 40/1886 ř.z., jímž se vydává stavební řád král. hlavní město Prahu a pro města Karlín, Smíchov, král. Vinohrady, Žižkov, pak pro místní obce Košíře, Třešovice s Třešovičkami, Břevnov s Týnkou, Dejvice, Bubeneč, Libeň, Troju, Vršovice, Nusle a Pankrác, Michle a Podolí

Zákon č. 592/1919 Sb., o zabírání bytů obcemi, ve znění pozdějšího předpisu

Zákon č. 100/1921 Sb., o stavebním ruchu, ve znění pozdějšího předpisu

Zákon č. 22/1983 ř. zák., o vyvlastňování k úpravě asanačního obvodu královského hlavního města Prahy

Literatura

BLAŽEJ 1911 – Ladislav Blažej: Předmluva, in: Katalog výstavy zahradních měst, Praha, 1911

BROŽ 1921 – Josef BROŽ: Přehledná mapa Velké Prahy s průvodcem a popisem všech obcí v ní zahrnutých, Praha, 1921

BRŮHOVÁ 2018 – Klára Brůhová: Pražské vize – Fantastické stavby, které nikdy nevznikly, Praha, 2018

DRNEK 2017 – Kryštof Drnek: Nerealizovaná Praha – Historický vývoj neuskutečněné regulace a urbanizace Prahy a souvisejících stavebních projektů v 1. polovině 20. století (disertační práce na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze), Praha, 2017

FIERLINGER/KUBÍČEK/CMUNT 1924 – Otokar Fierlinger/Alois Kubíček/O. Cmunt: Ebenezer Howard, in: Zahradní města budoucnosti, Praha, 1924

FLEGL 2000 – Michal Flegl: Ořechovka – Od vinice přes barokní zahradu k zahradní čtvrti, Praha, 2000

- HALL 2014 – Peter Hall: Cities of tomorrow – An intellectual history of urban planning and design since 1880, West Sussex, 2014
- HANSL 1899 – František Hansl: Smíchovsko a Zbraslavsko, Praha, 1899
- HAVLOVÁ/LUKEŠ/SVOBODA 1999 – Praha 1891-1918 – Kapitoly o architektuře velkoměsta, Praha, 1999
- HEXNER/ZAJÍC 2017 – Michal Hexner/Josef Zajíc: Cenné a pozoruhodné urbanistické soubory – Územně analytické podklady hlavního města Prahy, Praha, 2017
- HNÍDKOVÁ 2021 – Vendula Hnídková: Lost in Translation? The Idea of the Garden City and its Migration to the Czech Lands, 1900–1938, Praha, 2021
- HOLEC 1996 – František Holec: Kronika královské Prahy a obcí sousedních, díl IV., Praha, 1891
- HOUŠKOVÁ 2005 – Daniela Houšková: Hanspaulka I. Historie, vzpomínky, zajímavosti, Praha, 2005
- HOUŠKOVÁ 2006 – Daniela Houšková: Hanspaulka II. Historie, vzpomínky, zajímavosti, Praha, 2006
- HOWARD 1924 – Ebenezer Howard: Zahradní města budoucnosti, Praha, 1924
- HRŮZA 1965 – Jiří Hrůza: Teorie města, Praha, 1965
- HRŮZA 1967 – Jiří Hrůza: Města utopistů, Praha, 1967
- HRŮZA 1977 – Jiří Hrůza: Slovník soudobého urbanismu, Praha, 1977
- HRŮZA 1989 – Jiří Hrůza: Město Praha, Praha, 1989
- HRŮZA 1999 – Jiří Hrůza: Praha v plánech a projektech – Od středověku po současnost, Praha, 1999
- HRŮZA 2003 – Jiří Hrůza: Urbanismus světových velkoměst, Praha, 2003
- HRŮZA 2007 – Jiří Hrůza: Vývoj urbanismu II. díl, Praha, 2007
- HRŮZA 2011 – Jiří Hrůza: Stavitelé měst, Praha, 2011
- HRŮZA 2014 – Jiří Hrůza: Svět měst, Praha, 2014
- HÜBSCHMANN 1940 – Bohumil Hübschmann: Praha současná, in: Jak rostla Praha, I. díl, Praha, 1940
- CHAMBERS 1921 – Sir Thomas Chambers: Předmluva, in: Garden cities of To-morrow, Londýn, 1921
- KOULA 1931 – Jan Emil Koula: Obytný dům dneška, Praha, 1931
- KŘÍŽOVÁ 2010 – Alexandra Křížová: Meziválečná architektura Střešovic, Praha, 2010.
- LAŠŤOVKA 1997 – Marek Lašťovka: Pražský uličník, I. díl, Praha, 1997
- LAŠŤOVKA 1997 – Marek Lašťovka: Pražský uličník, II. díl, Praha, 1998

- LUKEŠ 2012 – Zdeněk Lukeš: Praha moderní I: Velký průvodce po architektuře let 1900-1950/Historické centrum, Praha, 2012
- LUKEŠ 2013 – Zdeněk Lukeš: Praha moderní II: Velký průvodce po architektuře let 1900-1950/Levý břeh Vltavy, Praha, 2013
- NOVÝ 2021 – Otakar Nový: Česká architektonická avantgarda, Praha, 2021
- POCHE 1978 – Emanuel Poche: Praha našeho věku, Praha, 1978
- POCHE 2001– Emanuel Poche: Prahou krok za krokem, Praha, 2001
- PRIX 2017 – Dalibor Prix (ed.): Umělecké památky Prahy – Velká Praha M-Ž, Praha, 2017.
- REISENAUER 1982 – Robert Reisenauer: Co je co? I. díl, Praha, 1982
- SEMOTANOVÁ/SYNEK 2007 – Eva Semotanová/Jaroslav Synek: Česko – Ottův historický atlas, Praha, 2007
- SCHULTZ 2016 – Christian Norberg-Schultz: Principy moderní architektury, Londýn, 2016
- STAŇKOVÁ/ŠTURSA/VODĚRA 1991 – Jaroslava Staňková/Jiří Štursa/Svatopluk Voděra: Pražská architektura – Významné stavby jedenácti století, Praha, 1991
- STÁTNÍ REGULAČNÍ KOMISE 1931 – Státní regulační komise: Regulační plán, Praha, 1931
- STERN 2013 – Robert Stern: Paradise planned – The Garden suburb and the modern city, New York, 2013
- ŠVÁCHA 1995 – Rostislav Švácha: Od moderny k funkcionalismu, Praha, 1995
- TOMEK 1891 – Wacław Wladiwoj Tomek: Dějepis města Prahy, Praha, 1891
- ULRICH 2005 – Petr Ulrich (ed.): Slavné vily Prahy 5, Praha, 2005
- ULRICH 2009 – Petr Ulrich (ed.): Great buildings of Prague 6, Praha, 2009
- ULRICH 2017 – Petr Ulrich (ed.): Slavné vily Prahy 6 – Bubeneč, Praha, 2017
- ULRICH 2020 – Petr Ulrich (ed.): Slavné vily Prahy 6 – Hanspaulka, Praha, 2020
- VARYŠOVÁ 2013 – Eliška Varyšová: Osada Baba – historie a současnost, (bakalářská práce na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze), Praha, 2013
- VLČEK 2004 – Pavel Vlček (ed.): Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách, Praha, 2004
- VLČEK 2011 – Pavel Vlček (ed.): Umělecké památky Prahy A-L, Praha, 2012
- VOLFOVÁ 2017 – Kateřina Volfová: Záběhlíci a Zahradní Město: urbanistický a architektonický vývoj, (diplomová práce na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze), Praha, 2017
- ZÁKREJS 1922 – Vladimír Zákrejs: Praha budoucí: Projekty zítřka, Praha, 1922

ZELINKA 1955 – Timoteus Čestmír Zelinka: Pražská předměstí: život za pražskou hradební zdí, Praha, 1955

Periodika

BALŠÁNEK 1917 – Antonín Balšánek: Levý břeh Vltavy – budoucnost Prahy, in: Architektonický obzor, Praha, 1917

BLAŽEJ 1912 – Ladislav Blažej: Zahradní předměstí Velké Prahy, in: Styl, Praha, 1912.

FLEGL 2005 – Michal Flegl: Architekt Alois Kubíček a Ořechovka, in: Břevnovan: Časopis pro občany Prahy 6, roč. 16, č. 3, Praha, 2005

HÜBSCHMANN 1936 – Bohumil Hübschmann: Jak Likvidovat revoluční zákon o Státní regulační komisi, Praha, in: Styl, roč. XX, Praha, 1936

JANÁK 1921 – Pavel Janák: Cesta k regulačnímu plánu Velké Prahy, in: Velká Praha, Praha, 1921

JEBAVÝ 2012 – Matouš Jebavý: Teorie zahradního města, příklady založení zahradních měst na počátku 20. století, vliv na současné zakládání městských čtvrtí, in: Katalog konference SZKT v Luhačovicích, Luhačovice, 2012

KUPKA 2009 – Jiří Kupka: Státní regulační komise a rozvoj Prahy, in: Urbanismus a územní rozvoj, ročník XII, č. 6, Praha, 2009

MACHOŇ 1940 – Ladislav Machoň: Poznámky k práci Státní regulační komise, in: Architektura, 8.I., Praha, 1940

NECHVÁTAL 2012 – Bořivoj Nechvátal: Záchranný archeologický výzkum na raně středověkém hradišti v Šárce, in: Archeologica historica, Praha 2012

STAVITEL 1919 – Soutěž rodinných domků na Vořechovce, in: Stavitel 1919_1920, Praha, 1919

STOCKAR 1912 – Rudolf Stockar: Město budoucnosti, in: Styl, Praha, 1912

STRAKOŠ 1998 – Martin Strakoš: Bohumil Hypšman, in: Architekt 3/98, Praha, 1998.

VAŠTA 1919 – Jaroslav Vašta: Soutěžný návrh rodinných domků na Vořechovce, in: Stavitel 1919-1920, Praha, 1919

ZÁKREJS 1912 – Vladimír Zákrejs: Zahradní město u nás, in: Styl, Praha, 1912

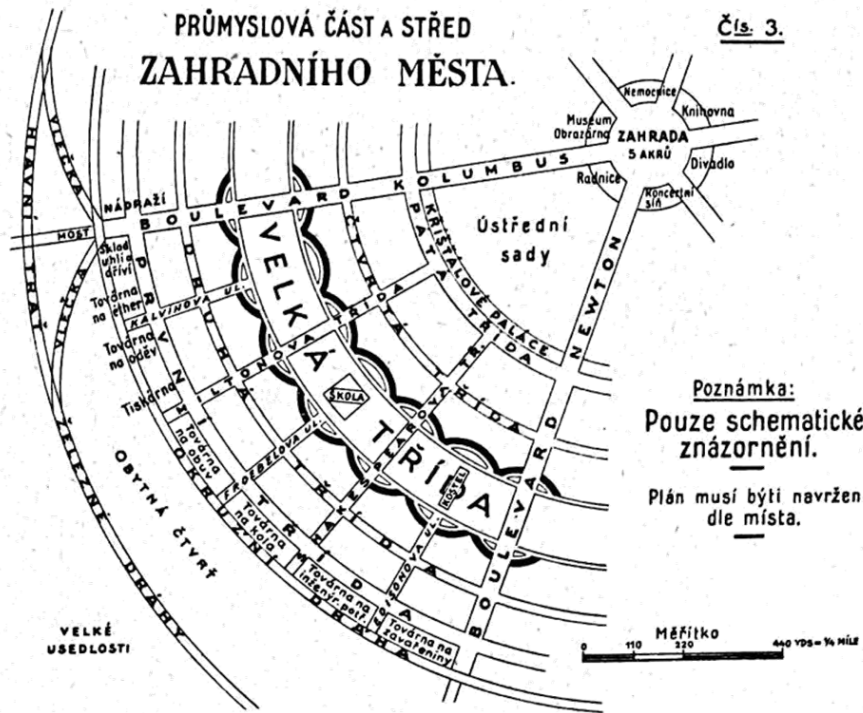
Internetové odkazy

DOSTALÍK 2011 – Jan Dostálík: Vladimír Zákrejs, in: Archiweb,
<https://www.archiweb.cz/vladimir-zakrejs>, vyhledáno 6.7.2021

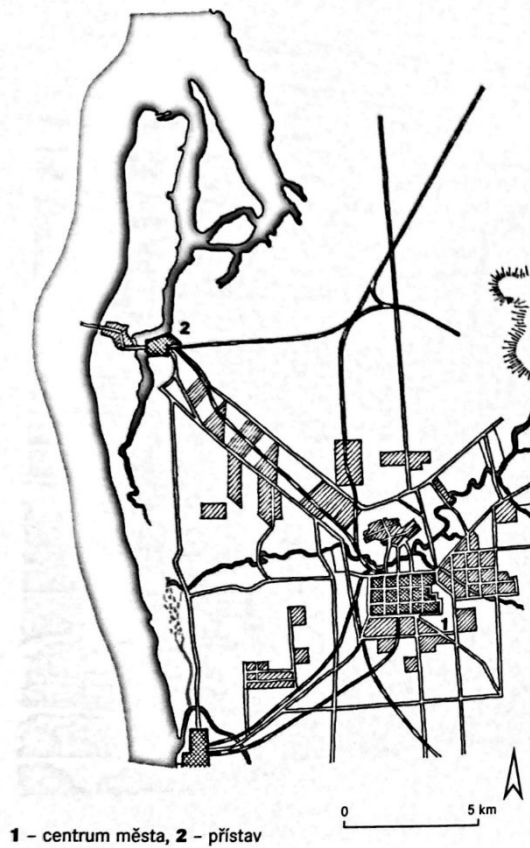
RYSKA 2014 – Petr Ryska: Hanspaulka, in: Praha neznámá, 1.část,
<https://www.prahaneznama.cz/praha-6/dejvice/hanspaulka-1-cast/>, vyhledáno 20.7.2021

RYSKA 2014 – Petr Ryska: Hanspaulka, in: Praha neznámá, 2. část,
<https://www.prahaneznama.cz/praha-6/dejvice/hanspaulka-2-cast/>, vyhledáno 20.7.2021

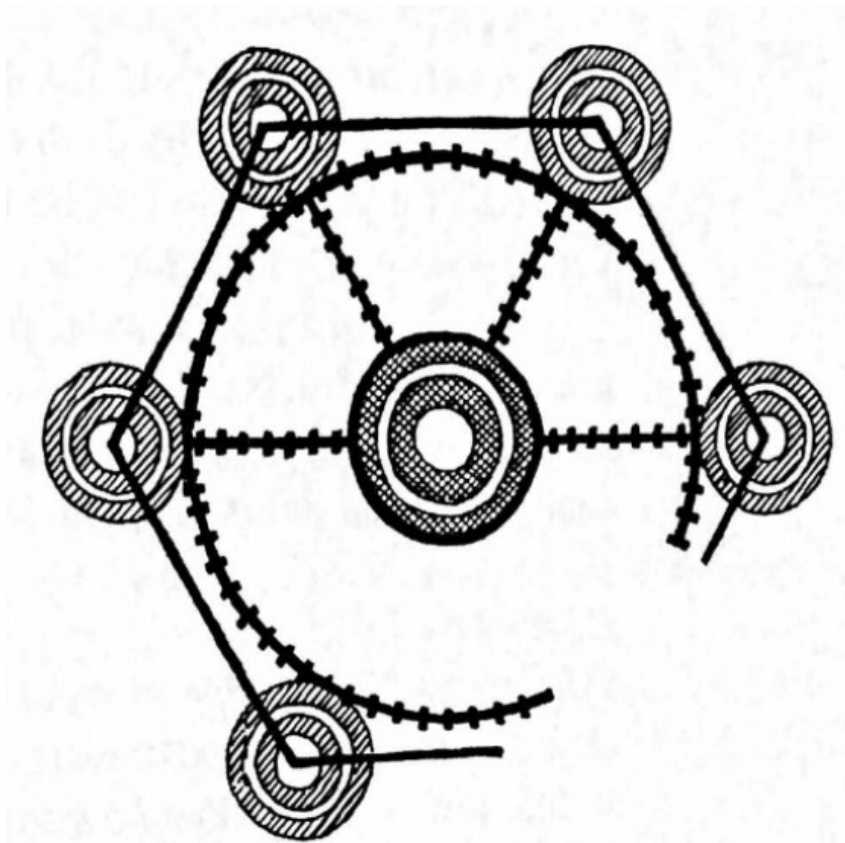
VORLÍK 2010 – Petr Vorlík: Anotnín Engel: Hledání nadčasové formy, in: Earch,
<https://www.earch.cz/cs/antonin-engel-hledani-nadcasove-formy>, vyhledáno 28.7.2021

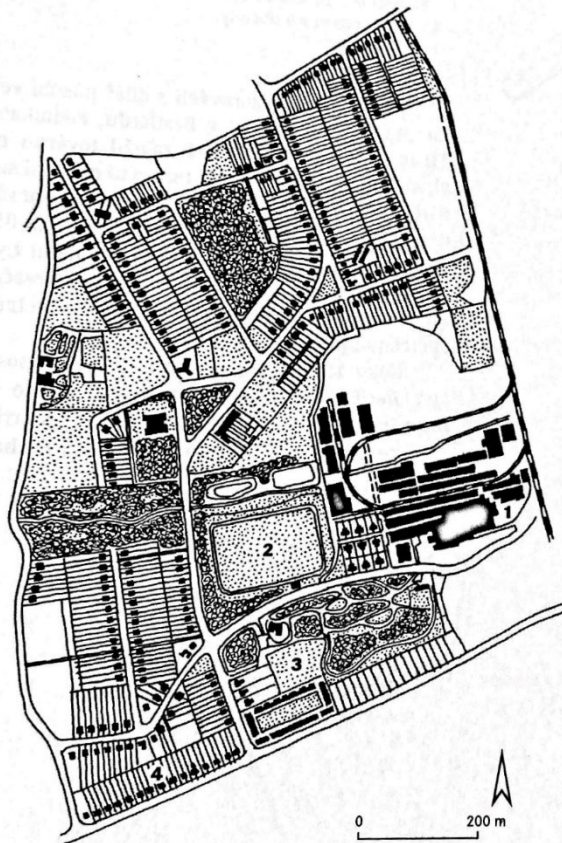
3. Průmyslová část a střed zahradního města, Garden city of To-morrow, Ebenezer Howard, 1902

4. Schéma města Adelaide, Austrálie, G. S. Kingston, 1836

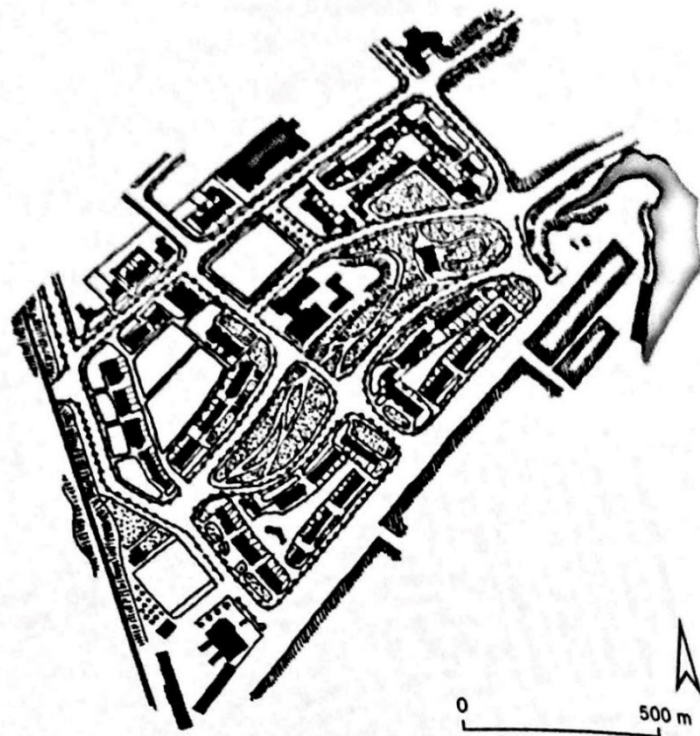

5. **Diagram satelitního města, Garden city of To-morrov Ebenezer Howard, 1902**

1 - továrna, **2** - rekreace pro muže, **3** - rekreace pro ženy,
4 - bydlení pro důchodce

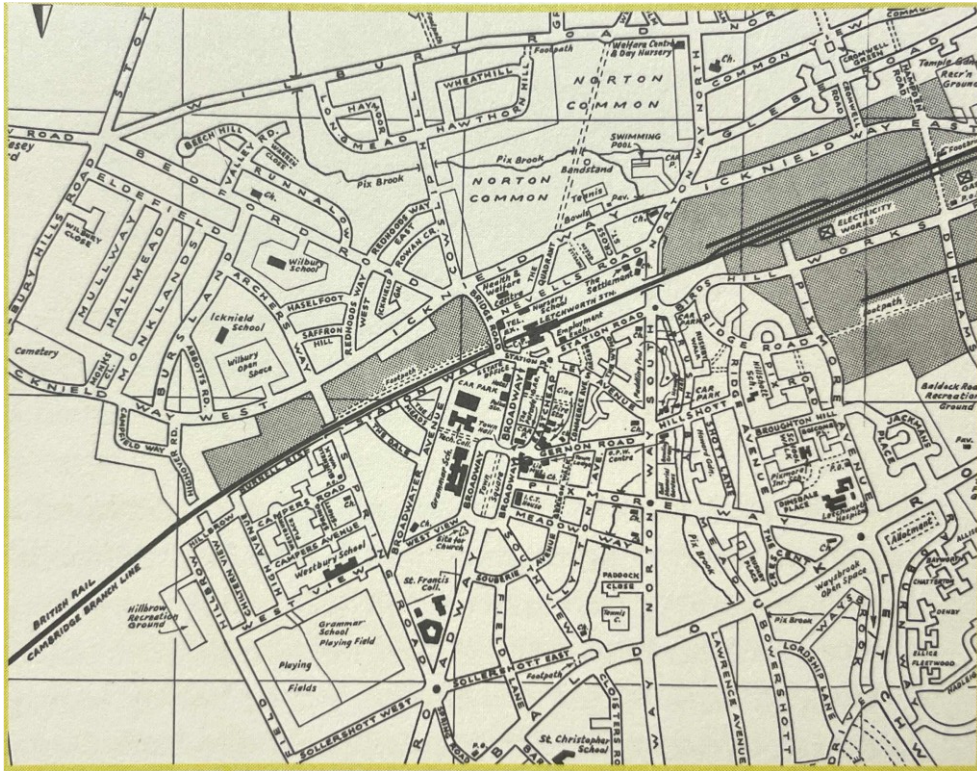
6. **Bournville, Anglie, G. Cadbury, 1893**

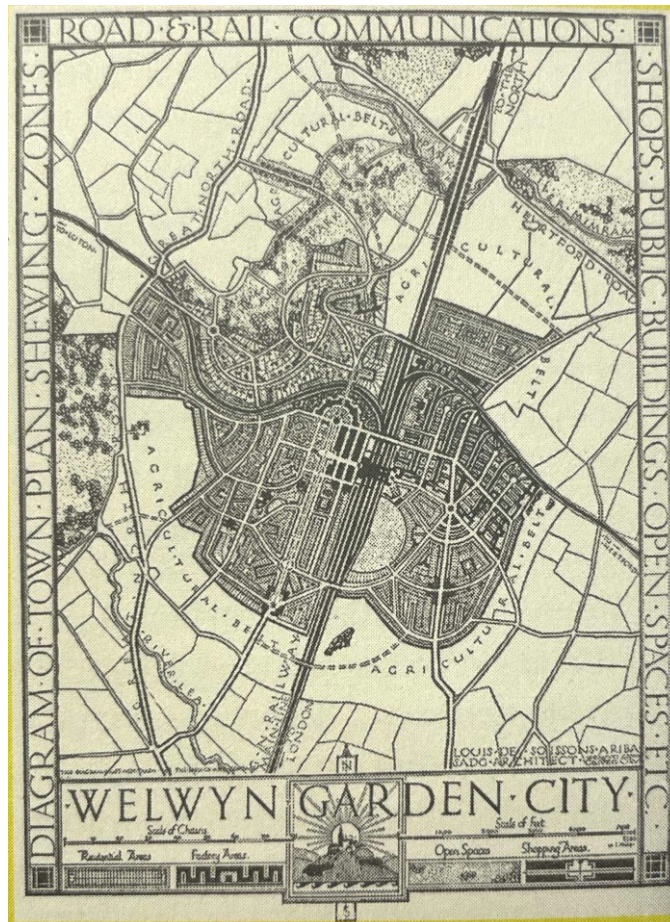
7. Port Sunlight, Anglie, W. Lever, 1887

8. Letchworth, Anglie, Raymond Unwin, B. Parker, 1903

9. Detail plánu města Letchowrth, Anglie, Raymond Unwin, B. Parker, 1903

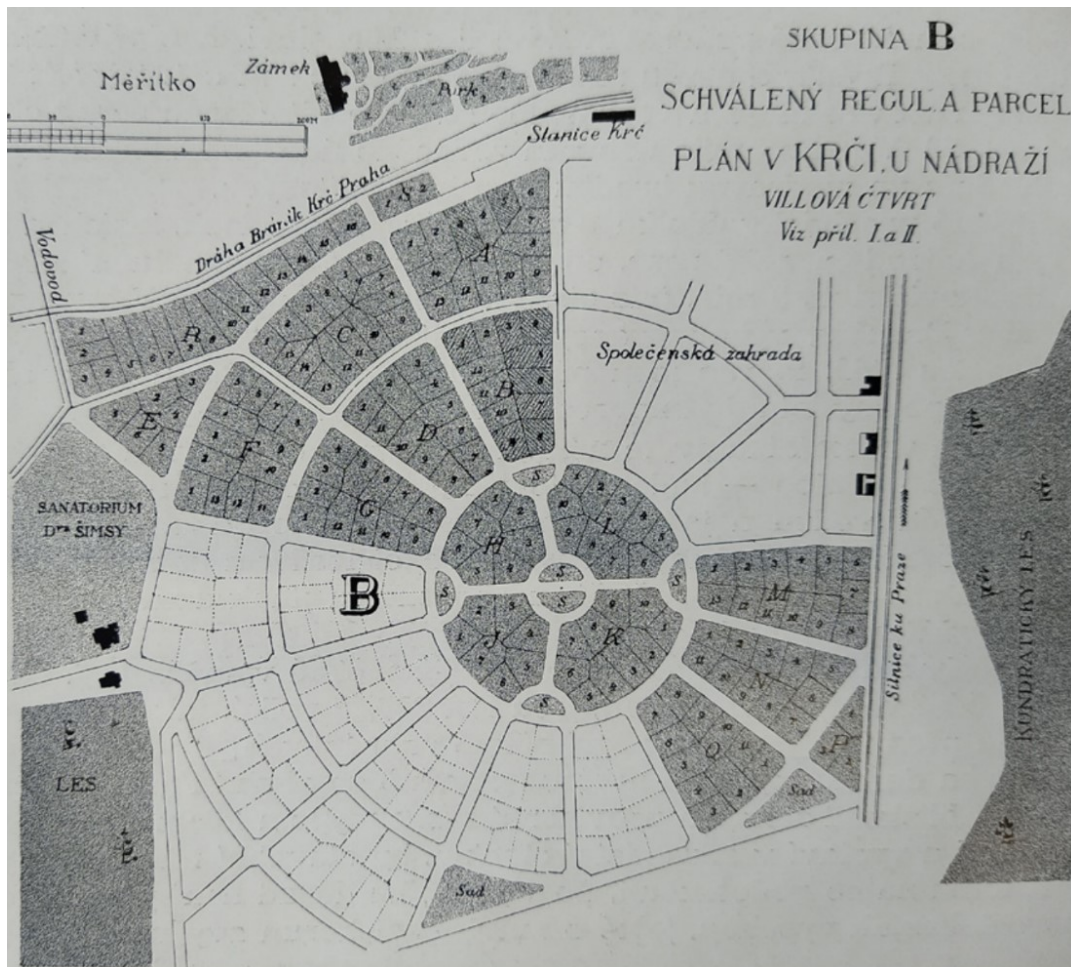
10. Welwyn, Anglie, Louis Emanuel de Siossons, 1920

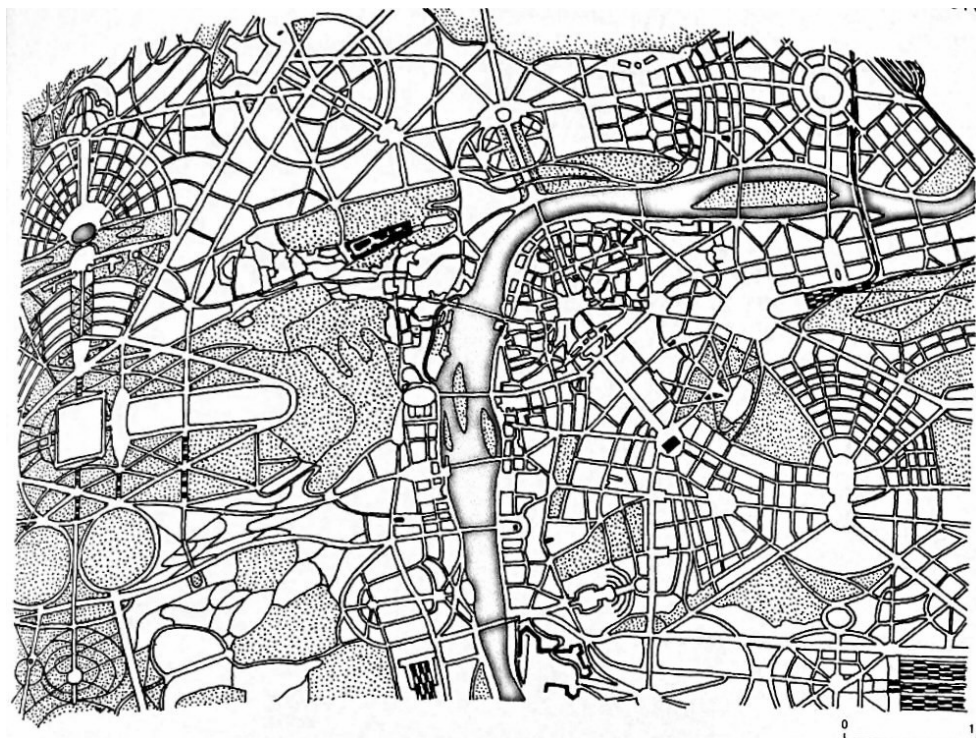
11. Detail plánu města Welwyn, Anglie, Louis Emanuel de Siossons, 1920

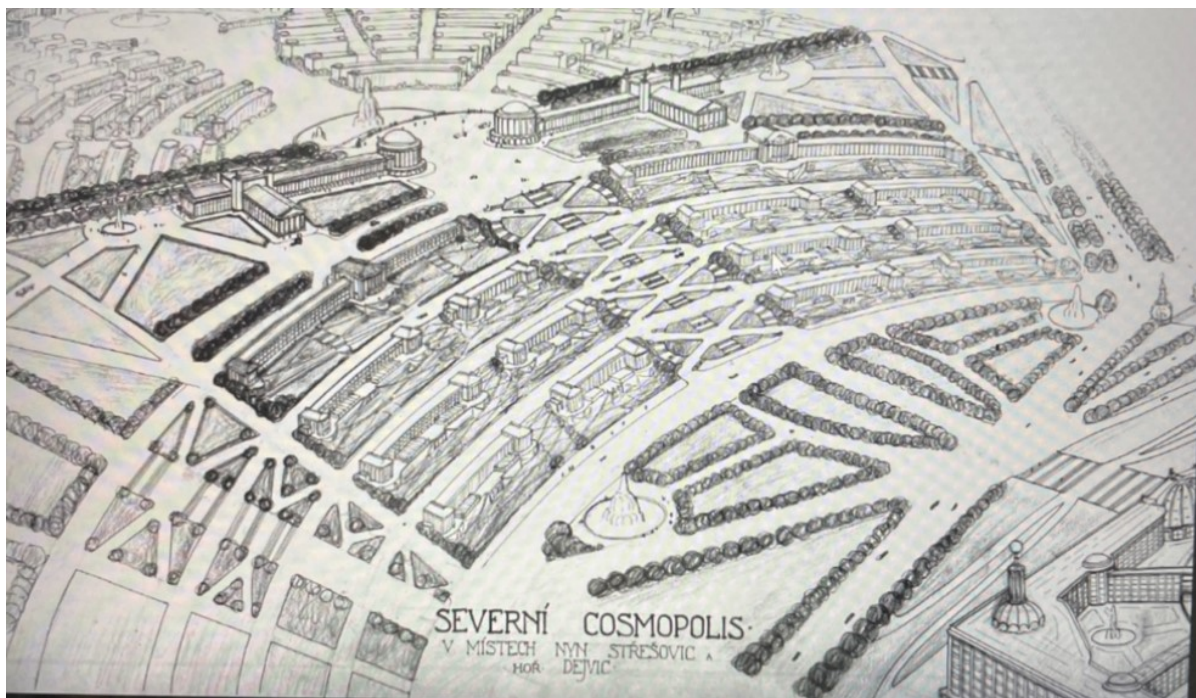
12. Hellerau, Německo, Richard Riemerschmid, 1909

13. Zahradní město v Bráníku a Krčíně u Prahy, František Matějovský, 1911

14. Ideální Velká Praha, centrum, Max Urban, 1919

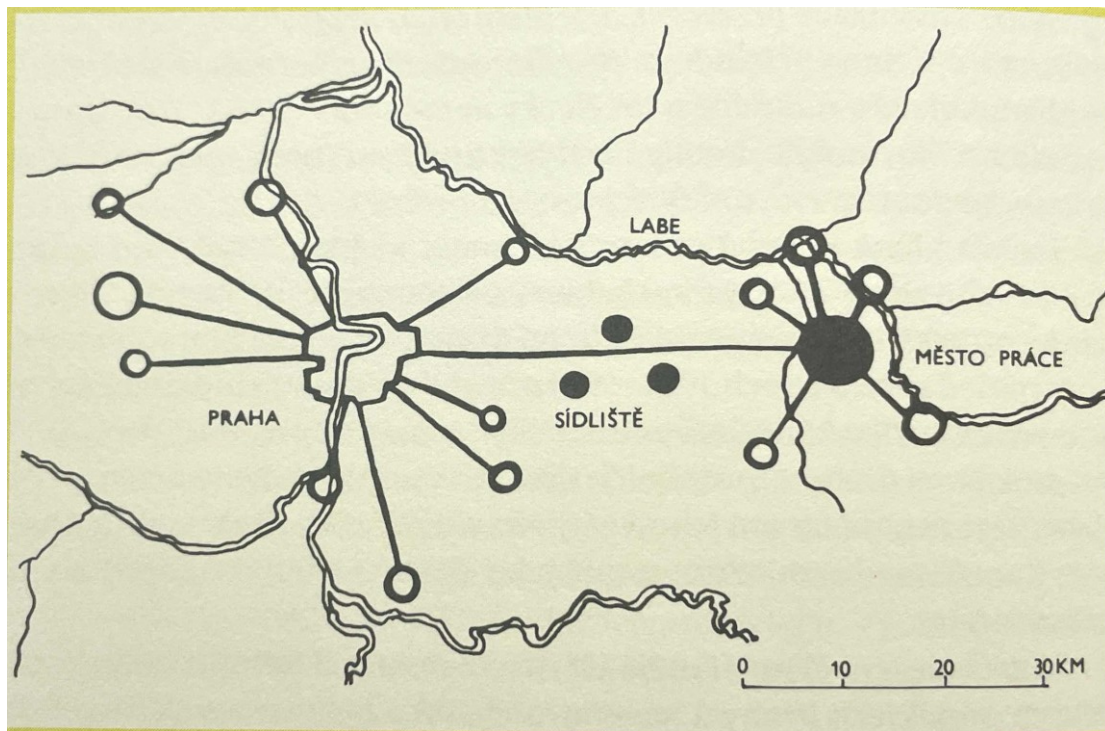
15. Severní Cosmopolis, severozápadní sektor, Ideální plán Velké Prahy, Max Urban, 1919

STATISTIKA VELKÉ PRAHY.
Dle sčítání lidu dne 15. února 1921.

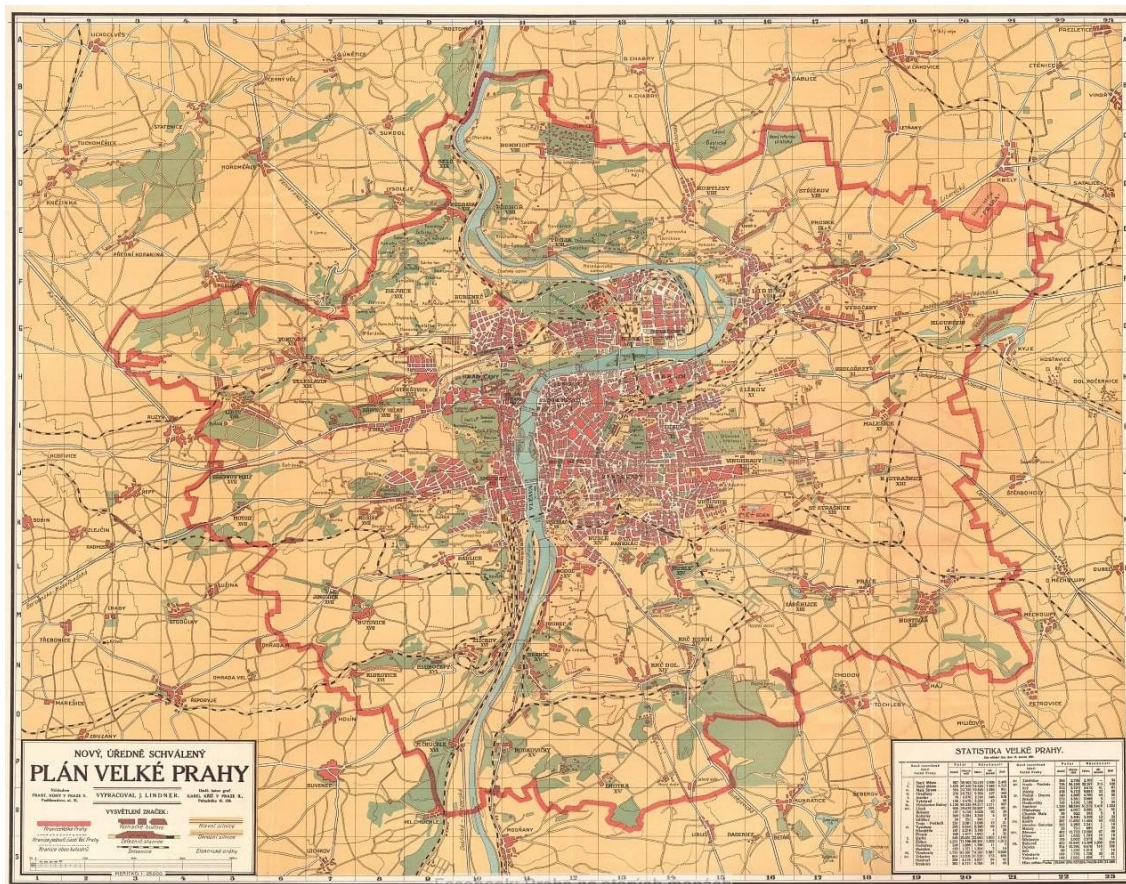
Nově rozvržené části Velké Prahy		Počet		Národnosti			Nově rozvržené části Velké Prahy		Počet		Národnosti		
		domů	obyvatelů	člov.	německé	jiné			domů	obyvatelů	člov.	německé	jiné
I.	Staré Město . . .	907	35 503	30.103	2.905	2.495	XIII.	Záběhlice . . .	265	2.736	2.702	—	34
II.	Nové Město . . .	1.829	87.329	74.925	7.682	4.712	XIV.	Nusle - Pankrác .	725	34.160	33.297	315	548
III.	Malá Strana . . .	584	22.780	19.845	1.984	951		Krč . . .	313	3.723	3.615	41	67
IV.	Hradčany . . .	276	10.732	9.956	427	349		Michle . . .	438	9.172	9.051	32	89
V.	Josefov . . .	78	4.070	2.796	646	628	XV.	Podolí - Dvorce .	240	4.800	4.700	44	56
VI.	Vyšehrad . . .	136	5.470	5.359	43	68		Bráník . . .	272	3.581	3.565	5	11
VII.	Holešovice-Bubny	1.120	46.335	44.217	1.211	907		Hodkovičky . . .	126	1.156	1.129	2	25
VIII.	Libeň . . .	906	29.679	28.807	391	481	XVI.	Smíchov . . .	1.339	56.249	51.515	3.410	1.324
	Bohnice . . .	197	3.150	3.028	92	30		Hlubočepy . . .	209	4.067	3.985	31	51
	Kobylisy . . .	245	3.384	3.346	5	33		Chuchle Malá . .	39	602	592	5	5
	Střížkov . . .	34	351	345	—	6		Radlice . . .	138	3.406	3.359	13	33
IX.	Troja - Podhoří .	231	2.081	2.048	12	21	XVII.	Košíře . . .	297	11.630	11.465	43	122
	Vysočany . . .	295	8.554	8.290	89	175		Jinonice - Butovice	255	2.260	2.241	1	18
	Hloubětín . . .	187	3.219	3.186	4	29		Motoly . . .	33	722	685	7	30
	Prosek . . .	108	1.977	1.943	4	30	XVIII.	Břevnov . . .	492	12.752	12.586	67	99
X.	Karlín . . .	545	25.051	22.043	1.863	1.145		Liboc . . .	201	1.828	1.793	19	16
XI.	Žižkov . . .	1.271	71.766	69.251	1.202	1.313		Střešovice . . .	185	3.663	3.573	36	54
	Hrdlořezy . . .	126	1.806	1.788	11	7	XIX.	Bubeneč . . .	422	15.830	14.289	1.006	535
	Malešice . . .	150	1.371	1.354	3	14		Dejvice . . .	354	10.398	9.576	516	306
XII.	Vinohrady . . .	1.750	83.367	74.180	5.567	3.620		Sele . . .	90	1.229	1.213	2	14
XIII.	Vršovice . . .	668	33.008	31.539	573	896		Veselavín . . .	169	1.779	1.728	30	21
	Hostivař . . .	268	3.138	3.037	59	42		Vokovice . . .	149	2.021	1.999	7	15
	Strašnice . . .	382	4.773	4.700	24	49		Hlav. město Praha	19.044	676.657	624.744	30.429	21.484

Facebook: Praha na starých mapách

16. Statistika Velké Prahy, přehledná mapa Velké Prahy, Josef Brož, 1921

17. Paralelní Praha, Praha budoucí: Projekty zítřka, Vladimír Zákrejs, 1922

18. Plán Velké Prahy, Josef Brož, 1921

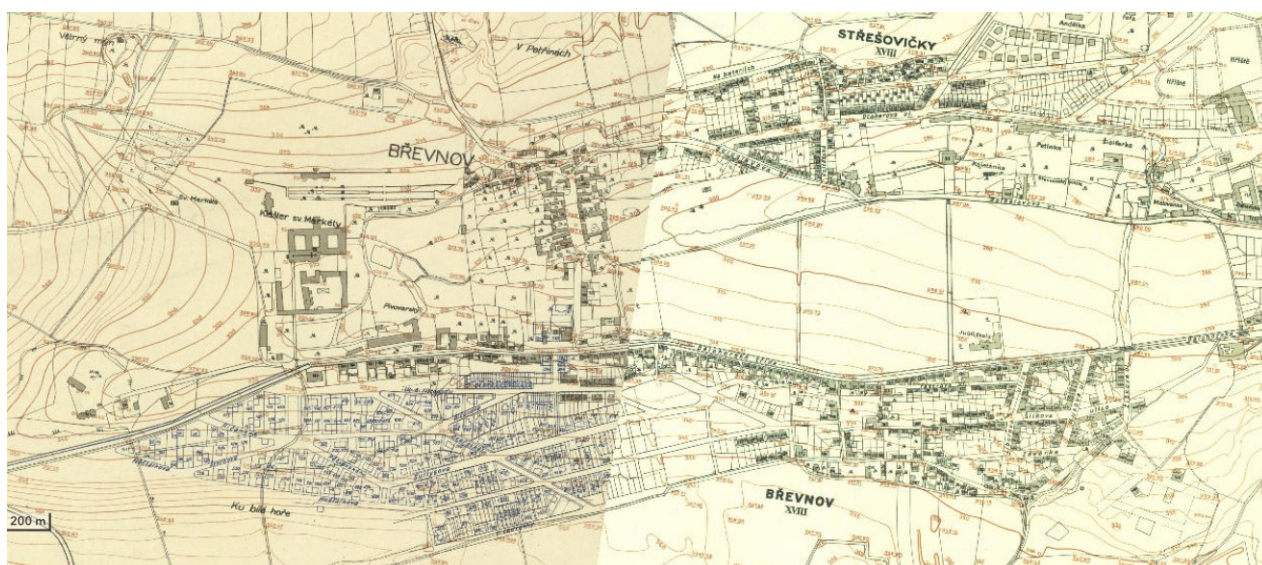
19. Detail severozápadního sektoru, plán Velké Prahy, Josef Brož, 1921

20. Dejvice a Letenská pláň, Severozápadní sektor, Výškopisný plán hlavního města Prahy s okolím 1920-1924, Stavební úřad hlavního města Prahy, Odbor 1

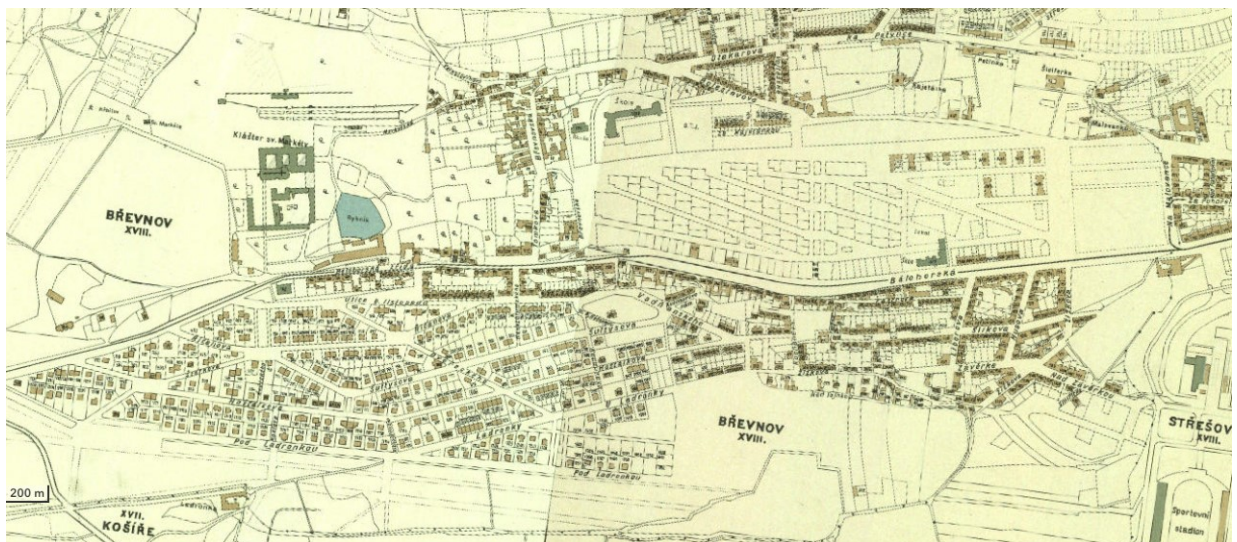
21. Širší území severozápadního sektoru, Výškopisný plán hlavního města Prahy s okolím 1920-1924, Stavební úřad hlavního města Prahy, Odbor 1

22. Břevnov, Severozápadní sektor, Výškopisný plán hlavního města Prahy s okolím 1920-1924, Stavební úřad hlavního města Prahy, Odbor 1

23. **Liboc**, Severozápadní sektor, Výškopisný plán hlavního města Prahy s okolím 1920-1924, Stavební úřad hlavního města Prahy, Odbor 1

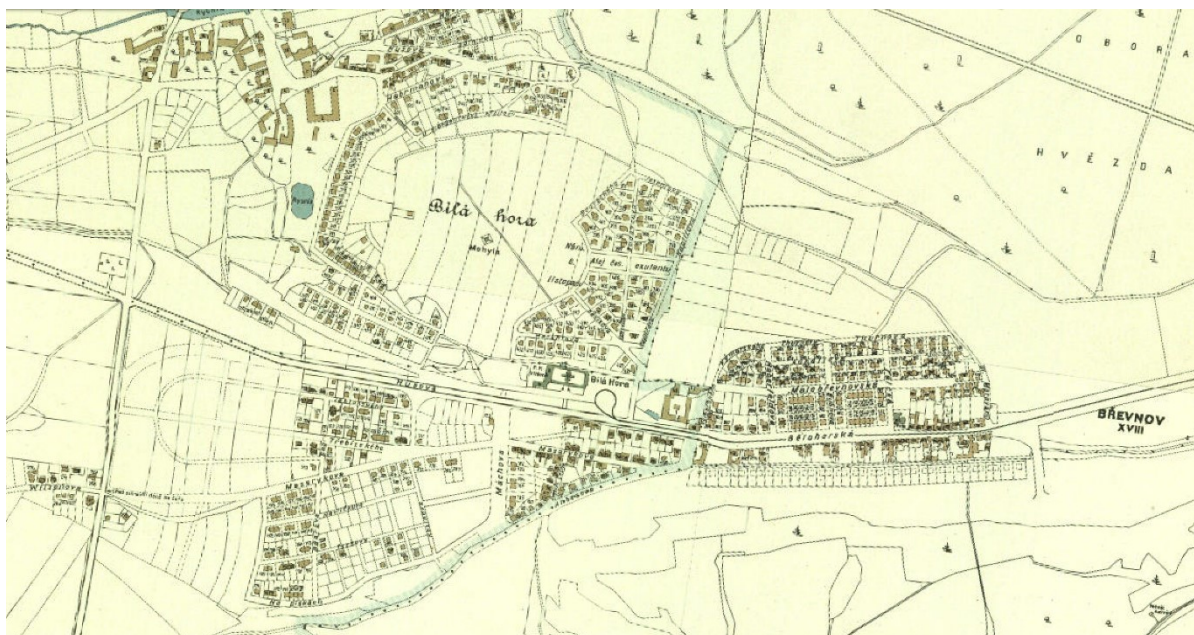
24. **Břevnov**, Severozápadní sektor, Orientační plán hlavního města Prahy s okolím 1938, měřický rada Ing. Pudr, zeměpisný ústav ministerstva vnitra

25. **Střešovice**, Severozápadní sektor, Orientační plán hlavního města Prahy s okolím 1938, měřický rada Ing. Pudr, zeměpisný ústav ministerstva vnitra

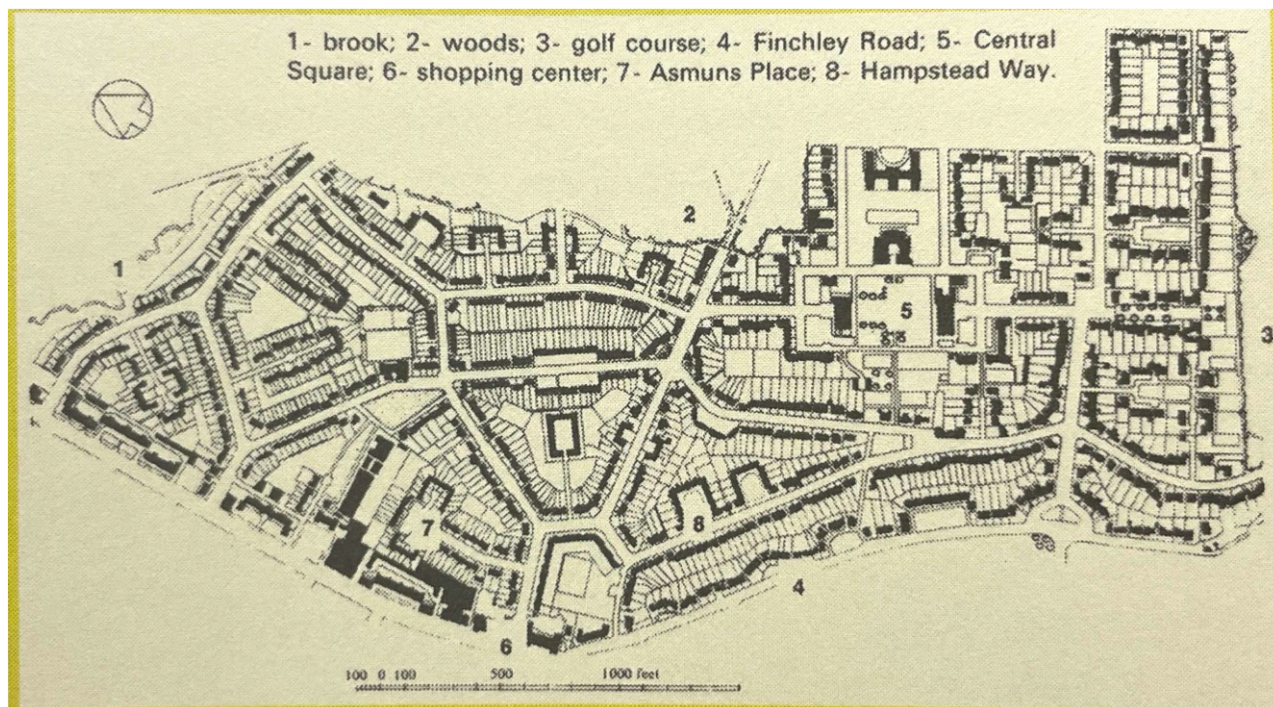
26. **Území Liboče a Ruzyně**, Severozápadní sektor, Orientační plán hlavního města Prahy s okolím 1938, měřický rada Ing. Pudr, zeměpisný ústav ministerstva vnitra

27. **Bílá hora**, Severozápadní sektor, Orientační plán hlavního města Prahy s okolím 1938, měřický rada Ing. Pudr, zeměpisný ústav ministerstva vnitra

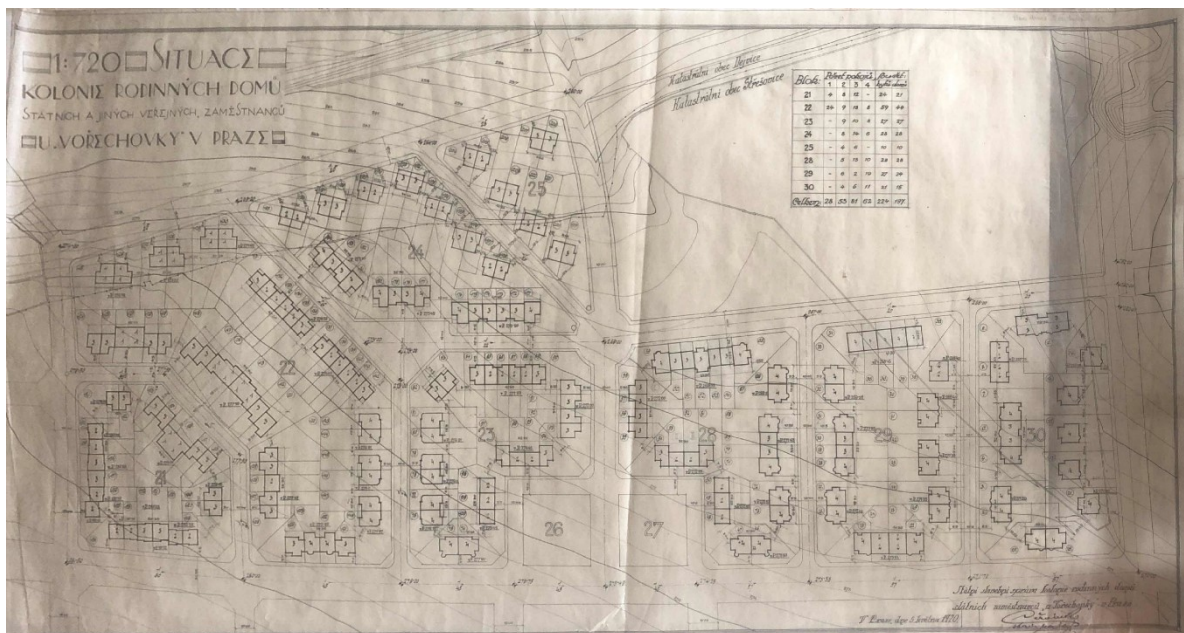
28. **Bubeneč**, Severozápadní sektor, Výškopisný plán hlavního města Prahy s okolím 1920-1924, Stavební úřad hlavního města Prahy, Odbor 1

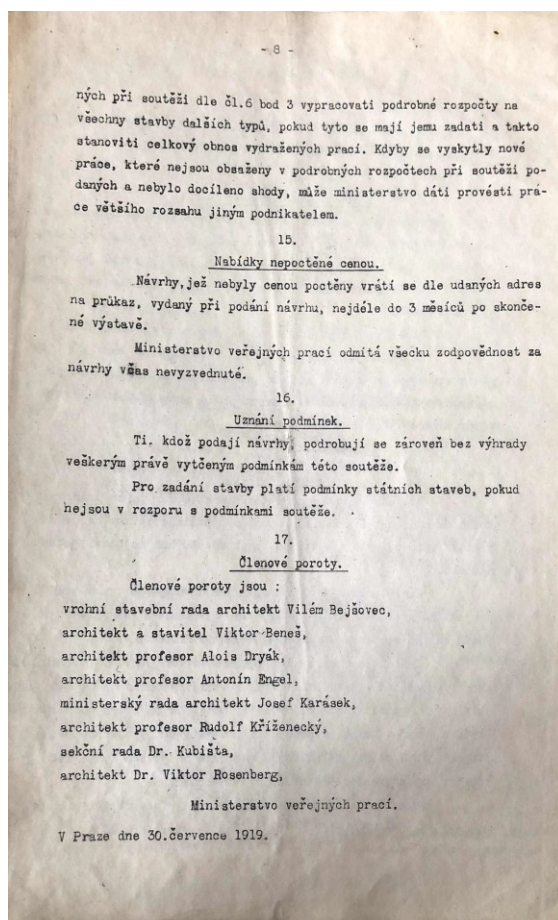
29. Hampstead, Anglie, Richard Barry Parker, 1905

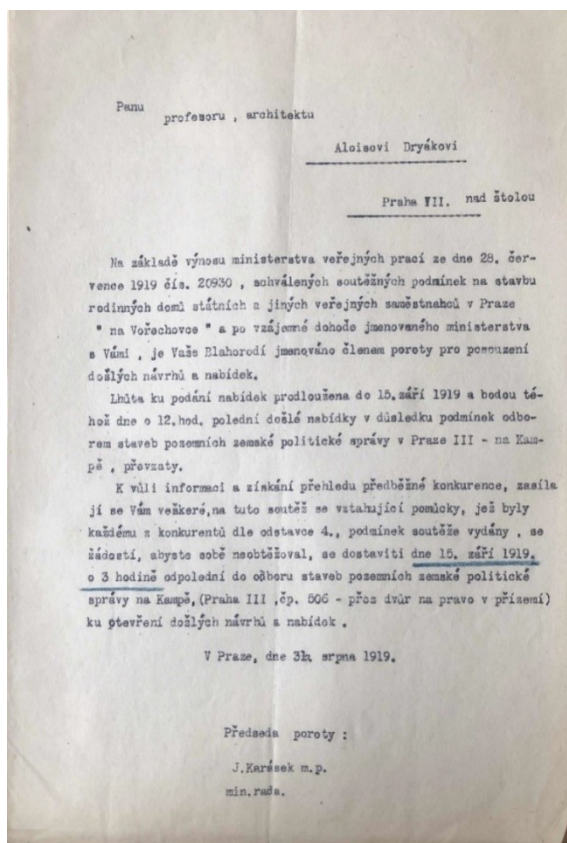
30. Území Střešovic, mapa Stabilního katastru, Český úřad zeměměřický a katastrální, Praha, 1842

31. Situační plán kolonie rodinných domů státních a jiných veřejných zaměstnanců u Vořechovky, Praha, Jaroslav Vondrák a Jan Šenkýř, 1919

32. Podmínky veřejné soutěže na podání projektů a nabídek pro stavbu rodinných domků na staveništi u Vořechovky, Praha, Ministerstvo veřejných prací, 1919

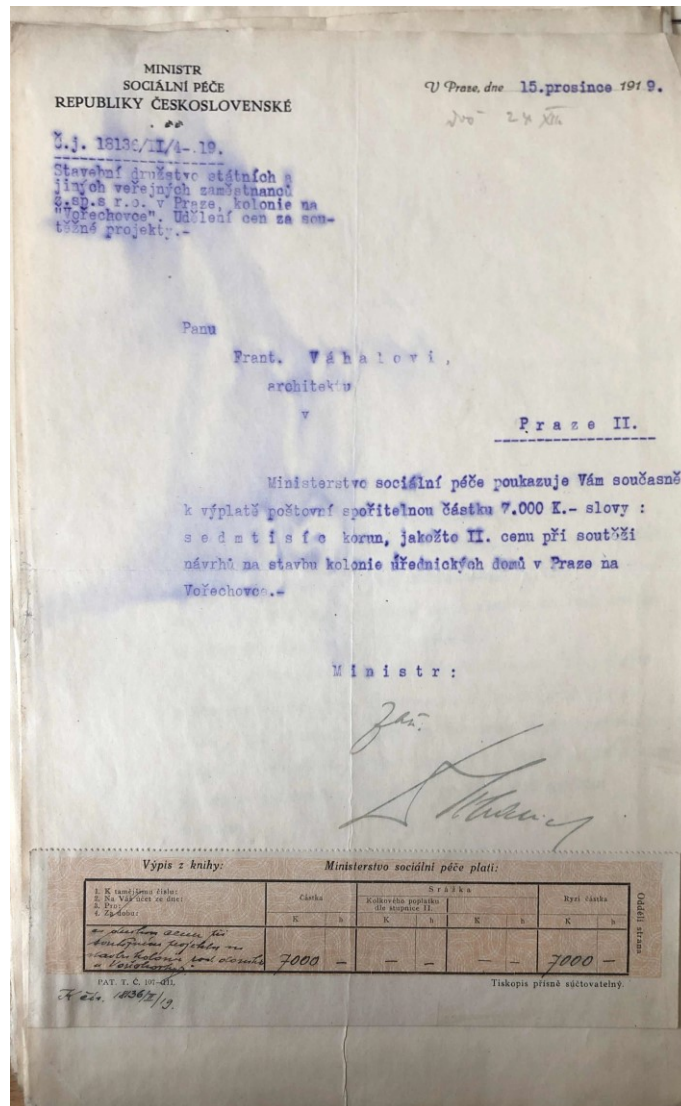
33. Dopis Josefa Karáska Aloisu Dryákovi, Praha, 1919

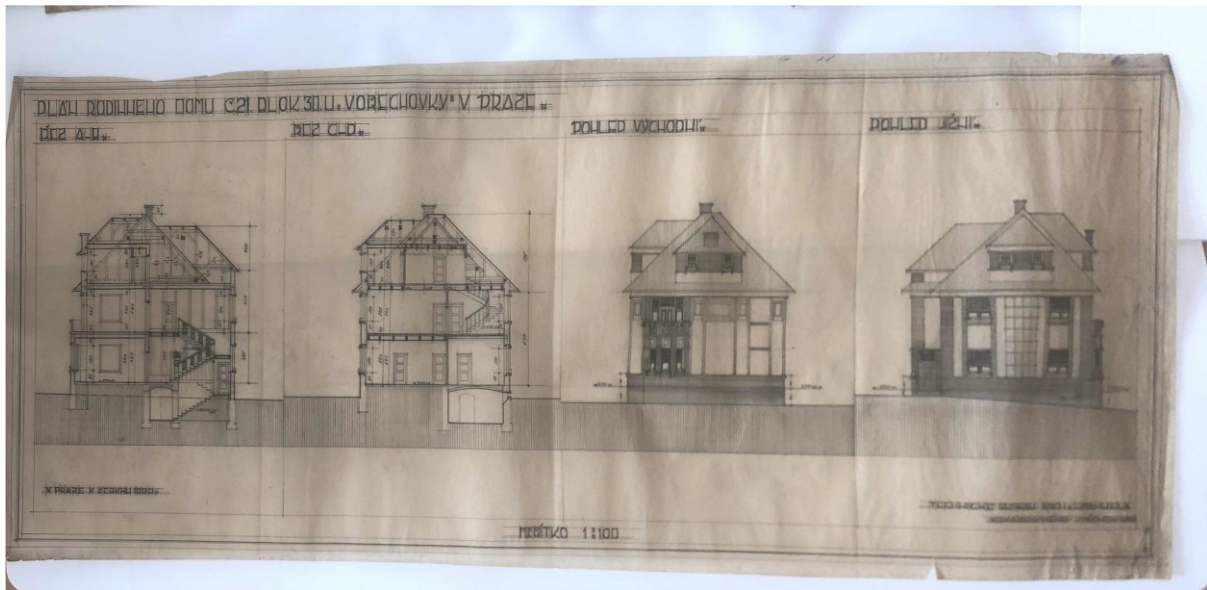
34. Fotografie domu v ulici Dělostřelecká, Ořechovka, neznámý autor a datace

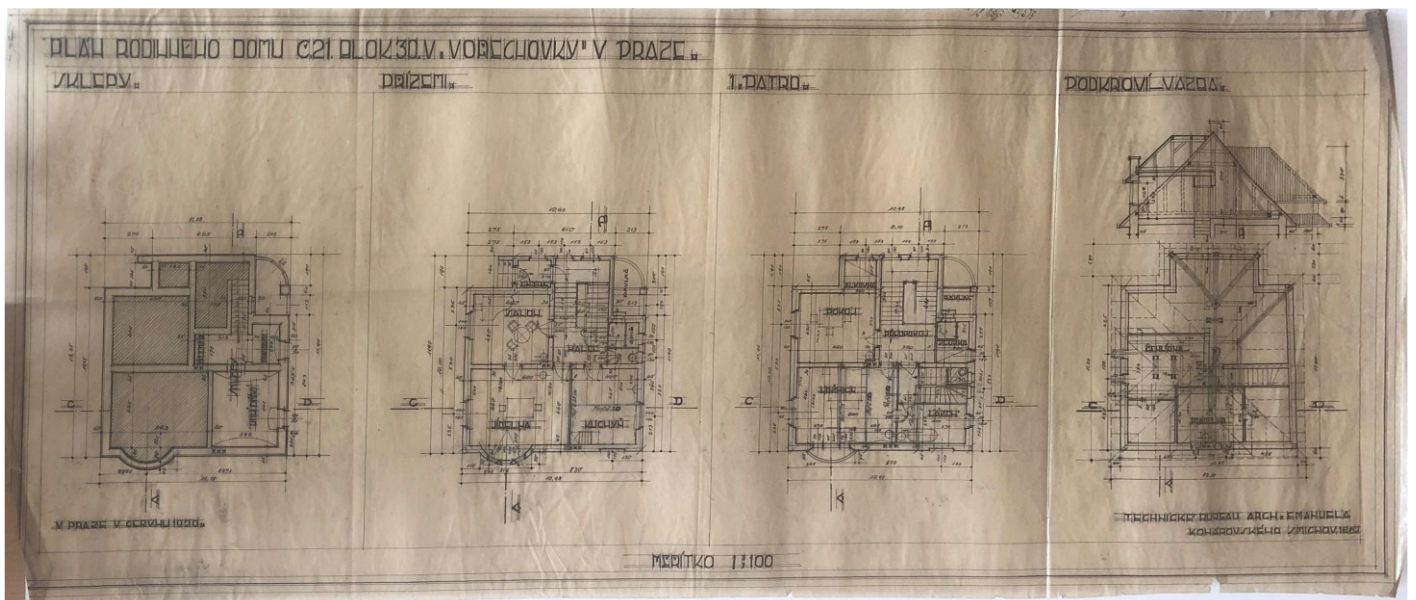
35. Území Ořechovky, Výškopisný plán hlavního města Prahy s okolím 1920-1924, Stavební úřad hlavního města Prahy, Odbor 1

36. Dopis Františku Vahalovi z Ministerstva sociální péče, Praha, 1919

37. Plán rodinného domu č. 21 bloku 30 u Vořechovky, pohled východní a jižní, řez A-B a C-D, Praha, Emanuel Konárovský, 1920

38. Plán rodinného domu č. 21 bloku 30 u Vořechovky, půdorys suterénu, přízemí, prvního patra a podkroví, Praha, Emanuel Konárovský, 1920

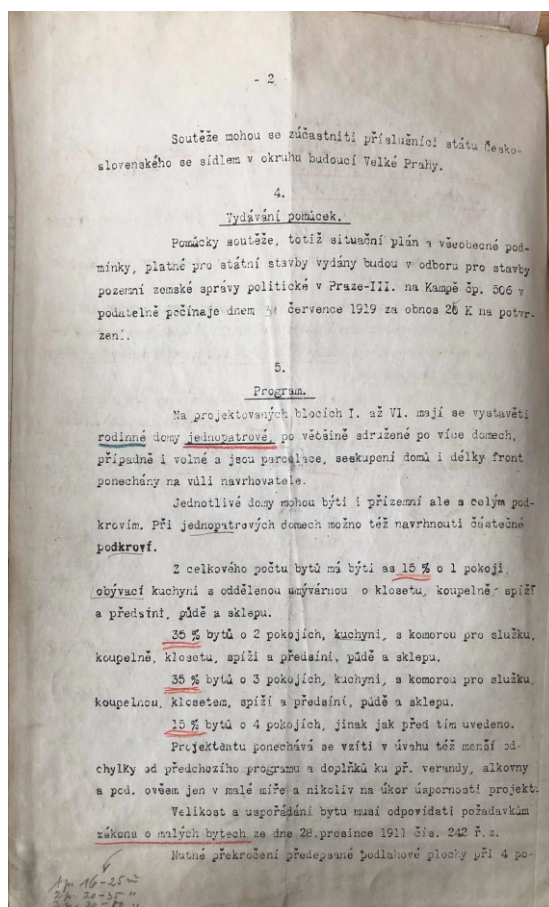
39. Fotografie ulice Lomená, Orechovka, neznámý autor a datace

40. Fotografie obchodního a společenského centra Orechovka, neznámý autor a datace

41. Fotografie ulice Západní, Ořechovka, neznámý autor a datace

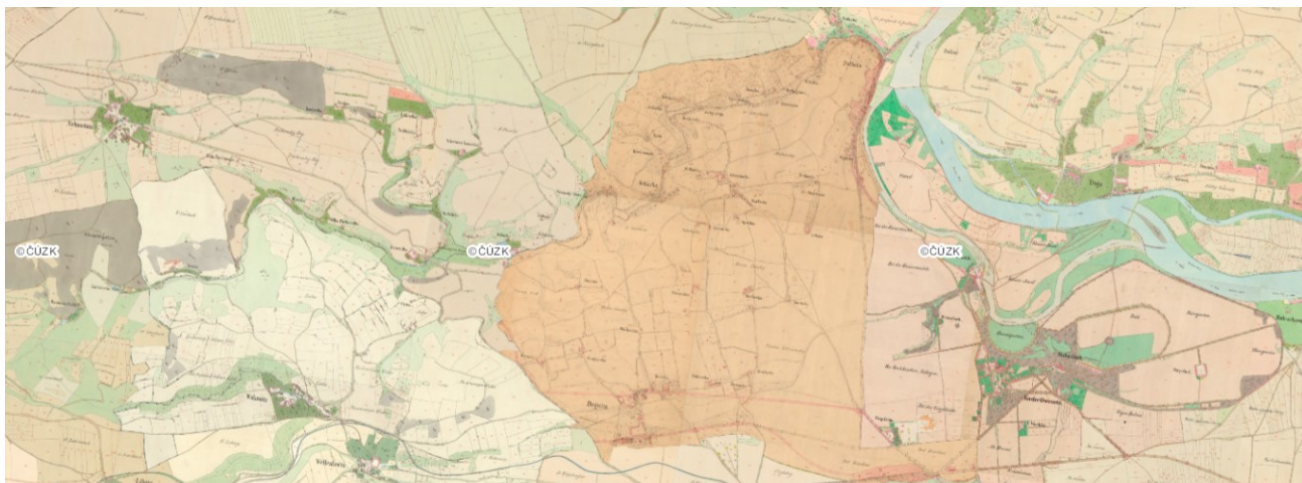
42. Podmínky veřejné soutěže na podání projektů a nabídek pro stavbu rodinných domků na staveništi u Vořechovky, Praha, Ministerstvo veřejných prací, 1919

43. Fotografie ulice Západní, Ořechovka, neznámý autor a datace

44. Území Ořechovky, Orientační plán hlavního města Prahy s okolím 1938, měřický rada Ing. Pudr, zeměpisný ústav ministerstva vnitra

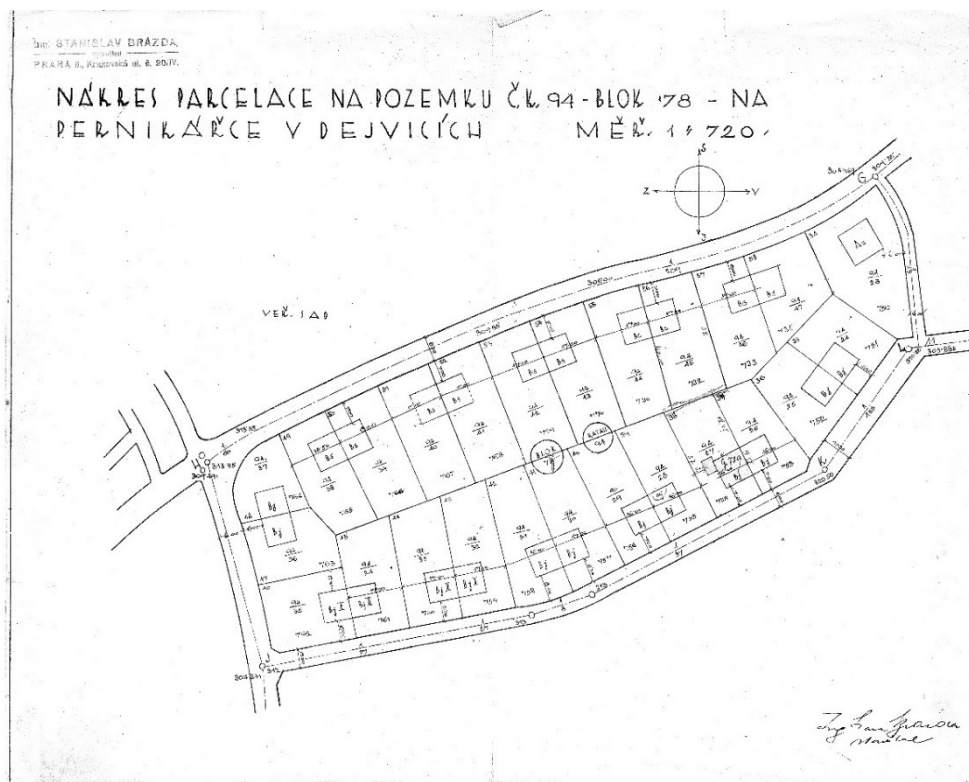
45. Území Hanspaulky, mapa Stabilního katastru, Český úřad zeměměřický a katastrální, Praha, 1842

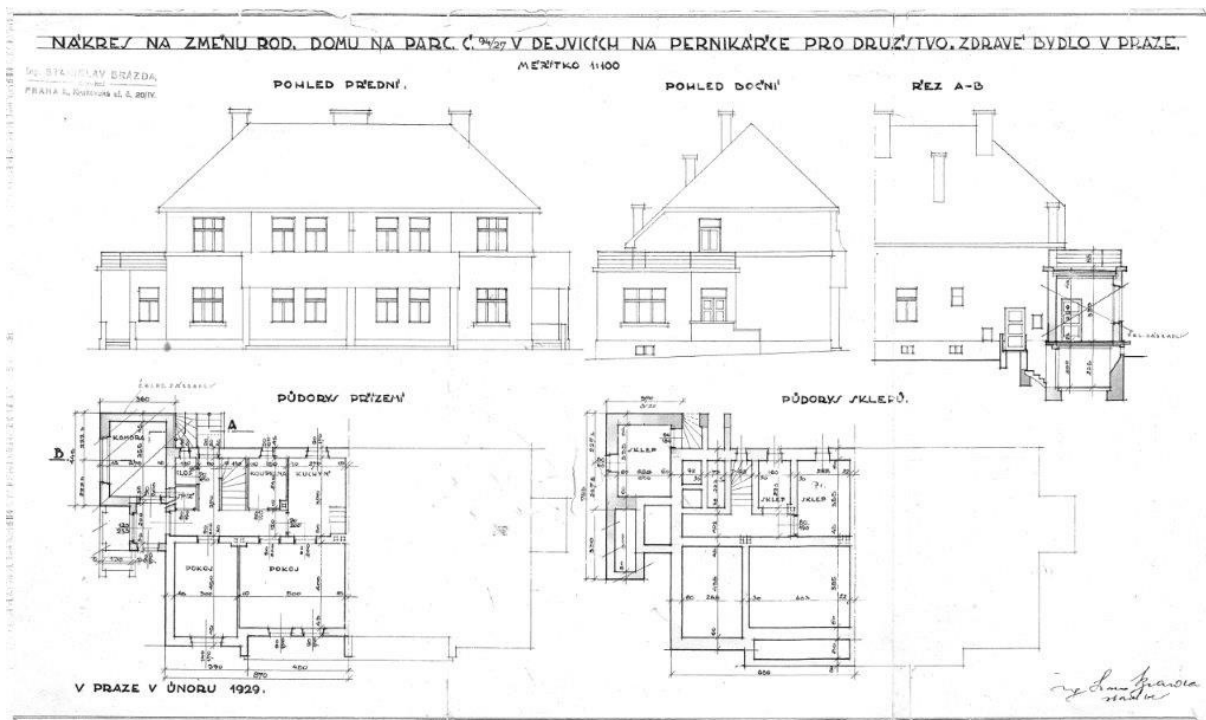
46. Území Hanspaulky, Výškopisný plán hlavního města Prahy s okolím 1920-1924, Stavební úřad hlavního města Prahy, Odbor 1

47. Návrh na úpravu a zastavení území dejvického severně od silnice Velvarské ke svahům Horní Šárky, Státní regulační komise, 1924

48. Náskres parcelace na pozemku č. 94, Blok 78, ulice Na Perníkářce, Hanspaulka, Stanislav Brázda, 929

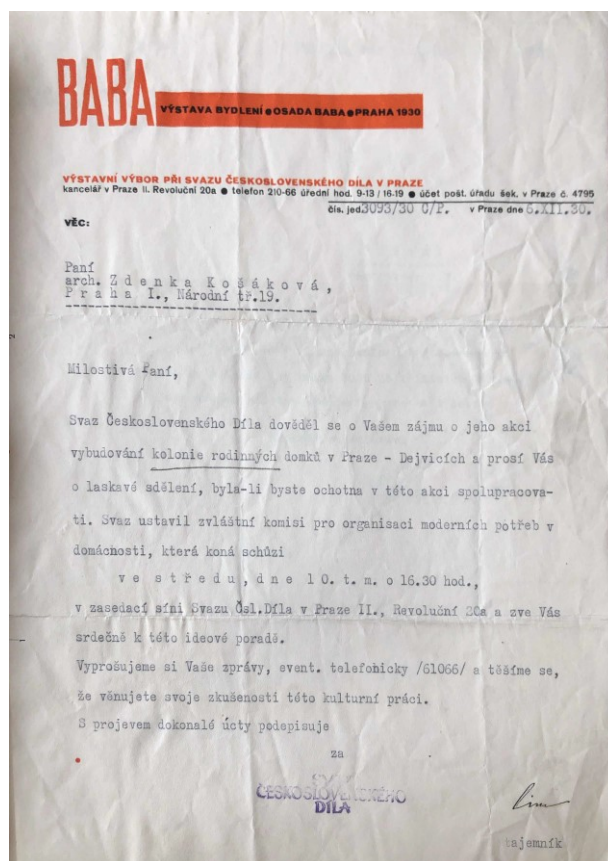
49. Náskres na změnu rodinného domu na parcele 94/27, ulice Na Perníkárce, Hanspaulka, Stanislav Brázda, 1929

50. Návrh na regulační změny v území Dejvické a Bubenečském, Státní regulační komise, 1928

51. Návrh na změny přehledného regulačního a zastavovacího plánu pro část území Prahy XIX mezi třídami Velvarskou, krále Alexandra a Šáreckým potokem, včetně Vítězného náměstí, Státní regulační komise, 1936

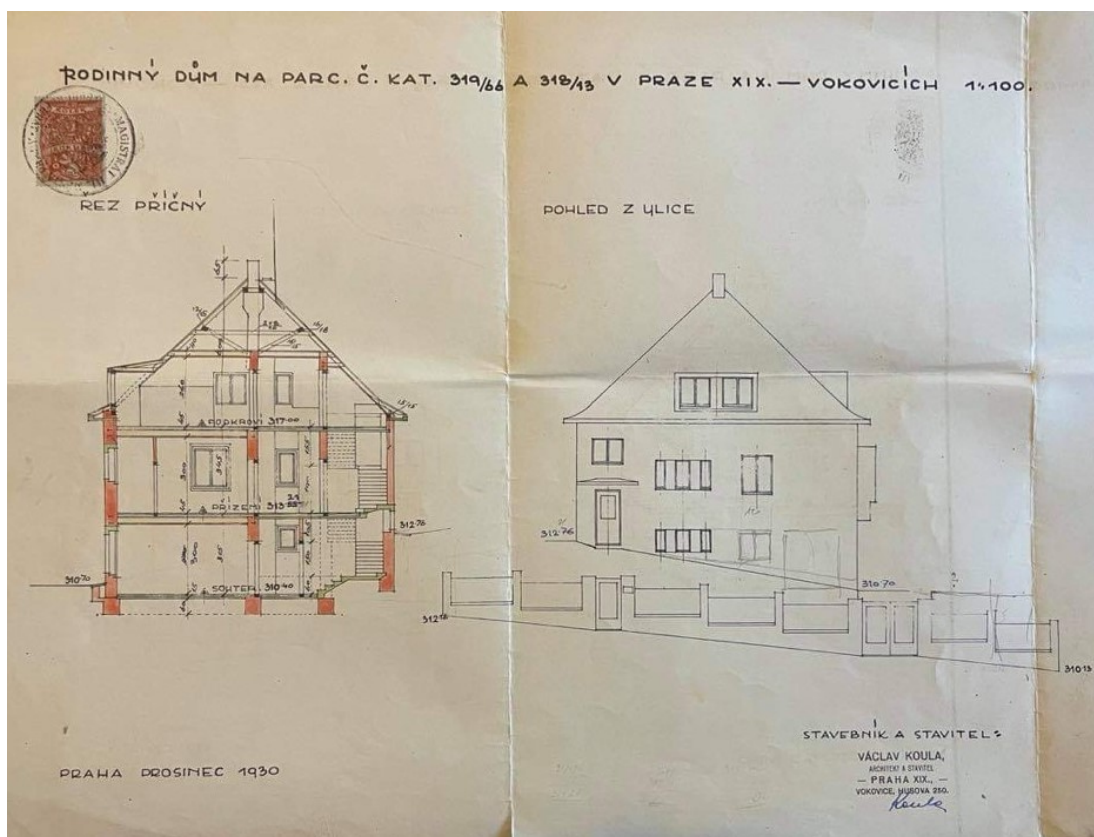
52. Dopis Zdeňky Košákové od Svazu Československého díla, Praha, 1930

53. Území Hanspaulky, černobílá ortofotomapa, z archivních snímků VGHMÚř Dobruška, Praha, 1938

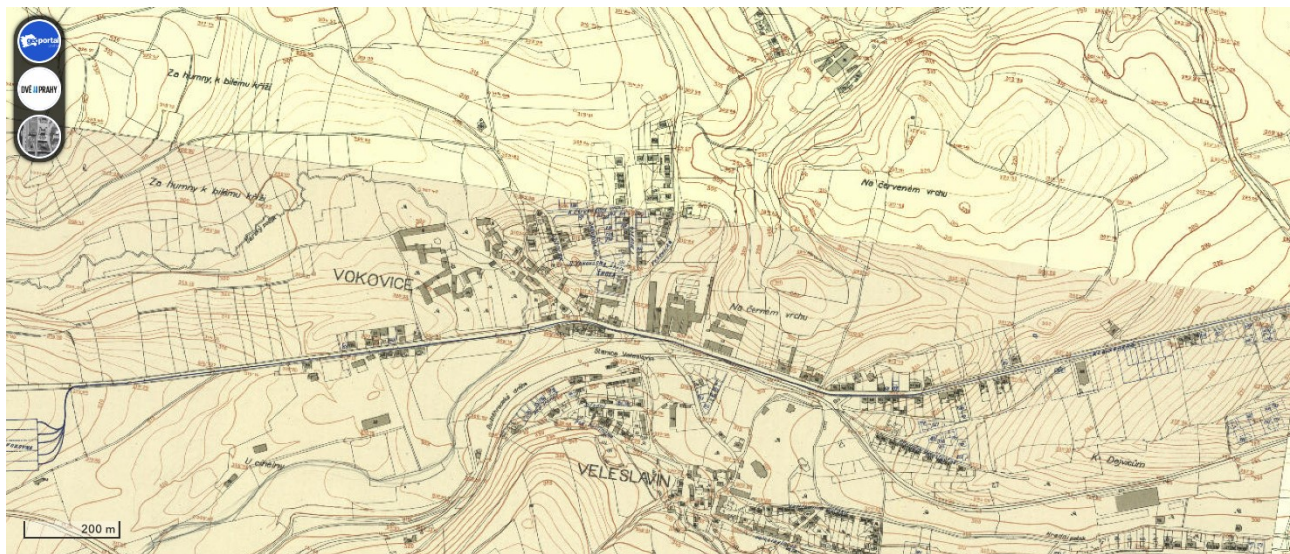
54. Území Vokovic, mapa Stablního katastru, Český úřad zeměměřický a katastrální, Praha, 1842

55. Rodinný dům na parcele 319/66 a 318/13 ve Vokovicích, řez stavbou a pohled z ulice, Václav Koula, Praha, 1930

56. Rodinný dům na parcele 319/66 a 318/13 ve Vokovicích, pohled na jižní a východní stranu, Praha, Václav Koula, 1930

57. Území Vokovic, Výškopisný plán hlavního města Prahy s okolím 1920-1924, Stavební úřad hlavního města Prahy, Odbor 1

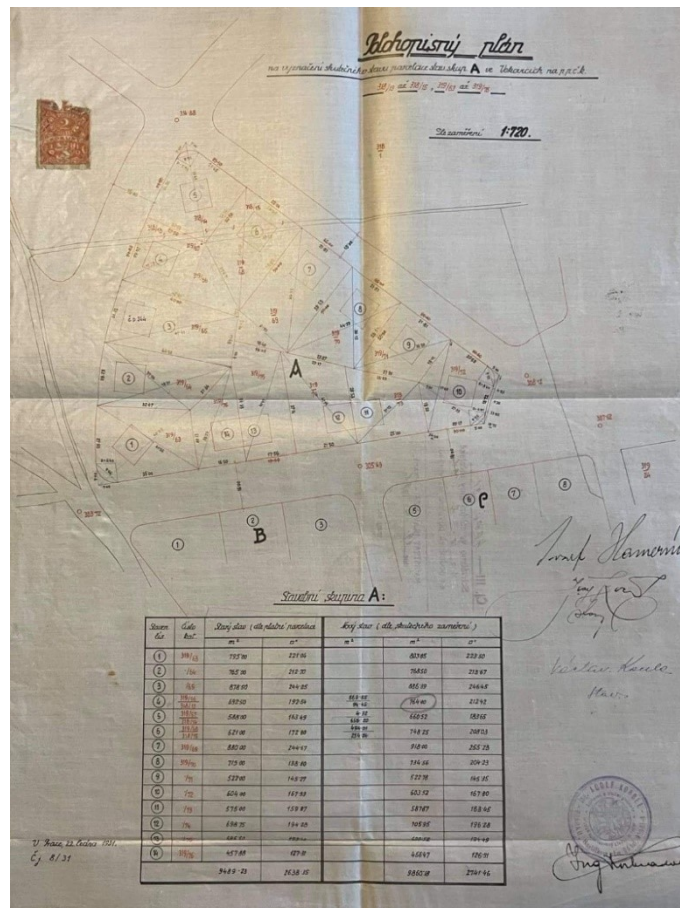
58. Území Vokovic, Orientační plán hlavního města Prahy s okolím 1938, měřický rada Ing. Pudr, zeměpisný ústav ministerstva vnitra

59. Fotografie ulice Na Loukoti ve Vokovicích, neznámý autor a datace

60. Fotografie západní části ulice Půlkruhové ve Vokovicích, neznámý autor a datace

61. Polohopisný plán na vyznačení skutečného stavu parcelace stavební skupiny A ve Vokovicích, Josef Hamerník, Praha, 1931

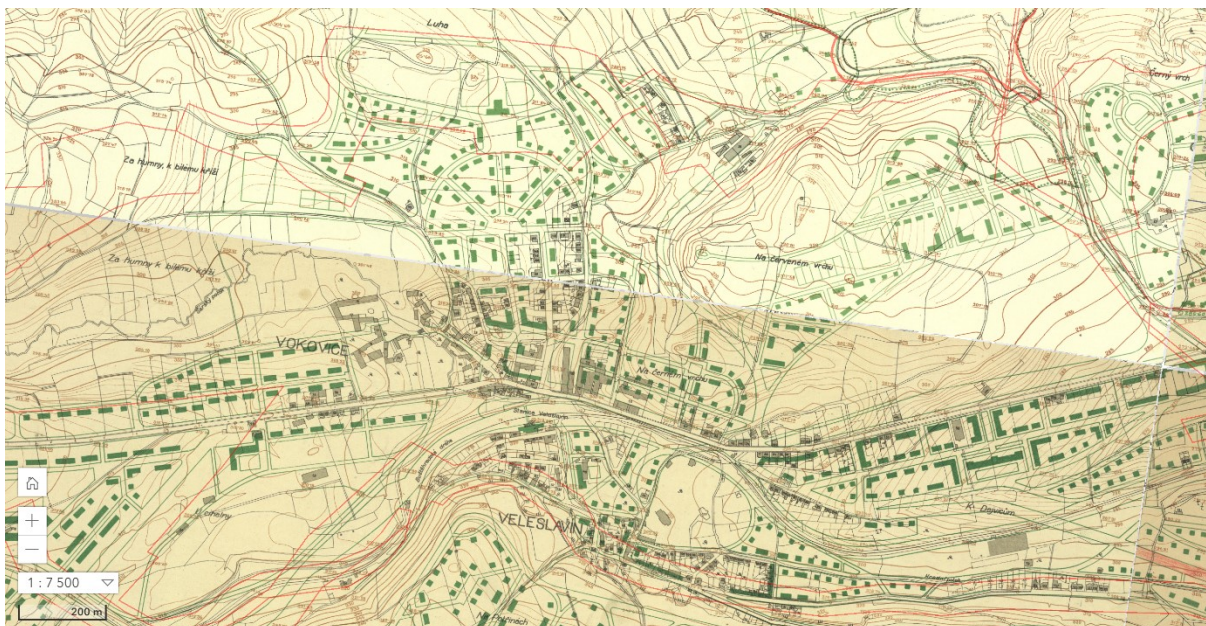
62. Fotografie dvojdomku ve vokovické ulici, neznámý autor a datace

63. Fotografie ulice V Kruhu, Vokovice, neznámý autor a datace

64. Území Vokovic, černobílá ortofotomapa, z archivních snímků VGHMÚř Dobruška, Praha, 1938

65. Území Vokovic, Regulační plán Státní regulační komise, Praha, 1924

66. Území Vokovic, Regulační plán Státní regulační komise, Praha, 1930

Seznam vyobrazení

Obr. 1: Teorie tří magnetů, Garden city of To-morrov, Ebenezer Howard, 1902, reprodukce z knihy: Ebenezer HOWARD: Zahradní města budoucnosti, Praha, 1924.

Obr. 2: Schéma zahradního města, Garden city of To-morrov, Ebenezer Howard, 1902, reprodukce z knihy: Ebenezer HOWARD: Zahradní města budoucnosti, Praha, 1924.

Obr. 3: Průmyslová část a střed zahradního města, Garden city of To-morrov, Ebenezer Howard, 1902, reprodukce z knihy: Ebenezer HOWARD: Zahradní města budoucnosti, Praha, 1924.

Obr. 4: Schéma města Adelaide, Austrálie, G. S. Kingston, 1836, reprodukce z knihy: Jiří HRŮZA: Svět měst, Praha, 2014

Obr. 5: Diagram satelitního města, Garden city of To-morrov Ebenezer Howard, 1902, reprodukce z knihy: Ebenezer HOWARD: Zahradní města budoucnosti, Praha, 1924.

Obr. 6: Bournville, Anglie, G. Cadbury, 1893, reprodukce z knihy: Jiří HRŮZA: Svět měst, Praha, 2014

Obr. 7: Port Sunlight, Anglie, W. Lever, 1887, reprodukce z knihy: Jiří HRŮZA: Svět měst, Praha, 2014

Obr. 8: Letchworth, Anglie, Raymond Unwin, B. Parker, 1903, reprodukce z knihy: Jiří HRŮZA: Stavitelé měst, Praha, 2011.

Obr. 9: Detail plánu města Letchowrth, Anglie, Raymond Unwin, B. Parker, 1903, reprodukce z knihy: Jiří HRŮZA: Stavitelé měst, Praha, 2011.

Obr. 10: Welwyn, Anglie, Louis Emanuel de Siossons, 1920, reprodukce z knihy: Jiří HRŮZA: Stavitelé měst, Praha, 2011.

Obr. 11: Detail plánu města Welwyn, Anglie, Louis Emanuel de Siossons, 1920, reprodukce z knihy: Jiří HRŮZA: Stavitelé měst, Praha, 2011.

Obr. 12: Hellerau, Německo, Richard Riemerschmid, 1909, reprodukce z knihy: Jiří HRŮZA: Stavitelé měst, Praha, 2011.

Obr. 13: Zahradní město v Bráníku a Krči u Prahy, František Matějovský, 1911, reprodukce z knihy: Vendula HNÍDKOVÁ: Lost in translation? The Idea of the Garden City and its Migration to the Czech Lands, 1900–1938, Praha, 2021.

Obr. 14: Ideální Velká Praha, centrum, Max Urban, 1919, reprodukce z knihy: Jiří HRŮZA: Svět měst, Praha, 2014.

Obr. 15: Severní Cosmopolis, severozápadní sektor, Ideální plán Velké Prahy, Max Urban, 1919, archiv Národního technického muzea.

Obr. 16: Statistika Velké Prahy, přehledná mapa Velké Prahy, Josef Brož, 1921, reprodukce z knihy: Josef BROŽ: Přehledná mapa Velké Prahy s průvodcem a popisem všech obcí v ní zahrnutých, Praha, 1921.

Obr. 17: Paralelní Praha, Praha budoucí: Projekty zítřka, Vladimír Zákřejs, 1922, reprodukce z knihy: Jiří HRŮZA: Stavitelé měst, Praha, 2011.

Obr. 18: Plán Velké Prahy, Josef Brož, 1921, reprodukce z knihy: Josef BROŽ: Přehledná mapa Velké Prahy s průvodcem a popisem všech obcí v ní zahrnutých, Praha, 1921.

Obr. 19: Detail severozápadního sektoru, plán Velké Prahy, Josef Brož, 1921, reprodukce z knihy: J. BROŽ: Přehledná mapa Velké Prahy s průvodcem a popisem všech obcí v ní zahrnutých, Praha, 1921.

Obr. 20: Dejvice a Letenská pláň, Severozápadní sektor, Výškopisný plán hlavního města Prahy s okolím 1920-1924, Stavební úřad hlavního města Prahy, Odbor 1, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 21: Širší území severozápadního sektoru, Výškopisný plán hlavního města Prahy s okolím 1920-1924, Stavební úřad hlavního města Prahy, Odbor 1, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 22: Břevnov, Severozápadní sektor, Výškopisný plán hlavního města Prahy s okolím 1920-1924, Stavební úřad hlavního města Prahy, Odbor 1, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 23: Liboc, Severozápadní sektor, Výškopisný plán hlavního města Prahy s okolím 1920-1924, Stavební úřad hlavního města Prahy, Odbor 1, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 24: Břevnov, Severozápadní sektor, Orientační plán hlavního města Prahy s okolím 1938, měřický rada Ing. Pudr, zeměpisný ústav ministerstva vnitra, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 25: Střešovice, Severozápadní sektor, Orientační plán hlavního města Prahy s okolím 1938, měřický rada Ing. Pudr, zeměpisný ústav ministerstva vnitra, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 26: Území Liboce a Ruzyně, Severozápadní sektor, Orientační plán hlavního města Prahy s okolím 1938, měřický rada Ing. Pudr, zeměpisný ústav ministerstva vnitra, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 27: Bílá hora, Severozápadní sektor, Orientační plán hlavního města Prahy s okolím 1938, měřický rada Ing. Pudr, zeměpisný ústav ministerstva vnitra, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 28: Bubeneč, Severozápadní sektor, Výškopisný plán hlavního města Prahy s okolím 1920-1924, Stavební úřad hlavního města Prahy, Odbor 1, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 29: Hampstead, Anglie, Richard Barry Parker, 1905, reprodukce z knihy: Jiří HRŮZA: Stavitelé měst, Praha, 2011.

Obr. 30: Území Střešovic, mapa Stabilního katastru, Český úřad zeměměřický a katastrální, Praha, 1842, Archiv Českého úřadu zeměměřického a katastrálního.

Obr. 31: Situační plán kolonie rodinných domů státních a jiných veřejných zaměstnanců u Vořechovky, Praha, Jaroslav Vondrák a Jan Šenkýř, 1919, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 32: Podmínky veřejné soutěže na podání projektů a nabídek pro stavbu rodinných domků na staveništi u Vořechovky, Praha, Ministerstvo veřejných prací, 1919, archiv Národního technického muzea.

Obr. 33: Dopis Josefa Karáska Aloisu Dryákovi, Praha, 1919, archiv Národního technického muzea.

Obr. 34: Fotografie domu v ulici Dělostřelecká, Ořechovka, neznámý autor a datace, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 35: Území Ořechovky, Výškopisný plán hlavního města Prahy s okolím 1920-1924, Stavební úřad hlavního města Prahy, Odbor 1, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 36: Dopis Františku Vahalovi z Ministerstva sociální péče, Praha, 1919, archiv Národního technického muzea.

Obr. 37: Plán rodinného domu č. 21 bloku 30 u Vořechovky, pohled východní a jižní, řez A-B a C-D, Praha, Emanuel Konárovský, 1920, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 38: Plán rodinného domu č. 21 bloku 30 u Vořechovky, půdorys suterénu, přízemí, prvního patra a podkroví, Praha, Emanuel Konárovský, 1920, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 39: Fotografie ulice Lomená, Ořechovka, neznámý autor a datace, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 40: Fotografie obchodního a společenského centra Ořechovka, neznámý autor a datace, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 41: Fotografie ulice Západní, Ořechovka, neznámý autor a datace, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 42: Podmínky veřejné soutěže na podání projektů a nabídek pro stavbu rodinných domků na staveništi u Vořechovky, Praha, Ministerstvo veřejných prací, 1919, archiv Národního technického muzea.

Obr. 43: Fotografie ulice Západní, Ořechovka, neznámý autor a datace, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 44: Území Ořechovky, Orientační plán hlavního města Prahy s okolím 1938, měřický rada Ing. Pudr, zeměpisný ústav ministerstva vnitra, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 45: Území Hanspaulky, mapa Stabilního katastru, Český úřad zeměměřický a katastrální, Praha, 1842, archiv Českého úřadu zeměměřického a katastrálního.

Obr. 46: Území Hanspaulky, Výškopisný plán hlavního města Prahy s okolím 1920-1924, Stavební úřad hlavního města Prahy, Odbor 1, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 47: Návrh na úpravu a zastavení území dejvického severně od silnice Velvarské ke svahům Horní Šárky, Státní regulační komise, 1924, reprodukce z knihy: Petr ULRICH (ed.): Slavné vily Prahy 6 – Hanspaulka, Praha, 2020.

Obr. 48: Nákres parcelace na pozemku č. 94, Blok 78, ulice Na Perníkářce, Hanspaulka, Stanislav Brázda, 1929, soukromé vlastnictví, autor si nepřeje být zveřejněn.

Obr. 49: Nákres na změnu rodinného domu na parcele 94/27, ulice Na Perníkářce, Hanspaulka, Stanislav Brázda, 1929, soukromé vlastnictví, autor si nepřeje být zveřejněn.

Obr. 50: Návrh na regulační změny v území Dejvické a Bubenečském, Státní regulační komise, 1928, reprodukce z knihy: Petr ULRICH (ed.): Slavné vily Prahy 6 – Hanspaulka, Praha, 2020.

Obr. 51: Návrh na změny přehledného regulačního a zastavovacího plánu pro část území Prahy XIX mezi třídami Velvarskou, krále Alexandra a Šáreckým potokem, včetně Vítězného náměstí, Státní regulační komise, 1936, reprodukce z knihy: Petr ULRICH (ed.): Slavné vily Prahy 6 – Hanspaulka, Praha, 2020.

Obr. 52: Dopis Zdeňce Košákové od Svazu Československého díla, Praha, 1930, archiv Národního technického muzea.

Obr. 53: Území Hanspaulky, černobílá ortofotomapa, z archivních snímků VGHMÚř Dobruška, Praha, 1938, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 54: Území Vokovic, mapa Stabilního katastru, Český úřad zeměměřický a katastrální, Praha, 1842, archiv Českého úřadu zeměměřického a katastrálního.

Obr. 55: Rodinný dům na parcele 319/66 a 318/13 ve Vokovicích, řez stavbou a pohled z ulice, Václav Koula, Praha, 1930, soukromé vlastnictví Petra Pujmana.

Obr. 56: Rodinný dům na parcele 319/66 a 318/13 ve Vokovicích, pohled na jižní a východní stranu, Praha, Václav Koula, 1930, soukromé vlastnictví Petra Pujmana.

Obr. 57: Území Vokovic, Výškopisný plán hlavního města Prahy s okolím 1920-1924, Stavební úřad hlavního města Prahy, Odbor 1, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 58: Území Vokovic, Orientační plán hlavního města Prahy s okolím 1938, měřický rada Ing. Pudr, zeměpisný ústav ministerstva vnitra, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 59: Fotografie ulice Na Loukoti ve Vokovicích, neznámý autor a datace, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 60: Fotografie západní části ulice Půlkruhové ve Vokovicích, neznámý autor a datace, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 61: Polohopisný plán na vyznačení skutečného stavu parcelace stavební skupiny A ve Vokovicích, Josef Hamerník, Praha, 1931, soukromé vlastnictví Petra Pujmana.

Obr. 62: Fotografie dvojdomku ve vokovické ulici, neznámý autor a datace, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 63: Fotografie ulice V Kruhu, Vokovice, neznámý autor a datace, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 64: Území Vokovic, černobílá ortofotomapa, z archivních snímků VGHMÚř Dobruška, Praha, 1938, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 65: Území Vokovic, Regulační plán Státní regulační komise, Praha, 1924, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.

Obr. 66: Území Vokovic, Regulační plán Státní regulační komise, Praha, 1930, archiv Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy.